

OTROK
IN KNJIGA
107

Sodobna slovenska mladinska poezija zajema vrsto prepoznavnih in svojevrstnih izrazov: seže od tradicionalne otroške igre do drznega, skorajda hermetičnega modernističnega jezikovnega eksperimenta, od krhkih impresionističnih sličic narave do poglobljene reflektivnosti, od jezikovne nazornosti in razumljivosti do rušenja jezikovnih pravil ter medbesedilnih parodij in aktualizacij. Vse to kaže na svojevrsten kalejdoskop pesniških doživljanj sveta, ki so, kadar zares dosežejo umetniško prepričljivost, brez dvoma zanimive za mladega in odraslega bralca.

Igor Saksida, *Različnost doživljanj sveta v povojni mladinski poeziji*

Pri preučevanju novejšje slovenske otroške in mladinske proze je viden pomemben razvoj nekaterih književnih vrst in žanrov, sodobnost tem in motivov, poglobljeno predstavljanje literarnih likov in pri večini avtorjev tudi izjemen posluš za jezik.

Sodobna otroška in mladinska proza sta se začeli razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

Dragica Haramija, *Sodobna slovenska otroška in mladinska proza*

Kot taka se kakovostna poučna knjiga pomembno povezuje z drugimi mediji, tako z leposlovjem kot z arhivi znanja na svetovnem spletu. Znanje, ki nam ga prinaša – sposobnost vrednotenja informacij, kritičnega razmišljanja itn. – lahko vpliva tudi na bralčevo kompetentnost na drugih področjih.

Tina Bilban, *Zakaj je dobro brati kakovostne poučne knjige?*

Na ovitku:

Maja Kastelic: ilustracija iz knjige *Koozi* (Anastasia Qarawani), črna barvica na papir, 21 cm × 29,7 cm, Al Salwa Books, Aman, Jordanija, 2018 (Plaketa na 27. Bienalu ilustracije v Bratislavi, 2019)

Čohove ilustracije, za katere so značilni intenzivna, impulzivna in prepričljiva likovna sredstva, prekipevajoča risba in izredno poudarjena barvitost, nastajajo predvsem s tempera barvami na papir, njegovi priljubljeni tehniki, ker se hitro suši in omogoča bliskovito slikanje. V njegovih delih prevladujejo humor, groteska, barvitost in neizmerna iskrivost. Vse to mojstrstvo dosega s slikarskimi sredstvi, z značilno risbo, izraznostjo barv in oblik, bogastvom in ritmičnostjo odtenkov, živo ekspresivnostjo, zabrisano poetičnostjo in dinamično kompozicijo.

Tatjana Pregl Kobe, *Slovenski knjižni ilustratorji (1. del)*

Težave, bolečine in preizkušnje so v otroški perspektivi vedno epizodne narave, to je ena od zakonitosti otroške duševnosti, ki teži k razvoju in napredovanju. Tudi tisti bolj občutljivi, k melanholiji nagnjeni otroci si na koncu obetajo razrešitev težav; oni verjetno še bolj srčno kot tisti, ki so že v osnovi vedro nastrojeni.

Jure Jakob, *Nekaj na hitro nanizanih misli o (moji) poeziji za otroke*

Mnoge študije so pokazale, da zgolj seznanjanje z informacijami pri ljudeh ne spreminja prepričanj in navad, tudi če gre za dobro izobražene in razgledane posameznike. Šele ko prenos informacij spremljajo tudi čustveni odzivi, se morda lahko začnejo spreminjati tudi prepričanja.

Sašo Dolenc, *Možganska kemija pripovedovanja zgodb (Od nič, preko mikrobov in nebotičnikov, do zvezd: zakaj in kako brati poučne knjige danes?)*

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

107

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabc, Maja Logar, Tatjana Pregl Kobe, dr. Gaja Kos, dr. Barbara Pregelj, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Gloria Bazzocchi (Univerza v Bologni), Juan Kruz Igerabide (Univerza Baskovske dežele), Dubravka Zima (Univerza v Zagrebu)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana avgusta 2020

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo *Otrok in knjiga*

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

EBESCO Publishing, Inc.

ČLANKI – RAZPRAVE

Igor Saksida

RAZLIČNOST DOŽIVLJANJ SVETA V POVOJNI MLADINSKI POEZIJI¹

Članek predstavlja tematske in slogovne značilnosti povojne slovenske mladinske poezije ter njeno povezavo s pesniško tradicijo, in sicer tako, da podrobno interpretira pesniške zbirke desetih slovenskih pesnic in pesnikov – to so: N. Maurer, M. Košuta, M. Dekleva, N. Grafenauer, F. Lainšček, L. Prap, A. Rozman Roza, P. Svetina, B. Štampe Žmavc in A. Štefan. Vsebinsko-slogovni analizi zbirk sledi vrednotenje pomena izbranih avtorjev glede na razvoj in raznovrstnost najboljše sodobne mladinske poezije.

The article presents thematic and stylistic characteristics of the post-war Slovene juvenile poetry, together with its ties to poetic tradition, in such a way that it brings detailed interpretations of poetry collections of ten female and male Slovene poets. These are: N. Maurer, M. Košuta, M. Dekleva, N. Grafenauer, F. Lainšček, L. Prap, A. Rozman Roza, P. Svetina, B. Štampe Žmavc and A. Štefan. A thematic and stylistic analysis of the collections is followed by an evaluation of the significance of the selected authors with regard to evolution and diversity of the best contemporary juvenile poetry.

Začetki slovenske umetne mladinske poezije so povezani s prejemanjem nemškega razsvetljenskega pesemskega vzorca, npr. besedil iz *Midheimske pesmarice* (*Milheimishes Liederbuch*, 1779), in sicer z obema njegovima različicama: s prvo, ki otroka v poeziji preoblikuje v zgled kreposti oz. ga bralcu prikazuje kot svarilo, ter z drugo, ki otroštvo vidi kot čas idile, nedolžnosti in ljubkosti. V starejši mladinski poeziji z začetka 19. stoletja je tematizirana bodisi moralno-verska vzgoja bodisi idilika otroštva. Otrok poseblja delavnost, spoštovanje avtoritet, bogaboječnost, dobrosrčnost; rad hodi v šolo, je usmiljen do živali, se varuje razvad, ni len, ljubi Boga, domovino in roditelje; ali pa se smeje, igra in nedolžno uživa brezskrbnost življenja, obkrožajo ga ljubeči roditelji ali ljubki, idilični motivi iz narave ... Med ustvarjalcem pesmi za otroke in njenim naslovnikom je torej opazna distanca: otrok je v pesmih po eni strani povzdignjen v zgled kreposti, po drugi strani je projekcija nostalgije odraslega po brezskrbnem in radoživem času otroštva. Mladinska poezija neposredno po drugi svetovni vojni je primerljiva z očitanim prvotnim modelom: določa jo njena ideološka vzgojnost – tudi v njej je otrok oblikovan

¹ Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenian's Best for Young Readers* (2020).

kot zgled ravnanja, pooseblja vrednote, kot so delavnost, spoštovanje narodno-osvobodilnega boja, zdravje in radoživost. Od te izrazito vzgojne, tezne poezije, ki prevladuje predvsem v prvem desetletju po koncu vojne, se sprva odmaknejo pesnice in pesniki, rojeni okrog leta 1930, še izraziteje pa nato osrednja pesnika prvega povojnega vala inovativne poezije, Tone Pavček (1928–2011) in Kajetan Kovič (1931–2014), ki mladinsko poezijo, podobno kot njuni sodobniki, vrnete k igrivosti predvojne novoromantične poezije, tj. predvsem k poetiki igrivega otroka kot osrednjega pesemskega lika in deloma k tematiki lirskega doživljanja narave, ki sta jo v svojih zbirkah izražala predvsem Oton Župančič (1878–1949) in Srečko Kosovel (1904–1926).

Tradicionalno obnavljanje predvojne pesniške občutljivosti za razigranost otroškega sveta v tem izboru predstavlja pesnica **Neža Maurer** (1930); v svoji prvi zbirki *Kam pa teče voda* (1972) je zbrala svetle, vedre pesmi o pomladi, čebelah, zajčku, srečnem otroku in mami ter tradicionalnih, a ne vzgojno enoplastno prikazanih otroških lastnostih, kot je na primer sladkosnednost. Njen otroški svet je predvsem idiličen, nekonflikten; bralec ima občutek prijazne družinske povezanosti narave in otroka, kar velja tudi za njene drobnejše zbirke (*Kako spi veverica*, 1975, *Televizijski otroci*, 1986); s tem se opazno vrača k izročilu nekonfliktnega otroštva, ki je izročeno igri, doživljanju narave in sobivanju z odraslimi, kar določa predvsem Župančičeve pesmi za otroke. Pesnica je kasneje v avtopoetiki *Pesmi in otrok* razmišljala o drugačnih vsebinskih razsežnostih poezije: le-ta naj ne bi bila le odraz otrokove igrive in brezskrbne otroške resničnosti, ampak tudi žalosti, osamljenosti, strahu, nemoči. Tako v zbirki *Kadar Vanči riše* (1985) najdemo poleg razpoloženijsko svetlih pesmi o prijateljstvu in materinski ljubezni tudi temnejše tone, ki ponazarjajo otrokovo samoto (*Rišem samoto*), strah (*Rišem temo*), prepričanje med staršema (*Kupček nesreče*). V sodobno podobje mesta (razdelek *Nenavadni prijatelji v VII. nadstropju*) je postavljena zbirka *Sloni v spačku* (1997); njene osrednje teme so ljubezen, prijateljstvo, domišljajska igra (motivi slonov kot sanjskih prijateljev) in, tako kot v preostalih zbirkah, živalski svet. Prepoznavna pesniška pisava N. Maurer povezuje otroški svet, naravo in predmetnost v motiviko izrazitih pesemskih slik, ob katerih se zdijo ključna predvsem raznovrstna razpoloženja, ki jih podobe vzbujajo, ter otroške lastnosti, kot so igrivost in razposajenost, a tudi strah in otožnost.

Med pesniki starejše generacije je tradicionalne vzorce prepoznati tudi v poeziji **Miroslava Košute** (1936), čeprav jih pesnik že tudi opazno presega z uvajanjem prvih modernističnih vsebinsko-slogovnih prvin. Njegove *Abecerime* (1979) so igrive aliteracijske štirivrstičnice na določeno črko, ki z inovativnostjo »lepljenja besed« v nonsesno in sporočilno večpomensko pesniško »uganko« bralcu predočajo izmuzljivi svet, v oblikovnem temelju pa ne zgolj informativno predstavitev glasov oz. črk, kot je to značilno za starejše različice te pesniške vrste. Obsežnejša *Zaseda za medveda* (1979) prinaša poleg lirčnih drobcev (*Ob morju, Kaj je v kapljici dežja*), pesmic o živalih (*Kje stanuješ, mala miška?*) že tudi pesmi o otroštvu kot igri in besedne igre (*Nagajiva pesmica*); pesmi so torej že *razposajene domislice*. Dvojnost lirizma in igre določa tudi zbirko *Ptička smejalca* (1984); v njej najdemo tako izrazno tradicionalistično poezijo z družinsko tematiko ter pesmi o živalih kot sodobno, modernistično poigravanje z jezikom, predvsem s stalnimi besednimi zvezami (razdelek *Križada*). V zbirki *Zidamo dan* (1987) se M. Košuta osredotoča na tematiko pesniškega ustvarjanja; čeprav je v knjigi še najti primere jezikovne igre (*Pitka je putka*), je opazen premik k tematski poeziji in dvogovoru med odraslim in otrokom.

Z zbirko *Galeb nad žitom* (1995) se vrne k lirskosti pokrajine, barv, medtem ko ostaja humor, tako značilen za pesnikove igrive domislice v prejšnjih zbirkah, v tej zbirki povsem na obrobju. Kasnejše zbirke vrstno in slogovno različnih besedil kažejo na pesnikovo iskanje inovativne nadgradnje svojega opusa. *Basni kratke sape* (2000) in *Nove basni kratke sape* (2003) so igrivo, pogosto povsem nedidaktično preoblikovanje basni kot sicer vzgojno-poučne književne vrste – ob živali, ki so v basnih pogoste (žaba, vol, lev itn.), postavi pesnik še druge, nenavadne živali (kenguru, pelikan, martinček) in predmete sodobnega sveta (avto, računalnik, televizija). Zbirka *Trije velblodi ali Pesmi za vsakogar* (2001) upesnjuje povezavo sodobnega mestnega okolja, živali in otroške jezikovne igrivosti, a hkrati tudi pretanjenega občutka za liričnost, govorico skrivnosti in materinščino kot posebno vrednoto. Zbirka *Strašnice* (2002) zajema iz že znane motivike živali (mravlja, miška, medvedek), a jo v razdelku *Besedovanje* dopolnjuje z otroškimi glagoli spoznavanja in soustvarjanja sveta (npr. *Mislim, Vidim, Gradim*); obseg pesmi in temeljna sporočila kažejo na to, da se pesnik vrne k opazovanjem drobnih bitij in skrivnostni govorici vsega, kar je (*Hroščkove pravljice*). Pesnik se z zbirko *Minimalčice* (2004) vrne k medbesedilni besedni igri – v zapisu ob pesmih se navezuje na začetnika umetniške poezije za otroke Frana Levstika (1831–1887), zbirka kot celota pa je tudi poklon ustvarjalnim potencialom slovenščine, do katere goji zamejski pesnik, ki ustvarja v večjezičnem okolju (Trst z okolico), prav posebej spoštljiv odnos; kot navezavo na bogato izročilo je razumeti tudi njegovo zbirko deloma humornih deloma poetičnih ugank *Ponikalnice* (2017). V vseh Košutovih zbirkah je poleg igre motivna stalnica tudi pokrajina, in sicer Kras, pa naj bo izhodišče za besedno igro (*Na Krasu je krasno*) ali za kratko lirično misel (*Vasi na Krasu*).

Najbolj se poetika nesmiselne besedne kombinatorike razvije v opusu pesnika **Milana Dekleve** (1946); knjiga *Pesmi za lačne sanjavce* (1981) pomeni vrhunec modernistične mladinske nonsensne poezije, ki je povsem nelogična, zgolj lastni igri izročena lepljenka besed, mozaik nenavadnih motivov, ki bralca navdajajo z začudenjem in na podlagi presenetljivih povezav ustvarjajo mnogopomensko, nelogično pesemsko »uganko«. Že naslovi razdelkov (*Predjed, Glavna jed, Posladek*) izražajo osnovno naravnost oblikovalca: pesem je »pojedina«, namenjena je užitku ob doživljanju podob in besednih iger – zato je nesmiselno iskati v tej zbirki kakršno koli razvidno temo onkraj upesnjevanja čiste igre. Nekatere pesmi sicer delujejo bolj na ravni sugestivnih mnogopomenskih podob, ki vzbujajo občutje barvitosti in mehkode (*Sanje imajo kape z rdečimi cofi*), druga besedila so aliteracijske kombinacije (*Veliki ljudje radi veličastno*) oz. pesmi po vzoru otroških izštevank (*Tulipan vozi kamion*). Tako zlepljene besede skrivajo v sebi nedojemljivost in skrivnostnost jezika samega – v tem smislu je zanimiv in pomemben zadnji verz v zbirki: *jezik poloka skrivnost*. Nonsens in fantastika, a hkrati tudi izrekanje brezčasa in zaznavanja trajanja podob vsakdanjosti – vse to ob izrazitih medbesedilnih navezavah na Carrolove pripovedi o Alici zarisuje sporočilne razsežnosti zbirke *Alica v računalniku* (2000). Izbor posameznih besed iz besedil angleškega pisatelja, ki ga je za pesnika izvedel računalnik – sprožilec pesniške igre je torej naključje – je izhodišče pesniške nonsensne sestavljanke besed, ki kot zapis osvobajajoče igre ni nič naključnega. Sporočilna prostornina in slog pesmi sta različna: za nekatere se zdi, da so res predvsem nonsensne zgodbe (*Zajčja marmelada*), v katerih ne manjka nenavadnih tvorjenk in slogovno zaznamovanih besed (npr. vulgarizmov). Še drugačna, tematsko morebiti kompleksnejša, so besedila, ki vzpostavljajo dialog

z literarnim izročilom na ravni prepoznavnih citatov, z rabo stalnih pesniških oblik ali s parodičnimi navezavami, ter pesmi o minevanju, zmuzljivosti resnice oz. védenja (*Nesporno, možno, nemogoče*). Zbirka je torej svojevrsten amalgam komičnih in strašljivih podob, vzvišenih in vulgarnih besed, svobodnih verzov in strogih form – je svet, razdrobljen v kolaž domislic in resnic, za katerega se zdi, da mu trdnosti ne daje več niti bogata, radoživa in igriva domišljija. Ob očitnih navezavah na literarno tradicijo (npr. z verzom *ne ve sirotek, da se v strup prevrača* na slovenskega romantičnega pesnika Franceta Prešerna (1800–1849) je vidna nadgradnja modernističnega jezikovnega eksperimenta – pesmi, ki nastajajo po modernizmu tudi v okviru mladinske poezije iščejo dialog z izročilom. Zbirka *Pesmarica prvih besed* (2009), nagrajena z nagrado Društva slovenskih pisateljev *desetnica*, se vrača k jezikovni igri, značilni za prvo Deklevo zbirko, le da je v njej povsem nova pesniška perspektiva. V središču knjige je igrivi otrok, ki ga pesnik opazuje, kako ustvarja svoj jezik in s tem svet, sestavljen iz nenavadnih otroških tvorjenk (*Aduvo*) in glasovne igre (*Všeč všeč všeč*). Novost zbirke je družinska tema, upovedena kot sobivanje otrok in odraslih v domišljijem svetu jezikovne inovativnosti, ki kljub drobnim nesporazumom (*Napaka*) vseskozi ostaja svetel.

Od pesnikov povojne generacije gre še danes osrednje mesto **Niku Grafenauerju** (1940), in to tako po obsegu pesniškega dela kot po pomenu za esejistiko mladinske književnosti. Njegovi eseji spremljajo in interpretirajo tako slovensko pesniško klasiko kot sodobno mladinsko poezijo. Opozoriti velja na poglobljeno razlago igrivega pesniškega preoblikovanja sveta v temeljnem eseju *Igra v pesništvu za otroke* (1973), v katerem se avtor loteva ključnega načina ustvarjanja mladinske poezije (predvsem ob ključnem klasičnem avtorju, Franu Levstiku). Branje Zajčeve mladinske poezije v eseju *Ta roža je zate* (1981) izhaja iz pesniškega infantilizma kot posebnega, igri izročenege stanja duha, ki ga določajo »čudenje in začudenje nad stvarmi in pojavi« ter »nenehno pretapljanje znanih in neznanih stvari v posebno resničnost«, v samointerpretaciji *Od A do Nič* (1982) pa pojasnjuje razvoj svoje pesniške govorice in poudarja njeno postopno zблиževanje s poezijo za odrasle. Bistvena se zdi esejistova interpretacijska drža do mladinske poezije, ki jo je mogoče brati tako kot poezijo nasploh – s tem avtor dokazuje naslovniško univerzalnost mladinske poezije in njenega dvojnega naslovnika: otroka in odraslega. V njegovem pesniškem delu je opaziti razvoj od preprostih, razumljivih pesmi o otroštvu preko modernistične zbirke *Nebotičniki, sedite* do sporočilno zahtevnih *Skrivnosti*. Hkrati s tem razvojem je tudi zanj značilno prepletanje mladinske in nemladinske poezije, kar se kaže že v sočasnosti izhajanja njegovih zbirk ter v metodi njegovega interpretiranja poezije drugih avtorjev (primerljivo branje mladinske in nemladinske poezije). Grafenauerjev opus je mogoče razdeliti na tri večje sklope: tradicionalistična poezija, poezija prehoda ter inovativna poezija. V prvem sklopu je osrednje delo pesniška zbirka *Pedenjped* (1966, dopolnjena izdaja 1969), ki nadaljuje poetiko tradicionalnega vzorca pesmi o otroku in igri, zaznavnega pri Levstiku in Župančiču. Zbirka je tako v glavnem še povezana z motiviko otroškega vsakdana; upodobljene so zunanje lastnosti ter navade naslovnega junaka, tipičnega otroka: velikost, sladkosnednost, igriva ustvarjalnost, navidezna samostojnost. Hkrati je *Pedenjped* zavezan tudi družinskemu življenju: v njegovo igro posega avtoriteta, očka, ki ga, kot je zapisal pesnik, »povrne v meje otroškega naivizma«. V skupino prehodnih zbirk, tistih, ki napovedujejo inovativno modernistično poezijo, a še ostajajo zavezane tradicionalnemu izrazu, se uvršča zbirka *Kaj je na koncu sveta*

(1973). Zbirka upesnjuje podobe živali; od predstavnega klišēja pa odstopa predvsem pesem *Krokodili*, ki jo pesnik v samointerpretaciji povezuje s paradoksalnimi besednimi zvezami in osvobajajočo domišljijo. Sledi inovativne poetike je najti tudi v nenavadnih skladenjskih vzorcih, zvezah besed in preoblikovanju stalnih besednih zvez (pesmi *Recept*, *Poezija*, *Jedilnik*) ter v tematiki, ki jo zaznavajo odrasli bralci. Prvi izrazit prenos sodobnih poetičkih izhodišč v mladinsko poezijo, in s tem začetek in razmah modernistične poezije, pomeni zbirka *Nebotičniki, sedite* (1980), nagrajena z Levstikovo nagrado. Njeno izhodišče je zaznavno v pesnikovi spremni besedi: poezije je *zamišljenina*, potovanje v svet nemogočih predstav, upesnjevanje nenavadnega življenja predmetov, kar vzbuja presenečenje. Posledica tega je tudi izrazito privzemanje perspektive otroka ter izrazita inovacija jezika: raba in zveze besed v nasprotju z običajnim pomenskim poljem, nenavadne tvorjenke (npr. *spominovina*), preobražanje netvorjenk, obnavljanje stalnih besednih zvez. Zbirka je tridelna: v prvem delu (*Nebotičniki, sedite*) prevladujejo pesmi o predmetih in delih človeškega telesa; posamezne pesmi se ne sestavijo v kako zaokroženo podobo človeka, tako da ima bralec občutek razstavljenosti in ne celovitosti stvarnosti oz. človeškega sveta, zgrajenega iz samostojnih detajlov (*Ušesa so kamrica sluha. Čevlji po cesti čevljajo / v korake obuti.*) Nenavadno pesniško govorico razvije pesnik tudi v razdelku *Stara Ljubljana*; cikel po pesnikovih besedah iz spremnega zapisa po načelu domišljije preoblikuje snov zgodovinske realnosti v docela samosvoje domišljijske tvorbe. S tem ob podobah starega mesta in meščanov ustvarja svet, ki je podoben sodobni realnosti in ki ga v temelju določa predvsem sproščena pesniška kombinatorika nenavadnih predstav. Zadnji razdelek zbirke nosi naslov *Skrivnosti* – prav tak pa je tudi naslov pesniške zbirke, ki je izšla leta 1983; *Skrivnosti* so zbirka, ki iz repertoarja temeljnih bivanjskih pojmov oblikuje refleksivne pesmi, namenjene že bolj izkušenemu bralcu (npr. *Skrivnost*, *Strah*, *Jaz*, *Samota*, *Ljubezem*, *Življenje*, *Nič* ipd.). Osrednje mesto v tej zbirki ima, upoštevajoč razne interpretacije, nasprotje med življenjem in ničem; ob tem je v njej vidna še tematika razklanosti subjekta, hrepenenje, igra, smrt in svoboda. Tako se poezija tematsko zbliža s sočasnimi esejističnimi zapisi in nemladinsko poezijo (*Štukature*, 1975); s slednjo pa se *Skrivnosti* povezujejo tudi po posebej urejenem pesniškem jeziku ter rabi sorodnih pojmov; tako se obe naslovniški podvrsti razlikujeta le še po načinu tematizacije bivanjskih pojmov: v mladinski poeziji ostajajo le-ti tematsko razvidni (tudi iz naslova pesmi), v nemladinski pa so zastrti, neizrečeni. Po *Skrivnostih* izidejo *Uganke* (2001), v katerih se avtor medbesedilno poigrava z značilnostmi te polliterarne vrste tako, da skriva odgovor v samo uganko in ta žanr premakne v izrazito sodobno mestno okolje. Nadgradnja cikla *Stara Ljubljana* iz prve modernistične zbirke je zbirka daljših pripovednih pesmi *Kraljice mačke* (2014); v njih so kot mačke upodobljene zgodovinske osebnosti (npr. Kleopatra, Katarina Velika in Marija Terezija), vendar se zgodovinska in mitološka snov (npr. trojanska vojna) združujeta in preoblikujeta na podlagi nonsensnih povezav in besednih iger, ki bralcu znana dejstva in mitološke prvine predočijo inovativno in presenetljivo ter ga tako spravijo v začudenje nad jezikom in svetom, kar je za pesnika eno od temeljnih pesniških in esejističnih izhodišč.

Feri Lainšček (1959) svojevrsten pesniški izraz, praviloma povezan z upodabljanjem otroka v stvarnem, tudi njemu nerazumljivem svetu, oblikuje že s prvo pesniško zbirko *Cicibanija* (1987), ki ne skriva medbesedilne navezave na znamenitega Župančičevega pesemskega junaka Cicibana. A ta knjiga pesmi je povsem

drugačna kot Župančičeva upodobitev razposajenega Cicibana – v njej se prepletajo najrazličnejše barve otroštva – od igrivosti (*Pesem – križišče*), neskončne domišljije (*Cicibanija*) in občudovanja narave (*Mavrica*) do razočaranja (*Srečanje*), konflikta (*Kakec za omaro*) in upora odraslim (*Zahtevam določitev oblike in velikosti moje norosti!*). Neposredno približevanje otroškemu svetu je osrednja poteza Lainščkove pisave – v njej ni nič otročjega, ponarejenega, idealiziranega – celo podobe iz narave govorijo same zase, neolepšano in neposredno. Izrazito poistovetenje z otrokom je značilno za zbirko *Rad bi* (1998), ki jo opazno določa dvoje: otrok kot lirski subjekt, ki govori vse pesmi, ter ponavljanje naslovne besedne zveze. Otroška želja je v tej slikanici povezana tako z značilnimi lastnostmi, kot so sladkosnednost, radovednost, igrivost, kot z manj pogostimi motivi v otroški poeziji, npr. z občudovanjem sveta (*Pomladna*), sramežljivostjo (*Sramežljiva pesem*) in upornostjo (*Visoka pesem, Nova pravila*). Raznovrstnost razpoloženj je značilna za zbirko abecerim *Če padeš na nos, ne prideš na Nanos* (2003), ki otroku ne želijo le predstaviti črk slovenske abecede, ampak ga predvsem presenetiti z inovativnim videnjem črk in mestoma presenetljivimi, celo »prepovedanimi« besedami (R: *rit*). Povsem drugačna je zbirka *Barvice* (2010) – njena sporočilna prostornina izhaja iz barvitega doživljanja sveta, kar nakazujejo že naslovi pesmi. Zbirka je izrazito reflektivna – uvaja jo iskanje bele, simbola za otroško dušo, ki je (bila) tudi pesnikova (*Bela*); druge barve ponzarjajo iskanje bližine (*Modra*), simbolno moč sonca (*Rumena*), bolečino (*Rdeča*) in minevanje (*Rjava*). Za *Pesmi o Mišku in Belamiški* (2010) je pesnik prejel nagrado desetnica; zbirka je sestavljena iz daljših pripovednih pesemskih enot, ki prikazujejo predvsem drugačnost dveh naslovnih junakov – upreta se pravilom in zbežita iz mišjega sveta, razdeljenega na mesto in vas. Še izraziteje se dialog med pesnikom in svetom mladih izrazi v zbirki *Ne* (2018), ki svoj temeljni tematski namen izraža že z naslovom – najstniški lirski subjekt svoja uporniška doživljanja sveta izreka v praviloma kratkih pesmih z amfibraško dvostopično metrično shemo verza, pogosto je ponavljanje besedice *ne*, prav tako pa upor izražajo posamezni naslovi besedil (*Brez veze, Nočem, Ni res, Ne maram*). Mladostnik se upira pravilom (jutranje vstajanje, šola, obveznosti), hkrati ima težave z zaljubljenostjo in samopodobo (*Ni res, Faca*). Njegovo uporništvo se izraža na ravni izbire motivov (šola, učitelji, vrstniki) in predvsem jezika, saj pesnik zanikanje pravil poudarja z rabo slengovskih besed (npr. *fajn, faca, sranje*). Hkrati je zbirka sestavljena premišljeno – uvodna pesem (*Ne beri*) o dvomu v smiselnost branja poezije, ki bi jo lahko izrekel najstnik, a še verjetneje pesnik, se preko osrednjega dela, v katerem je očrtan svet mladostnikovih običajnih težav in stisk, prevesi v razmišljanje o samoti in ustvarjanju – sklepne pesmi bi znova lahko govoril bodisi najstnik bodisi pesnik. Razločevanje, a hkrati zbliževanje pesnika in najstnika v svojevrstni gesti oporekanja svetu je glavno tematsko jedro zbirke, ki ne zapade v nikakršen moralizem, saj nasveti za najstnika pač niso rešitev (*Nasveti*).

Lila Prap (1955) svojo poezijo, ki zanjo sicer ni značilna književna vrsta, objavlja v avtorskih slikanicah, v katerih sporočilnost verzov izrazito nadgrajujejo ilustracije. Oboje, besedna in likovna govorica, soustvarjata za avtorico značilno temo prepletanja človeškega in živalskega sveta, izraženo z besednimi in zvočnimi igrami. Že v prvi zbirki *Male živali* (1999) so pajek, pikapolonica, uš in druge živalice upodobljene s humornimi povezavami s poklici in človeškimi lastnostmi; verzi so polni duhovitih nonsensnih domislic. Poigravanje z besedami, zvočnim slikanjem in znaki ter dopolnjevanje tovrstne sporočilnosti z ilustracijami je značilno

za *Živalske uspavanke* (2000), v katerih avtorica prikazuje luno in doživljanje noči s perspektive živali, npr. čukov, piščancev, miši, psa, pajkov – vsaka od živali vidi luno po svoje: piščanci kot zlato jajce (*Uspavanka za piščance*), miška kot sir, kača kot srebrno kačo. Najbolj presenetljiva je bržkone *Uspavanka za ribe*, sestavljena iz znakov za poudarjen in nepoudarjen zlog; poleg te tudi ostale uspavanke delujejo kot odprta besedno-likovna forma, ki spodbujajo ustvarjalno razvozlanje naka-zane teme besedil – domišljajske igre s podobami sveta. Tudi v zbirki *Moj očka* (2007) je osrednja tema nakazana posredno; na prvi pogled jo je mogoče razumeti kot množico »ugank« o živalih – mladi bralec ugiba, katero žival opisuje pesem. Vendar pa se povezovalna tema zbirke skriva drugje: vsak mladič je na svojega očka ponosen tako kot otrok, ki skupaj z očkom prebira slikanico, dokler nista na koncu, po branju, oba utrujena. Minimalistična, poetična dikcija verzov določa slikanico *Kam gredo sanje* (2008), ki je sestavljena kot niz vprašanj na podlagi naslova knjige. Ilustracije na vprašanja odgovarjajo s prikazom otroka kot sanjskega popotnika po celotnem stvarstvu. Več oblikovnega eksperimentiranja je v slikanici *Kraca* (2015), saj si bralec med branjem besedilo sestavlja kar sam, s tem pa povsem svobodno soustvarja tudi nenavadne besede in domišljajske like – s povezavo dveh dvokitičnih besedil, npr. *Krave in Opice*, nastane nova domišljajska žival in nesmiselna montaža verzov z naslovom *Kraca*.

Svojevrstno mladinsko poezijo piše **Andrej Rozman Roza** (1955); že prva zbirka *Rimanice za predgospodiče* (1993) prinaša podobe strahu, požrešnosti, umazanije, lenobe. Izrazje zaznamujejo *studi, gnusi in gravži oz. »tabuji«*: rit, smrad, bacili, smrkliji; opazna je pogumna raba neknjižnih besed in oblik, humorno upodabljanje strašljivih podob strahu (*Strah*) in pošasti, gnusob in smradu, smešnje čistoče, prikazovanje požrešnosti kot simpatične razvade ter hvaljenje lenobe (*Pesem lenuhov*). Podobna sta tudi verzna pripoved o samoti in strahu *Mihec, duh in uganka* (1996) ter zbirka *Črvive pesmi* (1998) z nekoliko manj izrazito estetiko grdega kot prva zbirka; v njej so snov poezije vsakdanji, skorajda banalni dogodki, npr. jutranja priprava kakava (*Mleko*). Besedna igra, nenavadna motivika, npr. požrešnost (*Zabec Žan in žolna živa*) in karikiranje ustaljenih vlog, npr. v nonsensnem prenosu vloge gospodarja s človeka na psa (*Pes in njegov gospod*), zaznamuje tudi zbirko *Mali rimski cirkus* (2001), v kateri so zajete tudi daljše nonsensne pripovedne pesmi (*Krokodil, Lovska, Čudak*), ki mestoma delujejo strašljivo in absurdno. Opazen je tudi vnos prvin sodobnega sveta, npr. interneta (*Internet prijatelji*) ali filmskih likov (supermen – *Pomlad*). Ta uporna, zafrkljiva igra, ki z »nespodobnimi« besedami tematizira oporekanje prilagajanju vsakršnim vzorcem, pravilom in dobremu okusu, je sama po sebi posmeh modernistični humorni igrivosti, saj ruši predpostavke o nujni estetskosti oz. lepoti pesniške besede za mlade. Pesnik oporekanje ustaljenim vzorcem pesniške besede tudi v kasnejših zbirkah dosega še z vnašanjem prvin pogovornega jezika (kratki nedoločnik) v povezavi z medbesedilno aktualizacijo starejših besedilnih predlog. Tako že verzna pripoved *Marela* (2005) uresničuje vzorec nesmiselne oživitve predmeta (marela se odpravi po svetu in se spremeni v drevo), pripovedna pesem *Mihec gre prvič okoli sveta* (2006) je igriv potopis o potovanju naslovnega junaka po svetu, ki pa je posledica njegove otroške radovednosti. Inovativno se pesnik loteva tudi ugank, saj zelo nenavadno predstavlja živali že v zbirki *Rdeča žaba, zlat labod* (2001), kar kasneje dopolnijo *Uganke* (2008), ki snov zajemajo iz sodobnega sveta (npr. elektrika) in so slogovno prepoznavne po uporabi kratkega nedoločnika. Inovativna pripovedna pesem

Urška (2010), posodobitev Prešernove balade *Povodni mož* (1830), je vključena tudi v zbirko *Izbrane rozine v akciji* (2010), zbirko najstniške poezije z izrazito uporniškimi odnosom do sveta. Zanihanje pravil se izraža že v rabi slenga, rušenju estetske pesniške norme z vnašanjem vulgarnih besed (*Sila jezika*), predvsem pa v zavračanju ustaljenih vlog, ki jih od najstnika zahteva družba (*Ta pouk ni zame!*), ter v karikaturah sodobnih stanj zavesti (*Stanja*). Zanimivost zbirke je stapljanje pesmi za otroke in odrasle, tj. zavestno brisanje meje med obema podvrstama književnosti, kar je vidno iz prevzemanja posameznih besedil iz naslovniško različnih zbirk ter iz navezav na klasična besedila za odrasle (npr. *Jernej in njegova pravica*), za katere je značilna izrazita sodobna družbenokritična ali parodična aktualizacija. V okviru igrive mladinske poezije se vrne z zbirko *Pesmi iz rimogojnice* (2017); v njej je znova v ospredju besedna igra, npr. igra odmevov (*Skrivnostni škrat*), aliteracij (*Zaljubljeni bobri*) in blizuzvočnic (*Pilot*), a tudi počlovečenje predmetov v besedno-zgodbeni igri (*Lačno sito*). Posebnost v Rozovem opusu je knjiga *Pesmi iz galerije* (2018), ki povezuje njegove pesmi in mladim razumljivo strokovno razlago v povezavi z izbranimi slikami (slikar, motivika ipd.). Pesnik mlademu bralec približa sporočilnost in slogovne poteze posameznih slik z neposrednim, na sodobni svet navezanim sproščenim in humornim verznim komentarjem; zaznamujejo ga poteze pogovornega jezika, mladostniška kritičnost (*Cesarica Marija Terezija*), duhovite aktualizacije, povezane predvsem z internetom in drugimi dejstvi sodobnega sveta (npr. DNA analiza in *Salomonova sodba*), in vključevanje širšega, predvsem književnega in družbenega konteksta (*Primicova Julija s kokoško in bratom Janezom*). S takim pristopom knjiga sledi temeljnemu namenu: navdušiti mlade za likovno tradicijo Narodne galerije, hkrati pa spodbujati domišljjsko-jezikovno ustvarjalnost in neposredno komunikacijo s klasično likovno umetnostjo. Z zbirko *Rimuzine in črkolazen* (2019) se pesnik vrne k jezikovnemu nonsensu: pesem se izroča čisti jezikovni igri izmišljanja nenavadnih tvorjenk (npr. česenbula), ustvarjanja rim (*Ples besed*), iskanja besede v besedi (*Skrite živali*), preobražanja slovničnih pravil (npr. množinski samostalniki v pesmi *Parniki*) in povezovanja enakozvočnic (*Potovanje od para do para*). Pogost je tudi predstavní nonsens kot spreminjanje razmerij med predmeti in osebami (*Štiri čudne*), aliteracijsko lepljenje besed (*Kaj je abeceda?*) in igra s stalnimi besednimi zvezami, ki se preoblikujejo v daljše pripovedne pesmi (*Mokro, slano in prostrano*). Ta vrsta poezije prevladuje v sklepnem delu zbirke – inovativne teme v tem delu so vprašanja prevzemanja tujih besed, pomen pogovora (*Nekaj ti moram povedat*) ter že v prejšnjih zbirkah značilen upor zoper pravila, ki je dosežen z nenavadnimi preobrati pesemske zgodbe ter medbesedilnimi navezavami (*Ne pogovarjaj se med predstavo*). Nekatera sklepna besedila upesnjujejo sodobne razvade in negativne človeške lastnosti (*Grozljiva zgodba o tem, zakaj ni mogoče imet vsega*), druga se vrnejo k igri s črkami in besedami (*Črke s krono*) – pesniška zbirka zaokroženo nadgrajuje prepoznavno poetiko igrivega upora zoper pravila (slovnice in logike) in zagovarja svobodo ustvarjalnosti.

Svojevrstni sporočilnost in forma, ki sta značilni za dela **Petra Svetine** (1970), se izražata že v zbirki *Mimosvet* (2001). Zemlja je mala, otroška, igriva (*Buška*) in vsaka stvar na njej je zanimiva, kaka pa tudi smešna – pa naj bo to disketa, glavnik, gredica z belimi metulji (*Gredica*), hišna številka, mobitel ali mavrica, ki se pne od lista do neba (*Mavrica*). Zanimiva in vedra so tudi srečanja med ljudmi – še zlasti, če je razlika v velikosti med njo in njim prevelika (*Nadstropje*), če je juha huda težava, ki jo je treba premagati, da bosta zadovoljna *kralj in kraljica* (*Juhoplovec*),

ali če je brat nekdo, čigar vedenja otrok ne razume povsem (*Znanstvenik*). Pesništvo po modernizmu poleg estetike grdega izumi poetiko sporočilnega minimuma: v pesmih ni več hermetične jezikovne igre ali velikih tem, kot so svoboda, smrt in duša, so le še drobni utrinki iz preprostega, a nikakor ne naivnega in idealiziranega otroškega sveta. Jezikovna igra je temeljno načelo zbirke *Pesmi iz pralnega stroja* (2006), v kateri pesnik nonsens inovativno povezuje s tabujskimi besedami in lirskim občutjem narave, oblikuje likovno pesem, kar pomeni, da najmlajšim bralcem nevsiljivo odstira raznovrstne možnosti pesniškega izraza. Tudi v žanrsko mešani zbirki pesmi in kratkih pripovedi *Ropotarna* (2012) je zaznati nonsens kot skupno oblikovno izhodišče: ustvarjalec preoblikuje imena, povezuje črke in številke v besedo, tvori zrcalno besedilo (brati ga je mogoče z uporabo zrcala), se igra s pravljičnimi motivi (žaba, princesa, povodni mož) in prikazuje lepoto domišljjskega potovanja tako ljudi kot predmetov. Zbirka *Domače naloge* (2014) se od poetike igre opazno oddalji; čeprav je v njej še zaznavno nonsensno poigravanje z jezikom (npr. s črkami, tvorjenje nenavadnih besed), je po prevladujoči tematiki poezija v njej povezana s stvarnim svetom sodobnega otroka, ki je ne le igriv in zazrt v lepoto narave, ampak tudi osamljen (*Domača naloga o molitvi*), nemiren (*Domača naloga o srcu*) in se zaveda minljivosti (*Domača naloga o vrani na poljani*). Podobno temo je zaslediti tudi v eni najpomembnejših sodobnih pesniških zbirk *Molitvice s stopnic* (2016), za katero je avtor prejel večernico in Levstikovo nagrado; vidna je izjemno redka tematizacija otroškega razmišljanja o Bogu, hvaležnosti, a tudi o strahu, staranju in medgeneracijskem dialogu – gre za sporočilnost, ki bi zlahka zdrsnila v moraliziranje ali idealizacijo, a se to pesniku ne zgodi; njegova razmišljanja tudi niso preabstraktna in dopuščajo mlademu bralcu različne možnosti dialoga s pogosto dvoumnim igrivo-resnim pesniškim besedilom.

Bina Štampe Žmavc (1951) je visoko raven pesniške inovativnosti in sporočilnosti dosegla že s pesniško zbirko *Čaroznanke* (1990). Vsakdan, osrednja beseda zbirke, je izhodišče za besedila, v katerih se odraža besedilna stvarnost, ki je sicer povezana s podobami otroškega sveta in narave, vendar prepesnjena v »neznanke« – odtod tudi paradoksalnost naslova zbirke (čaro-znanke). Preko uvodne (*Rime, rime*) in sklepne pesmi o iskanju rime (*Kje nastane pesem*) pesnica bralca povede v raznovrstne podobe, ki so zajete v deset razdelkov. V prvem razdelku se vsakdan predstavi: lahko je pisan, nasmejan, vesel, žalosten, bolan ali razigran. Drugi razdelek tvorijo pesmi o šolski realnosti, tretjega pesmi o človekovem notranjem svetu. Četrty govori o ustvarjalnosti, peti o svetu odraslih, šesti o ljubezni. Sedmi (*Vsakdan pod Vrbo lulalnico*) tematizira svet živali (tudi preko tabujskih tem), osmi zajema poezijo o naravi in življenju. Predzadnji razdelek (*Vsakdan v družbi televizije domišljije*) upodobi sodobne domišljjske pošasti, zadnji razdelek pa v zbirki pomeni umiritev s pesmimi o tišini in sanjami. Zbirka *Čaroznanke* torej oblikuje že vse bistvene tematske kroge, ki se, v različnem obsegu, pojavljajo tudi v kasnejših manjših in obsežnejših pesniških zbirkah. Tako so v knjižici *Zrnca sonca* (1994), ki jo tvorijo uvodna pesem in štiriindvajset haikujev, zbrane pesmi o letnih časih oz. o naravi. Miselno in izrazno zahtevna je zbirka *Nebeške kočije* (1994); sporočilni obseg je viden že iz posvetila (*Gajem*), kar je mogoče razumeti kot nagovor otroštva in skrivnosti narave. V *Nebeških kočijah* sta pomembni obe temi: otroštvo, ki je v zbirki prikazano kot možnost čudenja, ter tematika skrivnostnih razsežnosti veselja. Pesnica vzpostavlja med človekom in svetovji *Nebeških kočij* nenavadne povezave, ki so povezane s ključnim pojmom zbirke: skrivnost oz. nedojemljivost

vesolja. Predstavno središče zbirke je simbolna podoba sonca; izrazna in tematska zahtevnost (teme minljivosti, vsepovezanosti, večnosti, smisla, vzporednosti svetov ipd.) uvršča *Nebeške kočije* med zahtevne, a hkrati med najbolj kvalitetne zbirke na robu mladinske poezije. Sporočilno manj zahtevna, s *Čaroznankami* primerljiva je zbirka *Klepetosnedke* (1996); z njo se pesnica vrne k motiviki otrok, njihove igre in ustvarjalnosti ter družine, prijateljstva oz. ljubezni, jezikovne igre in barvitosti pesemskega izraza, narave in živali. Otroku in družini v sodobnem svetu se posveča zbirka *Živa hiša* (2004): v njej se v realno-fantazijskem svetu srečujejo družina in domišljajska bitja, razpoloženja v zbirki pa segajo od igrivosti (*Pesem z nakapo*) in občutenja lepote narave (*Hrastovi štirje letni časi*) do strahu (*Omara strahov*) in celo upora (*Plenice in krivice*). Zdi se, da tovrstna poezija poudarja predvsem pomen pogovora med bralcem in pesmijo, saj je tematsko mnogoplastna; kot taka vabi k pogovoru o prebranem bralce različnih starostnih skupin. Novejše zbirke igrivost skorajda povsem opustijo in jo nadomestijo s prepoznavno otožnostjo ter kompleksno simboliko, kar pesmi uvršča v skupino zahtevne mladinske refleksivne poezije. *Snežroža* (2007) tematizira skrivnost sveta, vesolja (*Nešetost*) in narave (*Rosa*), presenetljive pa so predvsem pesmi o smrti (*Halo, gospa smrt*) in bolečini (*Široki svet*) – skorajda vse pesmi zaznamujejo predvsem trpka, temna razpoloženja (*Lastovka*). Z zbirko *Vprašanja srca* (2008) pesnica nadaljuje poetiko ustvarjanja pesmi kot (samo)spraševanja o ključnih pojmi obstajanja; neskončnost vesolja (*Zakaj vesolje nima meja*) je hkrati igra skrivnosti, ki zajema planete, zvezde; celotno stvarnost, tudi barve in letne čase (*Zakaj so zvončki beli*) ter čustva (*Zakaj je srce*), pesmi in pravljice (*Zakaj so pravljice*). Povezovanje pesniške ustvarjalnosti (*Pesnik in roža*), razmisleka o življenju (*Kako življenje teče*), doživljanja narave (*Spominčice*) in sanj (*Zvezda sanja*) je značilno za zbirko *Roža v srcu* (2010), ki pa jo otožno obarvajo pesmi o vojni (*Kdaj je vojna*) in osamljenosti (*Vse izgubljene muce*); v zbirki *Kako raste leto* (2010) pa se bralec sreča s poetizacijo letnih časov, ki povezujejo doživljanje narave in domišljajsko ustvarjalnost. Najnovejše pesmi ohranjajo dvojnost refleksivnosti in igrivosti. Zbirka *Barka zvezd* (2014) se dotika razpoložensko raznovrstnih, izrazito refleksivnih tem: v njej je mogoče prebrati pesmi o pomenu sanj, o domišljaji (*Barka zvezd*) in lepoti narave (*Maki v maju*), a tudi o bolečini in minevanju (*Deček in smrt*). Predvsem humorni svet mačk in otrok, ki se predajajo igri, prikazuje dvojezična zbirka *Mucarije* (*Kittysnippets*, 2015).

Pravljlična motivika potovanj, iskanj, čudežev, ki izhaja iz avtoričinega ukvarjanja s slovstveno folkloro in je primerljiva tudi z njenim pripovedništvom, določa predstavn svet pesmi **Anje Štefan** (1969). Tako se že v zbirki *Iščemo hišico* (2005) izraža tema domišljajškega potovanja v pravljlični svet (*V žepu imam srebrn lešnik*), a tudi v naravo, ki je prikazana kot mehka, svetla, sončna in igriva. Pesnica aktualizira tudi ljudsko zafrkljivko (*Krof*), vidna je raba pravljličnega števila (tri, devet), pogosta so ponavljanja besed in besednih zvez, igra z zlogi ter struktura ljudske dvogovorne in naštevalne pesmi (*Prepelice*). Njen dialog s tradicijo je viden v knjigi *Sto ugank* (2006), ki drugače kot sočasne zbirke ugank, usmerjene v podobe sodobnega mesta, v ospredje postavlja živali in naravo. Osebe iz živalskih pravljic pesnica vključuje v zbirko *Lonček na pike* (2008), v kateri se skupaj z že izraženo temo pravljličnega potovanja pojavi že nova, sicer le nakazana sporočilnost – pravljlični svet je nasprotje sodobni *požrešnosti* (*Čmrlj*), kar pomeni, da je živalske pesemske junake in otroke v njihovem iskrenem, igrivosti predanem odnosu do sveta (*Je dolga, dolga prašna pot*) mogoče dojemati tudi kot možnost za preseganje razumskega

prilaščanja vsega, kar je. Zaupanje v možnost boljšega sveta se kaže v vrsti besedil, tj. v pesmih, ki izražajo pomen ustvarjalnosti (*Poglejte tale kljunček ...*), občudovanje narave (*Polh sedi na koncu veje*) ali moč pravljličnih motivov (čudežna *zlata ptička* v pesmi *Za devetimi gorami*). Upesnjevanje odnosa do narave, predvsem pa radost ob otroškem srečanju s sadjem, določa snov zbirke *Sadje z naše ladje* (2016), v kateri pesnica ob otroško navdušenje nad sadjem vseh vrst mestoma vplete tudi temo bolezni (*Limona*), lenobe (*Prismodek*) in krivice, revščine (*Banane*). Prevladujoče razpoloženje pa v tej zbirki ostaja razigranost otrok in živali, podkrepljeno z navezavami na besedne igre otroške ljudske pesmi. Po kakovosti in inovativnosti izstopajoča je avtoričina pesniška zbirka *Drobtine iz mišje doline* (2017), nagrajena z večernico in Levstikovo nagrado. Osredotoča se na življenje mišk kot pesemskih junakov: ti so drobni, a v svoji ustvarjalnosti v resnici veliki – zatrti v lepoto sveta, igro besed, a tudi v manj prijetne resnice sodobnega časa. Ena najbolj prepričljivih sodobnih pesmi je *Le pogumno, le za mano* – upanje v možnost boljšega sveta se natančno, a posredno izrazi v sklepnih verzih besedila, ki ob tem ohranja poetiko sporočilnega minimuma; ta je značilna tudi za ostala besedila, tudi tista s tabujskimi motivi: okoli miške, ki je jedla grah, grmi, da vsak beži (*Grah*), smrt prepreči miši in mišjaku, da bi pojedla medenjaka (*Medenjaka*). Posnemanje in posodobitve izštevanek (*An ban*), naštevalnih otroških ljudskih pesmi (*Je miška, miška, miška nesla lešnik*) in drugih besedil (*Če miš prinese ti drobiž ...*) so prepričljive, taka je tudi zvočna igra (*Sir*); vse te vsebinske in slogovne poteze se zlijejo v mozaično sestavljanjo mišjega sveta, ki je izročena jezikovni igri, a je na njenem ozadju povsem jasno vpisana pot v boljši svet. Možnost sobivanja, ki jo tkejo po obsegu daljše pesmi o živalih in pravljličnih bitjih, je osrednja tema zbirke *Škratovske oči* (2018), v kateri se v prispodobo velike družine sestavijo motivi škrate in njegove ženice, medveda in mravljičice, nosoroga in papagaja. Nekatere pesmi tematizirajo pohlep (*Žaba in žabec*), bolezen (*Teran*) in otroški pogled na odraslega (*Črni mož*), v drugih je znani igrivo razlago naravnega pojava (*Velikan*) ali vero v spremembo sveta (*Kralj Matjaž*). Tudi v tej zbirki temni toni ostajajo v ozadju – preglasi jih navdušenje nad lepoto sveta (*Že od jutra si prepevam*) in nad jezikovno-domišljjsko igro (*Tintilin in Tintilina, Škrateljček*).

Sodobna slovenska mladinska poezija zajema vrsto prepoznavnih in svojevrstnih izrazov: seže od tradicionalne otroške igre do drznega, skorajda hermetičnega modernističnega jezikovnega eksperimenta, od krhkih impresionističnih sličic narave do poglobljene refleksivnosti, od jezikovne nazornosti in razumljivosti do rušenja jezikovnih pravil ter medbesedilnih parodij in aktualizacij. Vse to kaže na svojevrsten kalejdoskop pesniških doživljanj sveta, ki so, kadar zares dosežejo umetniško prepričljivost, brez dvoma zanimive za mladega in odraslega bralca.

Povzetek

Članek uvodoma očrta razvoj mladinske poezije od njenih prvih začetkov, povezanih s sprejemanjem nemškega razsvetljskega vzgojno-poučnega pesništva za mlade, do vzpostavitev umetniško polnovredne in raznovrstne poezije po 2. svetovni, ki preseže vzgojno »pionirsko« ideologijo, značilno za besedila o vojni, in je primerljiva s tradicijo slovenske pesniške klasi-ke, predvsem s poezijo F. Levstika, O. Župančiča in S. Kosovela. Članek nato pregledno predstavlja opuse desetih pesnic in pesnikov. Najprej osvetljuje raznovrstnost razpoloženj v delu N. Maurer, ki se od igrivosti in razposajenosti otroka premaknejo v prikaz strahu in

otožnosti v sodobnem svetu, nato opredeljuje poezijo M. Košute kot preplet tradicionalnih in modernističnih, predvsem pa liričnih in izrazito igrivih prvin. Nonsens kot temeljna značilnost modernizma določa tudi pesništvo M. Dekleve; pesnik jezikovno in predstavno igro opazno nadgrajuje z medbesedilnostjo in družinsko tematiko. Izraziti razvoj od tradicionalne do sodobne, pomensko dvoumne in presenetljive poezije izraža tudi opus pesnika in esejista N. Grafenauerja, ki tudi v zadnji zbirki, povezani z zgodovinsko snovjo, poudarja osrednjo vlogo sodobne poezije: ustvariti začudenje nad jezikom in svetom. Stvarni svet otroka in mladostnika določa poezijo F. Lainščeka – v njej so poleg lirskih drobcev in humornih sličic otroškega vsakdanjika vidni tudi izraziti motivi mladostniškega upiranja svetu. Posebnosti pesništva L. Prap so drobne pesniške oblike, s katerimi ustvarja predvsem polje svobodne jezikovne igre, povsem drugačne pa so pesmi A. Rozmana Roze, saj se v njih jezikovna igra nadgrajuje z izrazito poetiko grdega in parodijami, s katerimi vzpostavlja uporniški, celo uršilni odnos do ustaljenih estetskih vzorcev in pravil. Svojevrsten pesniški izraz je značilen tudi za zadnje tri predstavljene avtorje: P. Svetina sprva upoveduje minimalistične podobe otroškega sveta, kasneje preide v izrazito jezikovno igro in v upodabljanje zbežnosti in stisk sodobnega otroka. V obsežnem pesniškem delu B. Štampe Žmavc poleg motivike otroštva in družine prevladujejo liričnost in domišljajska igra, a tudi posamezne problemske teme, medtem ko pesmi A. Štefan ostajajo tesno povezane s pesniškim izročilom otroške ljudske pesmi ter s kakovostno starejšo poezijo, ki tematizira doživljanje narave. – Sodobna slovenska mladinska poezija seže od tradicionalne otroške igre do drznega, skorajda hermetičnega modernističnega jezikovnega eksperimenta, od krhkih impresionističnih sličic narave do poglobljene refleksivnosti, od jezikovne nazornosti in razumljivosti do rušenja jezikovnih pravil ter medbesedilnih parodij in aktualizacij. Vse to kaže na svojevrsten kalejdoskop pesniških doživljanj sveta, ki so brez dvoma zanimive za mladega in odraslega bralca.

Diversity of experiencing the world in the post-war juvenile poetry

The first part of the article is an outline of the evolution of juvenile poetry from its very beginnings, related to the adoption of the German Enlightenment educational-instructive poetry for the young, to the emergence of fully artistic and diverse poetry written after the WWII, characterized by surpassing the typical educational “pioneer” ideology, and by being comparable to the tradition of the Slovene poetry classic, especially the poetry of F. Levstik, O. Župančič and S. Kosovel. The article then brings a concise survey of the poetry of ten female and male poets. It first highlights the diversity of moods in the work of N. Maurer, shifting from child’s playfulness and effervescence to fear and melancholy of the contemporary world, and then classifies the poetry of M. Košuta as an intertwining of the traditional and modernistic, but above all lyrical and distinctly playful elements. Nonsense as the basic characteristics of modernism also defines the poetry of M. Dekleva; here language and conceptual play is obviously upgraded with intertextuality and family topics. Distinct evolution from traditional to contemporary, ambiguous and surprise coloured poetry is also evident in the opus of the poet and essayist N. Grafenauer, who in his latest collection, dedicated to history, emphasizes the central aim of contemporary poetry: to create wonder at language and world. Material world of children and adolescents is the subject of F. Lainšček’s poetry, bringing distinct motifs of teenage rebellion, apart from lyrical fragments and humorous pictures of child’s everyday life. The specific features of L. Prap’s poetry are tiny poetic forms, creating a field of a free language play; they are in striking contrast to the poems of A. Rozman Roza, who likes to upgrade language play with the poetics of the ugly and with mockery, two instruments of setting up a rebellious, even destructive attitude towards established aesthetic patterns and rules. A unique poetic style is also typical of the last three presented authors; P. Svetina starts with minimalistic imagery of child’s world and then turns to language play and depiction of the confusion and anguish pestering contemporary children. Apart from the topics of childhood and family, the vast poetic opus of B. Štampe Žmavc is dominated by lyricism, fantasy play and some problem themes, while the poems of A. Štefan remain closely linked to the poetic tradition of children’s folk

poetry, as well as with the older poetry of good quality, dealing with the experiencing of nature. As for the contemporary Slovene children's poetry, it embraces traditional child's play as well as bold, almost hermetic modernistic language experiments, fragile impressionist pictures of nature, in-depth reflexivity, language transparency and understandability, along with violations of linguistic rules, intertextual parodies and actualizations. All this points to a specific kaleidoscope of the poetic perceptions of the world, which, no doubt, should be interesting so for the young as for adult readers.

Dragica Haramija

SODOBNA SLOVENSKA OTROŠKA IN MLADINSKA PROZA

Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenia's Best for Young Readers* (2020). V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj sodobne slovenske otroške in/ali mladinske proze. Ta se je začela razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, pa se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

The article is based on a selection of texts, included into an anthology titled *Slovenia's Best for Young Readers* (online edition 2020). The survey brings authors with remarkable impact upon the evolution of contemporary Slovene and/or juvenile prose, the emergence of which dates back into 1970s. Its productive pattern, especially in fairy tales and longer realistic prose, is still visible, which is why the survey includes authors that have been writing prose in the last fifty years.

1 Uvod

Novejša otroška in mladinska proza sta se začeli razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

Seveda pa tudi razvoj književnosti v zadnjih desetletjih temelji na prejšnjih obdobjih. Po 2. svetovni vojni so se uveljavili zlasti avtorji, zbrani okrog založbe Mladinska knjiga, ki je bila ustanovljena z namenom izdajanja kakovostnih knjig za otroke in mlade. Leta 1949 je bila v okviru te založbe ustanovljena Levstikova nagrada (prva in dolga leta edina nagrada s področja mladinske književnosti na Slovenskem), ki so jo v prvem desetletju podeljevanja prejeli predvsem avtorji, ki jih uvrščamo v socialni realizem: npr. prvo leto podeljevanja so nagrado prejeli kar trije prozaisti, Prežihov Voranc, France Bevk in Tone Seliškar; sledili so jim Fran Saleški Finžgar, Miško Kranjec, Ela Peroci, Anton Ingolič. V šestdesetih letih 20. st. so se jim kot nagrajenci pridružili Branka Jurca, Janez Kajzer, Vid Pečjak, Breda Smolnikar, Leopold Suhodolčan, Smiljan Rozman, Ivo Zorman, v začetku 70-ih let 20. st. pa še Kristina Brenkova, Ferdo Godina in Jože Snoj.

V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj slovenske otroške in/ali mladinske proze. Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenia's Best for Young Readers* (2020), zato pri posameznem avtorju ni podanih bibliografskih podatkov, saj so ti dostopni v navedeni antologiji.

Metodologija za izbor živečih avtorjev je bila vnaprej določena, in sicer so prozni avtorji uvrščeni v antologijo po naslednjih kriterijih:

- Avtorji so izdali najmanj tri otroška in/ali mladinska dela v zadnjih desetih letih.
- Avtorji so v zadnjih desetih letih prejeli nagrado ali bili najmanj trikrat uvrščeni v ožje izbore (nominacije) za naslednje nagrade: večernica, desetnica, nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico; priznanje zlata hruška (brez ponatisov).
- Uvrščeni so vsi živeči avtorji, ki so prejeli Levstikovo nagrado za življenjsko delo.
- Upoštevne so bile nominacije za pomembne nagrade v svetovnem merilu (Andersenova nagrada, nagrada Astrid Lindgren), druge pomembne nagrade v tujini in uvrstitev na častno listo IBBY.

2 Literarnozgodovinski pregled novejše proze za otroke in mladino

Novejša otroška in mladinska proza sta se začeli na Slovenskem razvijati v 70-ih in 80-tih letih 20. stoletja s Kajetanom Kovičem, Svetlano Makarovič, Slavkom Preglom in Polonco Kovač. Vsi štirje avtorji so tudi dobitniki Levstikove nagrade za življenjsko delo. Kajetan Kovič je začel izdajati otroško prozo leta 1972 (*Moj prijatelj Piki Jakob*), tri leta pozneje je prvič izšel *Maček Muri* (1975), nato še druga dela, med njimi *Zmaj Direndaj* (1981) in *Pajacek in Punčka* (1984). S Pikijem Jakobom, gre za zbirko kratkih fantastičnih zgodb, in Mačkom Murijem (preplet poezije in proze) se je Kovič zapisal med kanonske avtorje novejši književnosti za otroke. Svetlana Makarovič, Slavko Pregl in Polonca Kovač so še vedno produktivni ustvarjalci književnosti za otroke in mlade. Njihova začetna dela v sodobni književnosti, ki je presegla zgolj vzgojni in poučni namen, predstavljajo dva vzorca besedil: animalistično pravljico in realistično pripoved iz (takratne) sodobne družbe. Animalistično pravljico, ki nima več vzgojne funkcije, pač pa so živali večinoma prijazne in precej humorno obarvane, pogosto predstavljajo dogajanje v družbi, kakor je tudi v večini živalskih pravljic Svetlane Makarovič in Polonce Kovač (*Zverinice iz Večne poti*, 1975). Daljšo realistično prozo sta v tem času začela izdajati Polonca Kovač (*Andrejev ni nikoli preveč*, 1977, *Urške so brez napake*, 1980, *Špelce*, 1983; avtorica pa je v tem času ustvarila tudi nekaj pomembnih fantastičnih pripovedi, npr. *Jakec in stric hladilnik*, 1976) in Slavko Pregl. Slednji je eden tistih slovenskih mladinskih prozaistov, ki svojo popularnost med mladimi bralci nedvomno stopnjuje že od prve knjižne objave za mlade (*Odprava zelenega zmaja*, 1976), doslej pa je v knjižni obliki izšlo že okrog štirideset različnih del za otroke in mladino. Tematika neproblematičnega otroštva, polnega avanturizma, močno podkrepljena s komiko, predstavlja največjo privlačnost Preglove otroške in mladinske književnosti. Dane Zajc, bolj uveljavljen kot pesnik, je v tem obdobju napisal dve zanimivi deli: pravljico *Leteča hišica* (1981) in zbirko kratke proze *Hiša* (1990). V drugi polovici 80-ih let so začeli ustvarjati še Bina Štampe Žmavc (njeno prvo objavljeno delo je bilo *Slike in zgodbe iz tisoč in enega pasjega dne*, 1985), Mate Dolenc (roman *Golo morje*, 1988) in Feri Lainšček (roman *Ajša Najša*, 1989).

Devetdeseta leta 20. stoletja so bila predvsem v znamenju pustolovske književnosti. Takrat so začeli pisati Bogdan Novak (od 1990 znamenito serijo *Zvesti*

prijatelji, ki je močno zaznamovala kar celo desetletje branja osnovnošolcev), Primož Suhodolčan (serija o košarkarju Ranti, prva knjiga je izšla 1994), Dim Zupan (serija petih knjig o Drekcju Pekcu in Pukcu Smukcu, izhajale so med letoma 1991 in 1995), Desa Muck (pustolovski roman *Pod milim nebom*, 1993, serija Blazno resno ... 1993–1998), Janja Vidmar (prvo objavljeno delo je bila avanturistična povest *Junaki petega razreda*, 1995), Neli Kodrič Filipić (*Lov na zvezde*, 1995), Andrej Rozman Roza (prvo prozno delo *Skrivnost Špurkov*, 1997, sodi med fantastična besedila), Majda Koren (fantastična pripoved *Mala pošast Mici*, 1994). Med realističnimi socialno-psihološkimi romani zavzema posebno mesto *Čadavec* (1998) Marjane Moškrič, opozoriti pa velja tudi na Aksinjo Kermauner, ki se od začetka svojega ustvarjanja intenzivno ukvarja z ranljivo skupino slepih in slabovidnih (njena prva knjiga ima naslov *Kakšne barve je tema?*, 1996). Konec desetletja so slikaniško produkcijo zaznamovali Anja Štefan (najprej s priredbami ljudskega slovstva, npr. *Čez griček v gozdiček*, 1995, nato z izvirno prozo, naslov njene prve zbirke avtorskih pravljic je *Melje, melje mlinček*, 1999), Peter Svetina s slikanico *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov* (1999) in Lila Prap, ki je sicer najprej izdala dve zbirki nonsensnih kratkoproznih zgodb (*Zgodbe in nezgodbe*, 1993, *Resnične pravljice in pripovedke*, 1999), leta 1999 pa svojo prvo avtorsko pesniško slikanico *Male živali*.

Prvo desetletje 21. stoletja je v realistični književnosti izpostavilo predvsem teme o različnih najstniških problemih (npr. nasilje med vrstniki, zasvojenosti z drogo, družbeno razslojevanje). Med avtorji socialno-psihološkega žanra velja posebej omeniti Slavka Pregla (*Srebro iz modre špilje*, 2003, *Usodni telefon*, 2004 in *Car brez zaklada*, 2009), Janjo Vidmar (roman o družinskem nasilju *Baraba*, 2001, o homoseksualnosti *Fantje iz gline*, 2005, o boleznih *Angie*, 2007, o odraščanju v socializmu *Pink*, 2008), Igorja Karlovska (*Gimnazijec*, 2004), Dušana Dima (*Distorzija*, 2004), Ireno Velikonja (*Na okenski polici*, 2006) in Andreja Predina (*Na zeleno vejo*, 2007). Posebno mesto med pravljicami zavzemajo *Mislice* (2001) Ferija Lainščka, saj je v teh avtorskih pravljicah zakodirano tudi najbolj žlahtno ljudsko izročilo. Na področju otroške književnosti so svoja pomembna dela objavili Desa Muck (serija desetih realističnih pripovedi Anica, dela so izšla med letoma 2001 in 2007), Matjaž Pikalo (trilogija *Luža*, 2001, *Samsara*, 2005, in *Genija*, 2009) in Žiga X Gombač (*Jastrebov let*, 2008). Jana Bauer je leta 2002 izdala svoje prvo delo (*Izginjevalec čarovnic*). V prvem desetletju so začeli izdajati kakovostne slikanice Ida Mlakar (serija o pujskih Bibi in Gustiju, serija o deklicah-čarovnicah Kuštri in Štumfi), Vesna Radovanovič (serija slikanic o prevoznih sredstvih, prva knjiga *Puhačka* je izšla 2007), Nina Mav Hrovat (*O kralju, ki ni maral pospravljati*, 2008), Nataša Konc Lorenzutti (*Ravno prav velik*, 2006) ter Lila Prap z znamenito serijo animalističnih leposlovno-informativnih avtorskih slikanic (*Zakaj?!*, 2002, *Dinozavri*, 2009, *Pasji zakaji*, 2010, *Žuželčji zakaji*, 2011), s katerimi še vedno zelo uspešno nagovarja mlade bralce (*Zmaji*, 2018, *Ptiči*, 2019).

V zadnjem desetletju so romaneskno produkcijo realističnega tipa zaznamovali predvsem Vinko Möderndorfer s tremi romani (*Kot v filmu*, 2013, *Kit na plaži*, 2015, *Jaz sem Andrej* 2018), Neli Kodrič Filipić (*Solze so za luzerje*, 2013, *Povej mi po resnici*, 2017). Marjana Moškrič (*Sanje o belem štrpedu*, 2015) in Janja Vidmar (*Elvis Škorc, genialni štor*, 2018, *Črna vrana*, 2018). Svoje prve mladinske realistične romane sta izdali tudi Cvetka Bevc (*Desetka*, 2011, *Božiček v ušesu*, 2018) in Suzana Tratnik (o iskanju (spolne) identitete *Ime mi je Damjan*, 2014 (prvotno objavljen

za odrasle, 2001), *Tombola ali življenje!*, 2017). Med fantastično prozo se uvrščajo dela Barbare Simoniti (*Močvirnikih*, 2012, *Andrej Nespanec*, 2014), Grdavši Gaje Kos, groznovilca Ježumila Jane Bauer (*Groznovilca v Hudi hosti*, 2011, *Groznovilca in divja zima*, 2017) ter večina del Maše Ogrizek (npr. *Gospa s klobukom*, *Krasna zgodba*, obe 2017). Med daljšo realistično prozo sodijo družinske zgodbe Nataše Konc Lorenzutti (npr. *Kakšno drevo zraste iz mačka*, 2012, roman *Avtobus ob treh*, 2016) in zgodovinske povesti Sebastijana Preglja (serija *Zgodbe s konca kamene dobe*, ki izhaja od leta 2014).

3 Predstavitev izbranih del glede na književne vrste

Avtorji so v nadaljevanju uvrščeni v tisto književno vrsto, ki ji pripada besedilo, izbrano za objavo v antologiji, kar seveda ne pomeni, da pišejo zgolj besedila, ki pripadajo tej književni vrsti. Res pa je, da je bilo izbrano (večinoma) nagrajeno ali nominirano delo, ki je praviloma za posameznega avtorja tudi tipično. V nadaljevanju so naslovi izbranih del navedeni z odebeljeno pisavo.

3.1 Pravljice

Literarna dela za otroke **Svetlane Makarovič** (1939) večinoma sodijo med živalske pravljice (npr. slikanice ***Pekarna Mišmaš***, 1974, *Sapramiška*, 1976, *Veвериček posebne sorte*, 1994; zbirki *Take živalske*, 1973, *Mačja preja*, 1992) in pravljice s primarno mitološkim glavnim literarnim likom (npr. *Škrat Kuzma dobi nagrado*, 1974, *Coprnica Zofka*, 1989), ki v svojem jedru opozarjajo na nerazumevanje različnosti. Morebiti smemo trditi, da se njene pravljice na globljih nivojih dotikajo dobrega v človeku. Zaradi večpomenskosti so pravljice Svetlane Makarovič zanimive tudi za najstnike in odrasle. Veliko pred pravljico o coprnici Zofki, v kateri kot stranska lika nastopata kosovirja Glili in Glal, je avtorica napisala fantastično pripoved *Kosovirja na leteči žlici* (1974) in pozneje še nadaljevanji *Kam pa kam kosovirja?* (1975) in *Mi, kosovirji* (2009).

Polonca Kovač (1937) je z zbirko sodobnih živalskih pravljic ***Zverinice z Večne poti*** (1975), v kateri prikazuje relativnost posameznikovega dojetja in razumevanja dogodkov, vnesla v slovenski prostor tip živalske pravljice, ki govori bolj o ljudeh kakor o živalih. Avtorica v pravljичni formi izpoveduje dvom o zgolj eni sami resnici in resničnosti. V vsaki pravljici je glavni lik ena žival; živali imajo ohranjene svoje biološke lastnosti, seveda z omejitvami, ker je njihov prostor omejen na kletke, ograde in druge v živalskem vrtu zanje prirejene prostore. Glavni literarni liki dojemajo sebe drugače, kot jih dojema njihova okolica, nekateri imajo celo potencirano negativne ali moteče navade (npr. pretirana zgovornost, samovšečnost, neprijaznost), kar pa se v razpletu pravljic razreši v zadovoljstvo vseh živali v živalskem vrtu na Večni poti v Ljubljani. Posebej velja omeniti še zbirko zgodb *Zelišča male čarovnice* (1995), ki z ilustracijami Ančke Gošnik Godec sodi med izjemno kakovostna literarno-informativna (slikaniška) besedila. Rastline so razvrščene po abecednem redu (od arnike do žajblja), vsako poglavje je posvečeno eni rastlini, najprej je navedena strokovna razlaga o rastlini, sledi literarna zgodba.

Glavnino opusa **Anje Štefan** (1969) predstavljajo živalske pravljice, pri čemer avtorica upošteva strukturo folklorne pravljice, v kateri izpoveduje mitske resnice in pozitiven odnos do življenja. V zbirkah pravlji so zanimivi naslovi, saj se skoraj vsi navezujejo na predmete (jabolko, piščalka, mlinček, srajčka, robček, darilo, zvonček, suknjica, zlatnik ...), čeprav so glavni in stranski liki živali. Najpogostejši živalski liki v pravljičah Anje Štefan so domače živali (kokoš, petelin, mačka, pes) in avtohtone živali (zajec, miš, sraka, veverica, medved). Vse živali živijo v okolju brez ljudi, v svojih lastnih hišah, postavljenih na gozdnih jasadah (jež, miš, mačka, pes), v gozdovih ali v živalskih prebivališčih, npr. duplinah (veverica), luknjicah (miš). Tudi domače živali ne opravljajo funkcije, ki jim jo pripisuje človek. Le nekatere med njimi imajo poklice (npr. petelin je krojač, drugič mlinar). Le v treh pravljičah sta glavna lika otroka, in sicer Bobek (*Bobek in barčica*, 2005; *Bobek in zlate kokoši*, 2017) in deklica (*Kotiček na koncu sveta*, 2005), a so tudi v teh pravljičah stranski liki živali. Za pisanje Anje Štefan velja, da njene pravljičice sodijo med realistične, ker se v njih ne dogajajo čudeži, temveč glavni literarni lik pripelje s svojo spretnostjo in poštenostjo zgodbo do srečnega konca, vse navedeno velja tudi za izbrano pravljičico *Zajčkova hišica* (objavljeno v zbirki *Svet je kakor ringaraja*, 2015).

Vesna Radovanovič (1963) večinoma ustvarja pravljičice, izdane v slikaniški obliki. Prva serija šestih slikanic je bila namenjena prevoznim sredstvom (npr. vlak v delu *Puhačka*, 2007, ladja v *Belem jadrju*, 2008, avtobus v slikanici *Rožnati avtobus*, 2007); druga serija, ki je v nastajanju (doslej je izšlo šest slikanic, v vsaki je v ospredju ena tema, npr. bolezen, prijateljstvo, zaupanje) pa sodi med živalske pravljičice, v katerih so živali postavljene v antropomorfnih položajih. Glavni literarni lik, Petelinček, skupaj z živalmi z domače kmetije in nekaterimi prosto živečimi divjimi živalmi rešuje različne zaplete, ki odsevajo razmerja v človeški družbi. V izbrani pravljičici *Petelinček prebudi upanje* (2018) je izpostavljena tema staranja (bolezni), pri čemer se petelinček izkaže za zelo sočutnega, hkrati pa išče tudi rešitev problema. Vzel je svojo najljubšo knjigo in jo začel brati staremu petelinu, včasih so ga prišle poslušati tudi druge živali.

Manica K Musil (1974) izdaja avtorske slikanice, v slovenščini jih je doslej izšlo deset (nekatero slikanico so že izdane v tujih jezikih, v slovenščini pa še ne, npr. *Lev Robi*); posebnost njenih slikanic je, da so ilustracije šivane. Po temi in motivih gre večinoma za (klasične) živalske pravljičice, literarni liki pa so večinoma postavljeni v antropomorfnih situacijah in upovedujejo dogodke, povezane z otrokovim strahom in skrbmi. Izbrano delo *Slon Stane*, 2017, predstavi Stanetovo težavo: okolica ga ne sprejema, zato se počuti osamljenega, hkrati pa slon spregleda drobceno mravljo, ki si želi postati njegova prijateljica. Predstavitev odnosov je podkrepljena s komentarji piščancev, avtorica pa se skozi zgodbo poigrava z velikostnimi razmerji (slon, mravlja), ki v prijateljstvu ne štejejo.

V zbirki *Mislce* (2000) **Ferija Lainščka** (1959) je ohranjenih veliko folklornih elementov, kar velja tudi za izbrano pravljičico *Zalika in Gusti*. Četudi se zdijo njegove pravljičice na prvi pogled zelo ljudske, se od njih temeljito razlikujejo, saj je avtor povzel samo nekatere ljudske pravljične motive in jih svobodno preoblikoval, pri tem pa je ohranil arhetipske like in motive. Gre za pravljičice s človeškimi literarnimi liki – z odraslimi. Ti imajo imena in individualno izrisane značaje, pogosto pa so tudi natančno prikazana njihova razpoloženja, čustva in duševna stanja. Glavni literarni liki so pogosto ženske, ki so hkrati nosilke dogajanja (te v ljudskih in

klasičnih umetnih pravljicah praviloma nimajo aktivne vloge). Književni prostor je v vseh pravljicah poimenovan konkretno (npr. Blatograd, Bele vode) ali vsaj posredno (ob Muri, ob Rabi). Lainščku je uspelo v teh pravljicah prikazati lepoto pokrajine med Muro in Rabo, dobroto Prekmurcev, njihovo trdo življenje, predvsem pa magičnost prekmurske ravnice. Lainšček je vsestranski ustvarjalec mladinske in nemladinske književnosti, saj piše vse književne zvrsti, kar je tudi v slovenskem prostoru precejšnja redkost.

Bina Štampe Žmavc (1951) je vsestranska ustvarjalka mladinske književnosti in poezije za odrasle. Poetičnost avtoričinega jezika ni prisotna zgolj v njeni poeziji, temveč tudi v drugih književnih vrstah in prav čarobnost njenega jezika bralca očara. Drugi pomemben segment ustvarjanja Bine Štampe Žmavc je dosledna etična izpeljava literarnih motivov in tem, vse to velja tudi za izbrano pravljico ***O princu, ki so ga ustvarile sanje*** (objavljena v zbirki *Cesar in roža*, 2009). Temeljno temo avtoričine proze bi lahko strnili v misel, da je prijateljstvo, kadar je iskreno, kljub minevanju večno; čeprav nas ločijo razdalje in čas, ostajamo na nek čisto poseben način povezani. Ali z besedami Bine Štampe Žmavc (2001: 5), ki jih je zapisala v zbirki *Ukradene sanje*: »Nekoč davno davno, za robom prostora in časa, bi se skoraj zgodilo, da bi življenje postalo pravljica.«

Ida Mlakar (1956) je ustvarjalka slikaniških besedil, pri čemer izstopata dve seriji slikanic: o pujskih Bibi in Gustiju (zgodbe so postavljene v štiri letne čase in tako zbirka zaokroža letni cikel, dejansko pa je čas v posamezni pravljici zelo zožen, in sicer na en sam dogodek) ter serija Kako rastejo bomboni. Dослед je avtorica izdala tudi nekaj naslovniško odprtih slikanic (npr. *Tu blizu živi deklica*, 2019), med katere sodi tudi izbrano besedilo ***O kravi, ki je lajala v luno*** (2015).

Andrej Rozman Roza (1955) se ukvarja s književnostjo in gledališčem. Ne glede na medij, v katerem se izraža, njegova dela prežema komika, ki pa ima v sebi ravno toliko cinične ostrine, da mora o njej bralec razmišljati. Pravljica ***O začaranem žabcu*** (2019) vsebuje zaplet, ki tiči v medbesedilnosti, zato ima bralec, ki pozna pravljico *Žabji kralj* bratov Grimm, pri razumevanju vseh plasti besedila določeno prednost. Avtor pogosto uporablja satiro (kot strukturni ali vsebinski element) in elemente nonsensa.

3.2 *Kratke fantastične zgodbe*

Lila Prap (1955) ustvarja predvsem nonsensna besedila, v katerih se na najrazličnejše načine poigravala z vsaj z eno glasoslovno, oblikoslovno ali skladijsko prvino, ki jo avtorica namerno krši. V kratkih zgodbah uporablja predvsem hiperbolična pretiravanja, ki mestoma pripeljejo do smešenja oz. postanejo temeljni element humorja, kakor v primeru izbrane zgodbe ***Babica pripoveduje*** (*Zgodbe in nezgodbe*, 1993). Pri njenem poigravanju s pomeni besed prihaja do pomenskega stika na ravni resnično – izmišljeno (oz. preneseni – dobesedni pomen besed). V literarno-informativnih avtorskih slikanicah (prva med njimi je bila *Zakaj?!*, 2002) so literarni liki živali, ki so predstavljeni po bioloških zakonitostih (različne živali, dinosavri, psi, žuželke, mačke, zmaji, ptiči), v posamezni knjigi pa za homogenost zgradbe poskrbijo personificirane živali (kokoši v knjigi o dinosavrih, mačke v delu o psih, knjižne uši v knjigi o žuželkah ...), pri čemer lahko bralec iz razvoja dogodkov pogosto sklepa na človeške lastnosti. Avtorica upodablja poenostavljene,

tipizirane, celo shematizirane like, ohranja naravne barvne odtenke (npr. vse živali so upodobljene takšne, kot so v naravnem okolju; pri dinozavrih posebej poudari, da ne ve, kakšnih barv so bili, njihova anatomija pa se drži spoznanj naravoslovnih znanosti), zato so liki takoj prepoznavni.

Aksinja Kermauner (1956) je najpomembnejši delež svojega ustvarjanja za otroke in mladostnike prispevala na področju tematike o slepoti in slabovidnosti, saj so njena dela namenjena otrokom in odraslim s posebnimi potrebami (prilagoditev pisav, oblike knjig) in ozaveščanju polnočutnih otrok, mladostnikov in odraslih. V slikanicah o Žigi špagetu (ilustracije je prispeval Zvonko Čoh) je, ob domiselnih novih besedah (npr. jabolko popeclja v slovo; gliste zaglistajo ...), pomembna predvsem prilagojena oblika komunikacije. To je tudi razlog za izbiro slikanice *Žiga špaget je za punce magnet* (2015), v kateri so bili v slovenskem prostoru prvič na enem mestu objavljeni brajica, povečani tisk, znakovni jezik in lahko branje.

Gaja Kos (1979) je doslej izdala tri slikanice (za različne starosti) z ilustracijami Zvonka Čoha o družini Grdavšev (mama Grduhinja, ata Grdavš in mala Grdobica), ki je precej podobna človeškim družinam, a ima rada čisto drugačne stvari, npr. blato, umazanijo, dež. Strategije iskanja rešitve – kako priti do presenečenja – so pri družinskih članih različne (recept, navodila, ideja), kar jih karakterno utemeljuje v izbranem delu *Grdavši in presenečenje* (2018). Avtorica piše tudi za starejše otroke, npr. *Junaki z ladje Argo* (2013) in *Migiji migajo* (2019).

3.3 Daljša fantastična proza

Desa Muck (1955) je v seriji Čudežna bolha Megi doslej izdala 10 pripovedi, katerih glavna lika sta vedno naslovna bolha serije Megi in ena žival, hišni ljubljencek, ki ima v posamezni knjigi glavno vlogo: pes, zajec, želvica, papagaj, podgani, mačka, dihur, kobila, zlati ribici, hrček. Megi po ulicah prenaša pes Zak, v bistvu pa nima čudežnih lastnosti, temveč vedno najde realno rešitev problema. Za predstavitev je bila izbrana knjiga *Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli* (2012). Ob koncu leposlovnega dela knjige je v vsakem delu serije objavljeno še poglavje veterinarke Mateje Plevnik, ki o živalih iz zgodbe na preprost način poda še biološka dejstva (kaj žival je, kako ji pripravimo dom, kakšno nego potrebuje ...). Serija sodi med ilustrirane knjige, ilustracije je prispevala Maša Kozjek. Vse knjige v seriji imajo enak uvod, in sicer je v njem opozorjeno, da si živali izbirajo lastnike in ne obratno.

Andrej Predin (1976) je začel pisati za mladostnike, a se je pozneje usmeril na mlajše bralce, za katere ustvarja predvsem fantastične pripovedi z ekološko tematiko (Gnusna kalnica, 2013) in družinskimi odnosi. Med slednje sodi serija slikanic z ilustracijami Marjana Mančka o predšolski deklici Mici in njenih ne čisto vsakdanjih dogodivščinah; izbrana zgodba (*Pirati iz dežele Merikaka*, 2014).

Mladinska proza **Majde Koren** (1960) ima predvsem dva temeljna vzorca literarnih besedil: daljša realistična dela (pripovedi, romani) predstavljajo vsakdanje življenje povprečnega najstnika in njegovo odraščanje (tema osamljenosti, ločitve, alkoholizma ipd.); drugi tip so besedila, ki na prvi pogled prav tako delujejo realistično, a avtorica v njih vnaša fantastične elemente (pogosto oživljeno plišasto igračo), ta tip besedil je namenjen mlajšim otrokom. Pogosta je tema otrokove (domišljajske) igre kot primarne dejavnosti majhnega otroka, kamor sodi tudi serija

knjig o Mici, oživljeni igrači, ki živi pri dečku Šimnu; za predstavitev je izbran odlomek iz dela *Mici iz 2. a* (2009).

Jana Bauer (1975) je doslej izdala dve fantastični propovedi o groznovilci Ježumili, ki ju je ilustrirala Caroline Thaw; v antologiji je objavljen odlomek iz prvega dela, *Groznovilca v Hudi hosti* (2011). Književni prostor je Huda hosta, v kateri živijo živalski prebivalci, mednje s svojim čajnikom pristane groznovilca, in sicer zaradi prababičine kazni, ker ji je razbila čajno skodelico. Najprej je živali ne sprejmejo, ko pa se odpravi domov, so vse žalostne, zato jo v drugem delu (*Groznovilca in divja zima*, 2017) poiščejo in njihove zabavne pustolovščine se nadaljujejo.

Literarna dela **Maše Ogrizek** (1973) sodijo večinoma med fantastične pripovedi. *Gospa s klobukom* (2017) je pustolovska zgodba z ilustracijami Tanje Komadina, v kateri je čarobni element čudežni kovček, ki postane prevozno sredstvo, kovček-mobil. Gospa Ljudmila se z njim odpravi po svetu, spoznava ljudi, njihove različne značaje in navade. V vsakem poglavju sreča posebneža, ki jo z nečim navduši (mali zbiratelj čudes, preučevalec tišine, učiteljica plavanja ...). Zanimivost dela je tudi v uporabi in razlagi tujk (gospa Ljudmila redno bere slovar) ter v dodatku ob koncu knjige, ki v publicističnem slogu razkrije podrobnosti iz nadaljnega življenja literarnih oseb.

Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave (2012) **Barbare Simoniti** (1963) so primer živalske utopije, v kateri je avtorica ustvarila prijazen književni prostor Zelene Dobrave in skozi proces prepoznavanja dobrega predstavila odlične odnose njenih prebivalcev. Delo je ilustriral Peter Škerl, ki je za ilustracije prejel več nagrad. Gre za bogato ilustrirano knjigo, ki že na veznih listih z zemljevidom predstavi književne prostore, ki jim je avtorica nadela opisna imena (Loški ribnik, Hudourni Dol, Mahovni Rovt, Rogozni rokav ...). Ob koncu knjige je abecedni seznam prebivalce Močvirne Loke in še seznam njihovih obiskovalcev, sorodnikov in prijateljev iz drugih krajev. Počasen ritem literarnega dela ustreza načinu življenja prebivalcev Močvirne Loke.

3.4 *Kratke realistične zgodbe in povesti*

Realistična otroška proza z otrokom kot glavnim literarnim likom pomeni za bralca enostavno vživljanje v glavni literarni lik, kajti realistična motivacija nakazuje, da je zgodba ponovljiva tudi v bralčevem življenju.

Nina Mav Hrovat (1975) piše predvsem živalske pravljice za predšolske otroke (npr. *O miški, ki je zbirala pogum*, 2012, *Miška želi prijatelja*, 2016). V slikanici *O kralju, ki ni maral pospravljati* (2008) je temeljni motiv otrokova razvajenost, ta je predstavljena skozi realistično zgodbo. *Ne misli na slona* (2019) je zabavna slikanica o moči človekovih misli; v svojih delih pa avtorica pogosto upoveduje strpnost, prijateljstvo in enakost (kar je posebej izraženo v večjezičnih izdajah nekaterih njenih slikanic, npr. *Miška želi prijatelja*, 2016).

Žiga X Gombač (1976) je začel svojo ustvarjalno pot s pisanjem pustolovskih zgodb s pomorsko tematiko. Leta 2016 je izdal mladinski roman NK Svoboda, ki ob temi prijateljstva in nogometa močno izpostavlja tudi problematiko begunstva. V zadnjem času se je avtor usmeril predvsem v zgodbe v stripih (npr. *Zgodovina Slovenije v stripu*, 2017) in kratke realistične zgodbe, npr. *Gobčko in Hopko* (2018),

ki otrokom odstirajo enostavne rešitve na zanje težka vprašanja skozi dialog predšolskega otroka z namišljenima naslovnima prijateljema.

Helena Kraljič (1971) objavlja realistične in fantastične kratke zgodbe v slikanicah. Njena dela se osredotočajo na zgodovinske osebnosti (npr. *Kleopatra*, 2015), na vključevanje otrok s posebnimi potrebami (npr. o disleksiji, downovem sindromu) ter o odnosih med vrstniki (tudi prek živalskih literarnih oseb) in njihovih spoznanjih o drugačnem vedenju. Med slednjimi je tudi slikanica *Pod srečno zvezdo*, 2018, ki govori o delovni in leni deklici, ki sta sicer vrstnici.

Matjaž Pikalo (1963) je s književnim delom *Luža* (2001) ustvaril epizodno zgodbo, v kateri je vsako poglavje zaključena celota, fragment iz življenja šestletnega glavnega literarnega lika Rana, imenovanega Luža. Dogajanje je postavljeno v mestno okolje, največkrat v vrtec in domače stanovanje, za duhovite dogodivščine pa ob Ranu poskrbijo tudi njegovi prijatelji. Sledili sta še dve podobno koncipirani knjigi z drugimi literarnimi liki in drugačnimi dogodivščinami (*Samsara*, 2005, *Genija*, 2009).

Dim Zupan (1946) je izdal preko 30 knjig za otroke, pri čemer največ del sodi v avanturistično-detektivski in socialno-psihološki žanr. Avtorjev opus mladinskih besedil je namenjenih vsem starostnim skupinam mladih bralcev. Že v začetnem obdobju je ustvaril pomembna in simpatična lika Drekca Pekca in Pukca Smukca ter razvil samosvoj pripovedni slog, v katerem prevladujejo komični elementi. Tudi druga njegova dela, pa naj gre za realistično ali fantastično prozo, vsebujejo veliko komičnih elementov, skozi humor pa avtor pogosto razkriva resnice o življenju, ljudeh, svetu. Največji uspeh je Dim Zupan dosegel s serijo knjig o labradorcu Hektorju (ki pripoveduje predvsem zgodbe o ljudeh), ta iz malega psička zraste v velikega psa, v vsaki zgodbi je malce bolj odrasel, potem se zaljubi (odlomek je izbran iz 4. dela z naslovom *Hektor in male ljubezni*, 2009), nato postara in postane ščene, polno modrosti, ki se mora in zna soočiti tudi s koncem življenja.

Mate Dolenc (1945) je v slovenski prostor otroške književnosti vnesel poseben tip pomorskega žanra, robinzonade; med njimi izstopajo roman *Golo morje* (1988) in zbirke kratke proze, npr. *Leteča ladja* (2002), *Polnočna kukavica in druge zgodbe* (2008), *Krave so mi povedale* (2012). Avtor prepleta mite, povedke in resnične dogodke o morju in pomorščakah ter o življenju v hišici na robu gozda v Julijskih Alpah, ob robu Bohinjskega jezera. Morske vedute in mir gozdnate pokrajine predstavljajo Dolencu pejzaž nadčasovnim resnicam in dvomom človeške biti. Izbrani odlomek iz zbirke *Maščevanje male ostrige* (2011) je preizpraševanje o bistvu življenja, o smrti in spominu na mrtve, ki so nam bili nekoč blizu.

Nataša Konc Lorenzutti (1970) ustvarja realistično prozo, v kateri ima osrednje mesto družina z več otroki. Dinamika družinskih članov je podrejena glavnemu literarnemu liku, otroku, običajno mlajšemu v družini. Ta namreč opazuje starejše sorojence pri njihovih vsakdanjih opravilih (npr. domače naloge, hišna opravila) in si močno želi odrasti, da bi jim postal enak. A ko se to zgodi, ugotavlja, da nekatere dolžnosti, ki pridejo z vstopom v šolo, niso tako prijetne, kakor je pričakoval (npr. deklica Polona v realistični pripovedi *Zvezek in brezvezek*, 2018). Avtorica piše tudi realistične mladinske romane (*Avtobus ob treh*, 2016, *Lica kot češnje*, 2015), v katerih so prav tako v ospredju odnosi.

Peter Svetina (1970) piše raznolike prozne žanre, stalnica njegovih del pa so pozitivne vrednote: strpnost, pravičnost, prijateljstvo. Večina avtorjevih del sodi po obliki med slikanice ali ilustrirane knjige, najpogostejši ilustrator njegovih knjig je

Damijan Stepančič. Svetinovi literarni liki imajo zanimiva, malce nenavadna imena in pogosto opravljajo nadvse zanimive poklice (npr. astronom Jaromir, upokojena operna pevka gospa Krasinc, slikar pelikan Ludvik, Lilameščani ipd.) Živalske pravljice in nonsensne zgodbe so postavljene v naravno okolje živali, te so antropomorfne, vendar nikoli niso v stiku z ljudmi, čeprav vse zgodbe posredno opisujejo odnose v človeški družbi. Dobršen del avtorjevih proznih besedil temelji na formuli detektivske zgodbe, v kateri se v ospredju znajde nerešljivo-rešljiv problem, ki ga ne razreši policija, temveč mlad nepoklicni (celo otroški) detektiv. Za avtorjeva dela je značilna bivanjska tema, ki jo podaja skozi pravljico ali realistično perspektivo (kakor v izbrani zgodbi *Operni berač*, objavljeni v zbirki *Ropotarna*, 2012), pri čemer je tema dosledno izpeljana optimistično, z vero v človekovo pozitivno bistvo.

Slavko Pregl (1945) v svojem pisanju, ne glede na to, kateri starostni skupini bralcev je delo namenjeno, večinoma ostaja v polju realistične književnosti. Aktualno dogajanje je v posameznem delu povezano večinoma s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi ter preživljanjem prostega časa v sodobnem mestnem okolju. Glavni književni liki so otroci, stari približno med osem in dvanajst let, izjemoma tudi več (v romanih) ali manj (dela za predšolsko obdobje), njihovi starosti so primerni tudi problemi, s katerimi se srečujejo. Vlogo glavnega lika pogosto zavzame skupina otrok, čeprav je v kolektivu jasno zaznaven vodja. Pomemben strukturni element Preglove proze je komika, saj humorni vložki blažijo vsakdanjo turobnost odrasčajočih literarnih likov. V besedilih za predšolske otroke (npr. *Slaščičarna pri veseli Eli*, 2014) sicer ni velikih avantur, so pa zato toliko bolj poudarjene dogodivščine, ki jih otroški literarni liki nenehno doživljajo v lastnem vsakdanu.

Leta 2018 je **Andrej E. Skubic** (1967) začel izdajati serijo Trio golaznikus, odlomek je iz prve knjige, *Ne bi smel odpreti tistih vrat* (2018), ki na zanimiv način predstavlja vsakdanje pustolovščine otrok v nižjih razredih osnovne šole. Doslej lahko o nabritih dogodivščinah Tomaža, Lije in Liama beremo že v štirih knjigah. Serija ima iste glavne literarne like, ti pa se vedno znova (hote ali nehote) znajdejo v zanimivih dogodivščinah, skozi katere zorijo, postajajo občutljivejši za stiske vrstnikov in drugih oseb, ki jih srečajo. Predvsem pa potrjujejo, da so vrstniško prijateljstvo, zaupanje in spoštovanje nadvse pomembne vrednote.

Sebastijan Pregelj (1970) je prepoznaven predvsem po seriji zgodovinskih pripovedi Zgodbe s konca kamene dobe (doslej je bilo izdanih 5 knjig, izbrani odlomek iz knjige *Do konca jezera in naprej*, 2016), kjer je književni čas omenjen že v naslovu serije, književni prostor je najprej kolišče na Ljubljanskem barju, nato se razširi v druge dežele po Evropi. Poseben pečat dajejo seriji tudi zemljevidi književnih prostorov in informativni dodatek ob koncu vsakega dela (za pojasnitev zgodovinskih dejstev, opis pomembnih predmetov iz preteklosti ipd.).

Med srednje dolga besedila z realistično motivacijo sodi tudi športna avanturistična serija **Primoža Suhodolčana** (1959) o košarkarju Ranti (izbrani odlomek je iz prve knjige, *Košarkar naj bo!*, 1994). Športne pustolovščine so prepletene s stranskimi motivi, med katerimi izstopata Rantina ljubezen do Metke in njegove težave v šoli. Književni prostor je večinoma mestno okolje (šola, igrišče, dom), manjši neimenovani kraj, v katerem živi glavni literarni lik. Po prvih dveh delih sta bila posneta tudi celovečerna mladinska filma, ki sta zelo uspešna. Suhodolčan je gotovo tisti slovenski avtor, ki piše največ športne tematike (tudi o znamenitih slovenskih športnikih: Tini Maze, Goranu Dragiču in Anžetu Kopitarju), hkrati pa je pri mlajših bralcih priljubljen s serijami Peter Nos, Živalske novice in Pozor,

pravljice. Temeljni element Suhodolčanove proze, ne glede na književno vrsto, ki mu delo pripada, je humor.

Trilogijo Svilna pot sestavljajo tri avtorske slikanice **Huiqin Wang** (1955): *Ferdinand Avguštin Hallerstein: Slovenec v Prepovedanem mestu* (2014), *Giuseppe Castiglione: Slikar v Prepovedanem mestu* (2015) in *Jaz, Marco Polo* (2018). Če slikanice obravnavamo kot celoto, jih moramo predstavljati v obratnem vrstnem redu, pri čemer je treba upoštevati prostorjenje in zgodovinski čas resničnih oseb (biografija), ne nazadnje pa tudi obravnavo tujosti in tujstva v času in prostoru. Vse tri avtorske slikanice so izdane v dvojezični različici, in sicer v slovenščini in kitajščini, pri čemer je jasno razviden subtilen preplet dveh kultur (evropske in kitajske) z dveh različnih celin.

3.5 Mladinski romani

Mladinski romani se lotevajo drugačnih tem kot otroška književnost (npr. puberteta, odraščanje, družbena pravila, ljubezen), drugačne so tudi književne osebe in pristopi k tematiki književnih del. V mladinskem romanu ne gre več za lahkotnost otroštva, igre, prijateljstva in srečnega konca.

Vinko Möderndorfer (1958) je v mladinski književnosti prepoznaven predvsem po pesniških zbirkah in otroški prozi (serija o mucu Langusu in čarovnički Gajki). Doslej je izdal tri zelo uspešne mladinske romane o vsakdanjem življenju sodobnih najstnikov. V romanu *Jaz sem Andrej* (2018) je temeljna tema najstniška ljubezen, v okviru te pa tudi odkrivanje spolnosti. Roman *Kot v filmu* (2013) je roman o najstniku, ki živi v zelo drugačni družini, kakor pa sam misli, ob tem pa počasi odkriva, katere vrednote so v življenju zares pomembne. Socialno-psihološki roman *Kit na plaži* (Kita na plaži), 2015, je roman o drugačnosti in o odnosih. Slednje avtor izrisuje natančno, boleče, to bolečino pa blaži z uporabo humornih elementov. Jezik je pomemben element tudi v ubeseditvi preprostega Igorjevega govora in Barbkinih telefonskih sporočil. Empatija se kaže skozi tri ugotovitve: nekateri pišejo, da bi bili *slišani*; včasih smo vsi *počasni*; zrelost je to, da znamo ob pravem času reči *oprosti*.

Odličen primer pustolovskega romana je *Preživetje* (2018) **Igorja Karlovška** (1958), ki je že pred tem požel opazen uspeh z romanom *Gimnazijec* (2004). V seriji Ognjeno pleme pa se je avtor usmeril v zgodovinsko temo, ki jo je postavil v čas selitev evropskih narodov v 4. stoletju; v antologiji je izbran odlomek iz prvega dela, *Pobeg*, (2019).

Cvetka Bevc (1960) je izdala doslej dva romana, *Desetka* (2010) in *Božiček v ušesu* (2018); v obeh romanih gre predvsem za iskanje lastne identitete odraščajočih najstniških literarnih likov, njihovega razumevanja družinskih odnosov in družbeno sprejemljivega obnašanja. Avtorica piše tudi pravljice za mlajše otroke, opozoriti velja še na dvojezično knjigo *Pesem za vilo/ Song for a Fairy* (2009), v kateri avtorica skozi zanimivo zgodbo predstavi ljudsko glasbo in stare inštrumente.

Neli Kodrič Filipič (1964) piše različne prozne vrste in žanre, za večino njenih realističnih del pa velja, da v njih odstira teme, ki so na nek način še vedno tabu: smrt, poskus samomora, istospolna ljubezen, družinsko nasilje in predvsem pomanjkanje strpnosti, prijaznosti razumevanja med ljudmi. Pri avtoričini daljši fantastični prozi so opazni trije različni načini prehajanja literarnih likov iz realnega sveta v fantastični svet in nazaj, in sicer preskok v času (*Na drugi strani*, 2004), pojav

magičnih predmetov v realnem svetu (*Lov na zvezde*, 1995) in oživiljeni literarni junaki v realnem svetu (49:03:39, 2008). Njene slikanice so naslovniško odprte, saj nagovarjajo mlade in odrasle (npr. begunska problematika v slikanici *Požar*, 2016, družinsko nasilje v slikanici *Punčka in velikan*, 2009). Avtorica skozi zgodbe, ne glede na njihovo realistično ali fantastično motivacijo, osvetljuje sorodstvena razmerja, za katera se zdi, da krepko vplivajo na literarne like. Četudi se ti ne zavedajo družinskih korenin in razmerij v njih, zaznamujejo njihovo ravnanje ter odnose v sodobnosti (prim. *Solze so za luzerje*, 2013, *Povej mi po resnici*, 2017).

Marjana Moškrič (1958) s svojo tematiko prav tako posega na področje družbenih problemov, ki pa so v njenih romanih izpeljani na izrecno intimni ravni in zato toliko pretresljivejši. *Čadavec* (1998) je roman v pisnih najstnice Marjetice. Pisma so naslovljena na njeno mater, ki je deklico in moža zapustila. Skozi pisma se razkrijejo dekletove stiske, prva zaljubljenost, spoznanje o materini smrti (zaradi aidsa). Drugi roman, *Ledene magnolije* (2002), tvori pretresljivo izpoved zlorabljene Lucije, ki jo posiljuje očim. Pretežno monološka izpoved že v naslovu nakazuje simboliko nasilno prekinjenega otroštva in dekletovo zapiranje pred okoljem, ker je zaradi spolnega nasilja izgubila zaupanje v ljudi. Izbrani odlomek iz romana *Sanje o belem štrpedu* (2015), v katerem nekoč enotno mesto zaradi vedno večjih ekonomskih razlik tvori dve enoti: Cono in Zeleni gaj. V Zelenem gaju delujejo vse kulturne ustanove, šola je povsem drugačna kot v Coni, življenje pa se meri glede na količino denarja. Enako je s pravicami: več privilegijev, kot si jih prisvojijo pomembnejši iz Zelenega gaja, manj svobode imajo prebivalci Cone. Roman *Sanje o belem štrpedu* je odlična knjiga za bralce v srednješolskem obdobju, saj so Sona, Olmo in Sine njihovi vrstniki. Zanimajo jih iste reči: ljubezen, prijateljstvo, strpnost, vključujoča družba in družbene vrednote. Roman odpira mnoga vprašanja, odgovori pa se skrivajo v sleherniku, v njegovem odnosu do sveta.

Suzana Tratnik (1963) piše večinoma za odrasle, v romanih *Ime mi je Damjan* (2001) in *Tombola ali življenje* (2017) pa je skozi problematiko odraščanja predstavljeno predvsem iskanje spolne identitete in smisla bivanja (izpolnitve pričakovanj okolice in lastnega zadovoljstva literarnih likov). Izbrani roman je izsek iz življenja najstnice, hkrati pa je treba opozoriti na inovativno strukturo, v kateri vsako poglavje uvaja iskanje *hitre* sreče (npr. tombola, loto, prerokovanje). Sreča se izkaže v izpoljenosti, ta pa v razumevanju poti in doseženem spoznanju o lastnem cilju bivanja.

Janja Vidmar (1962) je ena najprepoznavnejših slovenskih mladinskih pisateljic, ki se odlikuje predvsem po izbrušenem slogu, natančno izrisanih karakterjih literarnih likov in socialni občutljivosti na tematsko-motivni ravni. Najobširnejši in hkrati najpomembnejši segment ustvarjanja Janje Vidmar je daljša otroška in mladinska proza, kamor se uvrščajo realistične povesti in realistični romani. Odtujenost in razslojenost sodobne slovenske družbe, ki jo avtorica vedno znova postavlja v ospredje dogajanja svojih socialno-psiholoških romanov in povesti, je najpomembnejši snovni element njene daljše pripovedne proze. Njeni literarni liki prihajajo iz tako različnih svetov, da se po logiki verjetnosti ne bi smeli nikoli srečati. Karakterizacija oseb poteka pogosto skozi notranje monologe literarnih likov in komentarje tretjeosebne vsevednega pripovedovalca. Zaradi problemskih tem (motnje prehranjevanja, nasilje v družini, ksenofobija, smrt, homoseksualnost, primanjkljaji, delitev ljudi po verski pripadnosti) zasledimo v delih precejšnjo mero ironije in samoironije glavnih književnih likov. Zdi se, da jim ravno ironičen odnos do sveta

pomaga preživeti ter do neke mere ohraniti dostojanstvo v družbi. V svojih delih Janja Vidmar pogosto odstira probleme, ki na načelni ravni sicer niso sprejemljivi, saj je pa udobneje, če ostajajo prikriti. V večini knjig, doslej jih je avtorica izdala že blizu 60, odpira širša družbena vprašanja. Npr. z romanom *Baraba* (2001) opozarja na nasilje v družini, s čimer se družba usmerjeno spopada šele zadnja leta, zlasti z vprašanjem pomoči žrtvam nasilja. Roman *Debeluška* (1999) posega na področje anoreksije in bulimije, boleznin sodobnega časa. Iz vseh romanov veje strah pred osamljenostjo in samoto kot pomembnima dejavnikoma družbenega ukalupljanja. Aktualna je tudi problematika begunstva v romanu *Princeska z napako* (1998): glavni literarni lik, najstnica Fatima, pooseblja nezmožnost prilagoditve beguncev navadam dežele, v katero so se zaradi vojnih grozot umaknili, in zavračanje (ali vsaj ignoriranje) beguncev v okolju avtohtonega prebivalstva. S problemom različnosti se avtorica ukvarja tudi v zbirki kratke proze *Otroci sveta* (2013), v kateri so ubesedene zgodbe otrok z različnih koncev sveta, predvsem z roba družbe. Avtorica izpoveduje prepričanje, da smo v sodobnem globalnem svetu zelo povezani. Priповedi so socialna slika sveta, ki bi moral biti otrokom prijaznejši, bolj human in v katerem bi morale biti vsem dane možnosti za boljše življenje. Strpnost bi lahko obrodila razumevanje, če bi ponotranjili občutljivost za ranljive skupine ljudi, med katere sodijo tudi otroci ... V najnovejšem romanu *Črna vrana* (2018) se avtorica poglobljeno ukvarja z otroki iz svetovnih vojnih žarišč, z begunstvom in razseljenostjo mladoletnih, ki se morajo sami znajti na dolgi poti v svobodo.

4 Sklep

Slovenia's Best for Young Readers je antologija, za katero so bili pripravljene vnaprej podani objektivni kriteriji, ki so podrobneje navedeni v metodologiji izbora. Izbrani avtorji so bolj ali manj vplivali na otroško in/ali mladinsko književnost, seveda pa je tudi med uvrščenimi avtorji velika razlika v kakovosti njihovih del, deloma pa kakovost niha tudi v okviru poetike posameznega avtorja.

Preglednica uvrščenih del

Pri preučevanju novejših slovenskih otroških in mladinske proze je viden pomemben razvoj nekaterih književnih vrst in žanrov, sodobnost tem in motivov, poglobljeno predstavljanje literarnih likov in pri večini avtorjev tudi izjemen posluš za jezik.

Sodobna otroška in mladinska proza sta se začeli razvijati v 70-ih letih 20. stoletja; produktivni vzorec, zlasti v pravljicah in daljši realistični prozi, se kaže še danes, zato pregled zajema slovenske ustvarjalce, ki pišejo prozo v zadnjih petdesetih letih.

Pregled novejšje otroške in mladinske književnosti po zvrsteh in vrstah

starost bralca	poezija	fantastična in fantazijska proza		
		pravljice	kratke fantastične zgodbe	fantastične pripovedi
do 6 let	Niko Grafenauer Lila Prap Anja Štefan	Žiga X Gombač: <i>Gobčko in Hopko</i> Vesna Radovanovič: Petelinček prebudi upanje (odlomek) Anja Štefan: <i>Zajčkova hišica</i> (iz zbirke Svet je kakor ringaraja)	Aksinja Kermauner: <i>Žiga špaget je za punce magnet</i> Gaja Kos: <i>Grdavši in presenečenje</i> (odlomek) Manica K. Musil: <i>Slon Stane</i> Lila Prap: <i>Babica pripoveduje</i> (zbirka Jezične zgodbe), tipična stran iz slikanice <i>Zakaj?</i>	Andrej Predin: <i>Pirati iz dežele Merikaka</i> (odlomek) – zbirka Mici pri babici
6 +	Miroslav Košuta Neža Maurer Andreja Peklar Andrej Rozman Roza	Polonca Kovač: <i>Krokodilska zgodba</i> (iz zbirke Zverinice z Večne poti) Svetlana Makarovič: <i>Pekarna Mišmaš</i> Ida Mlakar Črnič: <i>O kravi, ki je lajala v luno</i> Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žabcu, Resnično izmišljena zgodba</i>		Jana Bauer: <i>Groznovilca v Hudi hosti</i> (odlomek) Majda Koren: <i>Mici iz 2.a</i> (odlomek) Desa Muck: <i>Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli</i> (odlomek)
9 +	Milan Dekleva Peter Svetina			Maša Ogrizek: <i>Gospa s klobukom</i> (odlomek) Barbara Simoniti: <i>Močvirniki</i> (odlomek)
13 +	Feri Lainšček Boris A. Novak Bina Štampe Žmavc	Feri Lainšček: <i>Zalika in Gusti</i> (iz zbirke Mislice) Bina Štampe Žmavc: <i>O princu, ki so ga ustvarile sanje</i> (iz zbirke Cesar in roža)		
16 +				

starost bralca	realistična proza		
	kratke realistične zgodbe	realistične pripovedi	realistični romani
do 6 let	Helena Kraljič: <i>Pod srečno zvezdo</i> (odlomek) Nina Mav Hrovat: <i>O kralju, ki ni maral pospravljati</i>	Slavko Pregl: <i>Slaščičarna pri veseli Eli</i> (odlomek)	
6 +	Matjaž Pikalo: <i>Luža</i> (odlomek)	Andrej E. Skubic: <i>Ne bi smel odpreti tistih vrat</i> (odlomek) – zbirka Trio Golaznikus	
9 +	Mate Dolenc: <i>Maščevanje male ostrige</i> (odlomek) Nataša Konc Lorenzutti: <i>Zvezek in brezvezek</i> (odlomek) Peter Svetina: <i>Operni berač</i> (iz zbirke Ropotarna) Huiqin Wang: <i>Jaz, Marco Polo</i> (odlomek) Dim Zupan: <i>Hektor in male ljubezni</i> (odlomek) – zbirka Hektor	Sebastijan Pregelj: <i>Do konca jezera in naprej</i> (odlomek) – zbirka Zgodbe s konca kamene dobe Primož Suhodolčan: <i>Košarkar naj bo!</i> (odlomek)	
13 +			Igor Karlovšek: <i>Pobeg</i> (odlomek) – zbirka Ognjeno pleme Vinko Möderndorfer: <i>Kit na plaži</i> (odlomek)
16 +			Cvetka Bevc: <i>Božiček v ušesu</i> (odlomek) Neli Kodrič Filipič: <i>Povej mi po resnici</i> (odlomek) Marjana Moškrič: <i>Sanje o belem štrpedu</i> (odlomek) Suzana Tratnik: <i>Tombola ali življenje</i> (odlomek) Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i> (odlomek)

Povzetek

V pregledu so zajeti avtorji, ki so pomembno vplivali na razvoj sodobne slovenske otroške in/ali mladinske proze. Članek je nastal na podlagi izbora besedil, ki so bila uvrščena v antologijo *Slovenian's Best for Young Readers (2020)*, zato pri posameznem avtorju ni podanih bibliografskih podatkov, saj so ti dostopni v navedeni antologiji.

Metodologija za izbor živečih avtorjev je bila vnaprej določena, in sicer so uvrščeni prozni avtorji po naslednjem izboru:

- Avtorji so izdali najmanj tri otroška in/ali mladinska dela v zadnjih desetih letih.
- Avtorji so v zadnjih desetih letih prejeli nagrado ali bili najmanj trikrat uvrščeni v ožje izbore (nominacije) za naslednje nagrade: večernica, desetnica, nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico; za priznanje zlata hruška (brez ponatisov).
- Uvrščeni so vsi živeči avtorji, ki so prejeli Levstikovo nagrado za življenjsko delo.
- Upoštevne so bile nominacije za pomembne nagrade v svetovnem merilu (Andersenova nagrada, nagrada Astrid Lindgren), druge pomembne nagrade v tujini in uvrstitev na častno listo IBBY.

V prispevku je najprej podan literarnozgodovinski pregled, sledijo kratke predstavitve avtorjev, ki so obravnavani v okviru proznih književnih vrst, in sicer po dveh principih:

- glede na fokusno skupino bralcev glede na starost in z njo povezano bralno zmožnost (do 6 let, 6+, 9+, 13+, 16+);
- glede na književno vrsto, v okviru posamezne vrste pa po abecednem redu avtorjev: fantastična in fantazijska proza (pravljice, kratke fantastične zgodbe, fantastične pripovedi) in realistična proza (kratke realistične zgodbe, realistične pripovedi, realistični romani).

Bibliografski podatki v prispevku niso vključeni, saj so dostopni v antologiji. Ta je organizirana tako, da je pri vsakem avtorju najprej podana neka splošna utemeljitev kakovosti avtorjevega dela, pri bibliografskih podatkih je izbranih do deset najuspešnejših del, navedene so nagrade in nominacije avtorja, sledi izbrano delo, če je krajše, je objavljeno celotno besedilo, pri daljših besedilih pa smiselno zaokroženi odlomek (načeloma iz nagrajenega dela). Sledijo podatki o prevodih avtorjevih del v tuje jezike, odlomek iz utemeljitve nagrade ali recenzije izbranega dela, nato še kontaktni podatki in ilustrativno gradivo (fotografija avtorja in naslovnice knjig).

Contemporary Slovene children's and juvenile prose

The survey includes the authors with significant impact upon the Slovene children's and/or juvenile prose. The article is based on a selection of texts, included into an anthology titled *Slovenian's Best for Young Readers (2020)*. That is why no bibliographical data are given with individual authors, these being accessible in the anthology.

- Methodology for the selection of living prose authors was determined in advance. Their inclusion is based on the following criteria:
- The selected authors published at least three children's and/or juvenile works in the last ten years.
- In the last ten years the authors have either won an award or were at least three times included into narrow selections (nominations) for the following awards: Večernica, Desetnica, Kristina Brenkova Award for original Slovene picture book, and for the Golden Pear Award (without reprints).
- Included are all the living authors, winners of the Levstik Award for their life opus.
- Taken into account were nominations for the important world awards (Andersen Award, Astrid Lindgren Award), other important foreign awards and inclusion in the IBBY Honour List.

The article first brings a literary-historical survey, followed by short presentations of authors, classified according to two principles within prose literary genres:

- According to target readers group with regard to age and related reading competence (up to 6 years, 6+, 9+, 13+, 16+);
- According to literary genre, in alphabetic order within each genre: fantastic and fantasy prose (fairy tales, short fantastic stories, fantastic narratives) and realistic prose (short realistic stories, realistic narratives, realistic novels).

Bibliographic data are not included in the article, as they are accessible in the anthology, arranged in such a way that with each author it first brings a general argumentation of the quality of his work, followed by bibliographic data on his ten most successful works, awards and nominations, and, last, the selected work in integral form if shorter, or just an excerpt (of the awarded work in principle) with longer texts. Included are the data on author's translations into foreign languages, excerpt from the award argumentation or reviews of the selected work, contact data and illustrative materials (author's photo and covers of his books).

Literatura

Jana Bauer, 2011: *Groznovilca v Hudi hosti*. Ilustrirala Caroline Thaw. Ljubljana: KUD Sodobnost International.

Cvetka Bevc, 2018: *Božiček v ušesu*. Maribor: Založba Pivec.

Mate Dolenc, 2011: *Maščevanje male ostrige*. Ilustriral Adriano Janežič. Ljubljana: Mladika.

Žiga X Gombač, 2018: *Gobčko in Hopko*. Ilustrirala Tanja Komadina. Dob: Miš založba.

Igor Karlovšek, 2019: *Ognjeno pleme: Pobeg*. Ilustrirala Marina Gabor. Dob: Miš založba.

Aksinja Kermauer, 2017: *Žiga špaget je za punce magnet*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.

Neli Kodrič Filipič, 2017: *Povej mi po resnici*. Ljubljana: MKZ.

Nataša Konc Lorenzutti, 2018: *Zvezek in brezvezek*. Ilustrirala Tanja Komadina. Dob: Miš založba.

Majda Koren, 2009: *Mici iz 2. a*. Ilustriral Matjaž Schmidt. Ljubljana: MKL.

Gaja Kos, 2018: *Grdavši in presenečenje*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.

Polonca Kovač, 1994: *Krokodilska zgodba. Zverinice z Večne poti*. Ilustrirala Melita Vovk. Ljubljana: MKZ.

Helena Kraljič, 2019: *Pod srečno zvezdo*. Ilustrirala Tina Dobrajc. Jezero: Morfemplus.

Feri Lainšček, 2011: *Zalika in Gusti. Mislice*. Murska Sobota: Ilustrirala Jolanda Jereb. Franc-Franc.

Svetlana Makarovič, 2019: *Pekarna Mišmaš*. Ilustriral Kostja Gatnik. Ljubljana: MKZ.

Nina Mav Hrovat, 2008: *O kralju, ki ni maral pospravljati*. Ilustrirala Suzi Bricelj. Ljubljana: MKZ.

Ida Mlakar Črnič, 2015: *O kravi, ki je lajala v luno*. Ilustriral Peter Škerl. Dob: Miš založba.

Marjana Moškrič, 2015: *Sanje o belem štrpedu*. Murska Sobota: Franc-Franc.

Vinko Möderndorfer, 2017: *Kit na plaži*. Ljubljana: MKZ.

Desa Muck, 2012: *Čudežna bolha Megi in bernardinec Karli*. Ilustrirala Maša Kozjek. Ljubljana: MKZ.

- Manica K. Musil, 2017: *Slon Stane*. Maribor: Založba Pivec.
- Maša Ogrizek, 2017: *Gospa s klobukom*. Ilustrirala Tanja Komadina. Ljubljana: MKZ.
- Andreja Peklar, 2019: *Luna in jaz*. Ljubljana: KUD Sodobnost International.
- Matjaž Pikalo, 2012: *Luža*. Ilustriral Damijan Stepančič. Dob: Miš založba.
- Lila Prap, 2016: *Zgodbe in nezgodbe*. Ilustriral Bori Zupančič. Ljubljana MKZ.
- Lila Prap, 2017: *Zakaj?!* Ljubljana: MKZ.
- Andrej Predin, 2014: *Mici pri babici: Pirati iz dežele Merikaka*. Ilustriral Marjan Manček. Jezero: Morfem.
- Sebastijan Pregelj, 2016: *Zgodbe s konca kamene dobe: Do konca jezera in naprej*. Ilustriral Jure Engelsberger. Dob: Miš založba.
- Slavko Pregl, 2014: *Slaščičarna pri veseli Eli*. Ilustriral Zvonko Čoh. Dob: Miš založba.
- Vesna Radovanovič, 2018: *Petelinček prebudi upanje*. Ilustrirala Kristina Krhin. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc.
- Andrej Rozman Roza, 2019: *O začaranem žabcu*. Ilustriral Zvonko Čoh. Ljubljana: MKZ.
- Barbara Simoniti, 2012: *Močvirniki*. Ilustriral Peter Škerl. Ljubljana: MKZ.
- Andrej E. Skubic, 2018: *Trio golaznikus: Ne bi smel odpreti tistih vrat*. Ilustrirala Tanja Komadina. Ljubljana: MKZ.
- Primož Suhodolčan, 2018: *Košarkar naj bo!* Ilustriral Uroš Hrovat. Ljubljana: Karantanija.
- Peter Svetina, 2012: *Operni berač. Ropotarna*. Ilustriral Damijan Stepančič. Dob: Miš založba.
- Bina Štambe Žmavc, 2009: *O princu, ki so ga ustvarile sanje. Cesar in roža*. Ilustrirala Alenka Sottler. Dob: Miš založba.
- Anja Štefan, 2015: *Zajčkova hišica. Svet je kakor ringaraja*. Ilustrirala Hana Stupica. Ljubljana: MKZ.
- Suzana Tratnik, 2001: *Ime mi je Damjan*. Ljubljana: ŠKUC.
- Janja Vidmar, 2018: *Črna vrana*. Ljubljana: MKZ.
- Huiqin Wang, 2018: *Jaz, Marco Polo*. Ljubljana: MKZ.
- Dim Zupan, 2009: *Hektor in male ljubezni*. Ilustrirala Andreja Gregorič. Ljubljana: Mladika.

Tina Bilban

ZAKAJ JE DOBRO BRATI KAKOVOSTNE POUČNE KNJIG

Prispevek izpostavlja vprašanje, zakaj, če sploh, je dobro brati kakovostne poučne knjige. Najprej se ustavi ob vprašanih, kaj sploh je poučna knjiga ter kakšna naj bi bila kakovostna poučna knjiga. Nato pa pri odgovarjanju na naslovno vprašanje sledi predpostavkama, da poučne knjige nagovarjajo specifično skupino bralcev ter spodbujajo in negujejo specifične veščine branja in razumevanja.

The article discusses the benefits of reading quality instructive books. It first deals with the characteristics of quality instructive books, answering the question with the hypotheses that instructive books are aimed at specific target groups of readers, and that they enhance and foster specific reading and comprehension skills.

Uvod

Pričujoči prispevek izhaja iz teze, da je dobro brati kakovostne poučne knjige. Pri tem izhodiščno tezo najprej razstavi na njene sestavne dele in odgovarja na vprašani *kaj sploh so poučne knjige in kakšne naj bi bile kakovostne poučne knjige*. Nazadnje pa se sooči z vprašanjem *zakaj naj bi bilo dobro brati kakovostne poučne knjige*. Pri tem poučno knjigo pretresa v kontekstu branja otroške in mladinske literature v sodobnem kontekstu.

1 Kaj so poučne knjige

Izraz poučne knjige se je v slovenskem prostoru uveljavil na področju otroške in mladinske literature kot protipol leposlovja (glej npr. Bilban 2014, Lavrenčič Vrabc & Mlakar 2019, 2018, 2017, 2016, 2015, 2014, 2013, Kemperle et al 2012, 2011). Označuje vrsto knjižnih izdaj za mlade, ki imajo svoje specifično mesto na policah knjižnic (in posledično tudi v *Priročnikih za branje kakovostnih mladinskih knjig*) in knjigarn, v učnem programu, v zavesti strokovnjakov, mentorjev branja in (mladih) bralcev. Hkrati pa gre za pojem, ki se izogiba trdni definiciji. Čeprav je pojem največkrat določen prav v odnosu do leposlovja, se poučne knjige neredko zlivajo z leposlovnimi in, v različnih kontekstih, posamezna knjižna dela skačejo z ene police na drugo.

Ko govorimo o literaturi za odrasle, se izraz poučna literatura načeloma ne uporablja. Tako lahko sklepamo, da izraz poučna knjiga vsebuje tudi podatek, da gre za knjigo, ki primarno nagovarja mladega bralca. Knjige, ki bi jih lahko na podlagi načina in predmeta obravnave vzporejali s poučnimi knjigami, a primarno nagovarjajo odrasle bralce, najpogosteje označuje izraz stvarna literatura. Tako kot poučna knjiga je tudi izraz stvarna literatura določen v odnosu do leposlovja, v različnih kontekstih pa zajema različne spektre knjižnega ustvarjanja. Tako med stvarno literaturo včasih vključujemo tudi esejistiko, ki bi jo lahko razumeli kot stično (ali pa eno od stičnih področij) stvarne literature z leposlovjem. Vsekakor pod stvarno literaturo vključujemo poljudnoznanstvene knjige, ki so včasih bolj, drugič manj literarizirane in hkrati enkrat bolj, drugič manj strokovne. Tako se včasih med stvarno literaturo vključuje tudi znanstveno literaturo ali pa se stvarna literatura pojavlja kot most med znanstveno literaturo in leposlovjem. Podobno vprašljiva je umestitev priročnikov, od kuharskih knjig in turističnih vodikov do priročnikov za samopomoč, ki se (tako v knjigarnah kot na spletu ali v knjižnih revijah) bodisi pojavljajo ob boku stvarne literature ali pa kot njen sestavni del – nenazadnje so tudi ti enkrat bolj, drugič manj literarizirani in/ali strokovni. Ko primerjamo tako določeno množico knjig, ki jih (lahko) uvrščamo med stvarno literaturo, s knjižnim izdajami, ki so, npr. v *Priročnikih za branje kakovostnih mladinskih knjig*, umeščene med poučne knjige, ugotovimo, da poučna knjiga zajema vse te zahtevnostne stopnje: knjige, ki jih označujemo kot poučne, nagovarjajo tako bodoče bralce esejistike in (poljudno)znanstvene literature kot priročnikov.

Podobno kot skok k literaturi, ki primarno nagovarja odrasle bralce, tudi skok v drug kulturno-jezikovni prostor prinese možnost za primerjavo s sorodnimi izrazi in s tem podlago za premislek definicije poučne knjige. Tako se v angleščini, ki ima v zadnjem času na slovenski književni prostor verjetno največji vpliv (nenazadnje iz angleščine prihaja daleč največji delež prevedenih poučnih knjig (glej npr. Lavrenčič Vrabec & Mlakar 2019, 2018, 2017), uporabljata izraza *nonfiction* in *information(al) book*. Oba izraza zajemata tako ustrezno literaturo za otroke kot za odrasle. Znova gre za izraza, ki sta osnovana prav na protipostavljanju leposlovja – *fiction* in poučnih knjig – *nonfiction/informational book*. Že sam direktni prevod izraza *nonfiction* nakazuje, da gre za nekaj, kar ni fiktivno – izmišljeno. Bistvena lastnost *nonfiction* je resničnost informacij, ki jih podaja. Če se informacija, ki jo poda takšno delo, izkaže za neresnično, tega ne moremo pripisati umetniški svobodi (kot v primeru t. i. *fiction*), temveč gre za zmotno prepričanje ali laž. Izraz ni povsem zamenljiv z izrazom poučna literatura. V tej skupini najdemo tudi dela, ki jih v slovenskem prostoru (na primer znotraj kategorizacije literature v večini knjižnic ali pa v *Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig*) uvrščamo med literarna dela – spomine, dnevniške zapise – npr. *Dnevnik Ane Frank*.

Izraz *nonfiction*, ki se naslanja na eno, bistveno lastnost tovrstne literature, je manj ohlapno, mehko definiran kot pa slovenski izraz poučna knjiga (pa tudi kot izraz stvarna literatura). Posledično se, z razvojem literature in pojavljanjem hibridnih žanrov, očitneje pokaže kot problematičen. Kam na primer uvrstiti dela, ki so primarno namenjena informiranju, izobraževanju, a resnične informacije prepletajo z nedvomno izmišljenimi, fikcijo z ne-fikcijo, z dejstvi. Tako se na primer serija knjig, ki sta jo ustvarila Stephen in Lucy Hawking – prvi del ima naslov *George's Secret Key to the Universe* (v slovenščini *Jure in zakladi vesolja*) najpogosteje umešča med *nonfiction*, čeprav gre za delo, ki opisuje dogodivščine dečka Georga/Jureta, ki

potuje po vesolju, rešuje Zemljo itn. Avtorja klasično znanstvenofantastično zgodbo (t. i. *science fiction*) prepletata z izčrpnimi informacijami o astrofiziki, *fiction* z *nonfiction*, pri čemer je posledično umestitev v eno od skupin problematična.

V tem smislu manj problematičen, a redkeje uporabljan, je izraz *informational book*, tudi *information book*, ki je hkrati tudi bolj soroden našemu izrazu poučna knjiga, načeloma pa v angleško govorečem okolju označuje bolj ali manj iste oznace kot izraz *nonfiction*.

Kratek razgled na sorodne izraze terminu poučna knjiga nam je do določene mere omogočil tudi boljše razumevanje samega termina poučna knjiga. Ob skupnem premisleku izrazov poučna in stvarna literatura, ugotovimo, da termin poučna knjiga že zajema ohlapno starostno omejitev bralcev, ki jih tovrstna literatura nagovarja. Kot pove že sam izraz poučna knjiga, gre za literaturo, ki je, oz. ima možnost, da je, za bralca poučna; poučnost je ena od njenih osnovnih značilnosti. Bližina z izrazom *nonfiction* nakazuje pomen resničnih informacij za tovrstno literaturo. A medtem ko je definicija *nonfiction* predvsem ontološka – nanaša se na sestavne dele samega književnega dela, na resničnost informacij, ki ga sestavljajo, je definicija poučne knjige primarno epistemološka – nanaša se na odnos med bralcem in knjigo, na možnost tovrstne literature, da bralca pouči oz. na željo bralca, ki seže po tovrstni literaturi, da bi bil poučen. Poučno knjigo bi tako lahko opisali kot knjigo »za otroke in mladino, ki primarno izhaja iz dejanskih informacij o našem okolju in nas samih, njihovo podajanje ni podrejeno literarni obdelavi, njen glavni vzgib pa je informiranje, lahko tudi motiviranje, torej predvsem poučevanje.« (Bilban 2014)

Prav epistemološka narava definicije poučne knjige, ki izhaja iz razmerja med bralcem in knjigo, dovoljuje, da izraz poučna knjiga v različnih kontekstih označuje različna dela, hkrati pa se spreminja tudi naše razumevanje tega, kaj vse spada na police s poučnimi knjigami. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi hibridi, kakršen je na primer že omenjeni *Jure in zakladi vesolja* Stephena in Lucy Hawking, ki vedno znova premikajo meje ali pa celo postavljajo pod vprašanje potrebo po (trdni) klasifikaciji.

Kratek pretres področja poučne knjige (in presečnih področij) prinaša tudi ugotovitev, ki bo bistvena pri pretresu vprašanja *kakšna naj bi bila kakovostna poučna knjiga*. Poučna knjiga je namreč knjiga na preseku: je knjiga, ki združuje elemente leposlovja, s katerim je vseskozi v sogovoru, se z njim povezuje, a od njega hkrati razlikuje s strokovnim znanjem in pedagoškimi spretnostmi – razumevanjem ciljne publike in njenega načina razmišljanja.

2 Kakšna naj bi bila kakovostna poučna knjiga

Recepta, ki bi do potankosti opisal vse potrebne sestavine kakovostne poučne knjige, tako kot tudi sicer, ko govorimo o izjemni literaturi, seveda ni. Kar pa, po drugi strani, ne pomeni, da je ocena arbitrarna.

Poučna knjiga je vsekakor knjiga na preseku, pri tem pa je bistveno, da je vsak od elementov (od teksta do ilustracije, shematskih prikazov, oblikovanja itn.) na vseh področjih – lahko bi jih npr. poimenovali umetniški, strokovni in pedagoški – izveden brez kritičnih pomanjkljivosti.

Kakovostna poučna knjiga omogoča užitek v branju, ki je značilen tudi za branje kakovostnega leposlovja: užitek v estetski, spoznavni in etični komponenti

(Kos 2001), v avtorjevem slogu, izbiri motivov, njihovi obdelavi, predstavljanju in pretresanju. Hkrati je kakovostna poučna knjiga ustrezna s strokovnega vidika: prinaša informacije, ki jih lahko v danem kontekstu ocenimo kot resnične oz. kot najbolj ustrezne za opis našega sveta. V poplavi informacij samo trosenje ne-na-pačnih informacij ni dovolj. Pomembno je, da avtor smiselno izbere informacije, ki spadajo pod izbrano tematiko, jih predstavi v ustreznem kontekstu in razmerju. Bralca lahko zavede že pristransko ali površno nizanje informacij, izpostavljanje nebitvenega in/ali zapostavljanje bistvenega. Nenazadnje pa je za poučno knjigo, kot smo že poudarili, bistven prav odnos med knjigo in bralцем. Če želimo, da znanje pride do bralca, moramo razumeti tudi ciljno publiko, ki jo knjiga nagovarja. Poučna knjiga mora biti zanimiva in hkrati razumljiva. Pri tem je ključno razmerje med razumljivostjo in točnostjo. Da bi dosegel svojo ciljno publiko, mora strokovnjak svoje specializirano znanje do določene mere poenostaviti, pri tem pa ohraniti bistvo tematike/problema/teorije, ki jo/ga predstavlja. Vse naštetu ne velja le za tekst, temveč tudi za vse slikovno gradivo, ki ima v poučni knjigi pogosto ključno vlogo: bralcu omogoča estetski užitek, prinaša dodatne informacije in/ali dodatne razlage ali pa predvsem vzbudi zanimanje in/ali odpira dodatne smeri razmisleka.

Ker je nizanje splošnosti, ko govorimo o kakovostni književnosti, lahko problematično – prav izjemna, izstopajoča dela te splošne opazke mnogokrat prestopajo, premikajo – v nadaljevanju na kratko izpostavljam tri kakovostne poučne knjige. Vse tri so prejemnice več priznanj, med drugim vse tri priznanja zlata hruška za poučno knjigo, edinega priznanja za poučno literaturo v slovenskem prostoru. Hkrati pa sem izbrala tri čim bolj raznolika dela, vsako od njih primarno nagovarja drugo ciljno publiko (ki pa se lahko, prav zato, ker gre za zelo kvalitetna dela, poljubno razširi), vsako je plod drugega ustvarjalnega tima – pri dveh *Od genov do zvezd* in *Kje pa ti živiš?* gre za plod domače produkcije, pri tretji *Ne liži te knjige** pa za prevod igroknjige, ki izvorno prihaja iz Avstralije.

2.1 *Ne liži te knjige**

Igroknjiga, primarno namenjena skupnemu družinskemu branju s predšolskimi otroki pa tudi samostojnemu branju za bralce iz prve triade, predstavlja svet mikrobov. Knjiga se je v letu 2018 uvrstila med nominiranke za nagrado *Children's Book Council of Australia (CBCA) Eve Pownall Award for Information Books*, v Sloveniji pa je v istem letu prejela Priznanje zlata hruška za najboljšo prevedeno poučno knjigo.

Knjiga je plod skupnega dela treh ustvarjalcev. Idan Ben-Barak, magister mikrobiologije z doktoratom iz zgodovine in filozofije znanosti, večkrat nagrajeni avtor knjig s področja poljudne znanosti, je avtor večine besedila igroknjige. Julian Frost je uveljavljen ilustrator in animator s prepoznavnim, preprostim in prepričljivim risarskim slogom. Linnea Rundgren je avtorica fotografij izpod mikroskopa, ki so v igroknjigi združene s Frostovimi ilustracijami, sicer pa specialistka za znanstveno fotografijo in ilustracijo. Rezultat je igroknjiga, ki temelji na izvorni in posrečeni ideji: mladega bralca povabi, da iz knjige pobere mikroba Mimi in z njo spoznava različna okolja, kjer živijo mikrobi, pri tem pa odkriva pomemben, (pre)malo poznan del sveta, ki nas obdaja.

Bralec Mimi pobere na prst in se z njo poda na majico, na zobe in v popek, kjer, skupaj z Mimi, spozna mikrobo. Ilustracije mikrobov so postavljene na podlago fotografij izpod mikroskopa – domišljajska pustolovščina pa v realni svet, ki nas obdaja. Igroknjiga otroka angažira, ga v prebiranju poveže s staršem oz. bralcem, odpira mu del sveta, ki večinoma ostaja neznan, in pri tem smiselno odmerja količino in težo informacij – z iluzijo govorečih mikrobov otroka zabava, a hkrati, v kontrastu z realističnimi fotografijami, jasno upove dejstvo, da gre za iluzijo (kot povejo literarni liki na koncu knjige: v resnici smo nekoliko drugačni). Nenazadnje otroke opomni, zakaj je pomembno, da si umivamo zobe, peremo majice in se tuširamo, a hkrati spretno zaobide pasti pretirane pedagoškosti.

Informacije so smiselno izbrane in vkomponirane v zgodbo/pustolovščino, so razumljive in hkrati točne. Mlade bralce nasmejijo, poučijo, predvsem pa jim odpirajo vrata za nadaljnje raziskovanje. Kot je zapisala strokovna komisija za priznanje zlata hruška: »Zaradi odličnih fotografij, prikupnih ilustracij in domiselnega oblikovanja je knjiga tudi prava likovna poslastica. Je revolucionarna in inovativna v svojem konceptu, saj združuje tako znanost kot otroško igro in zabavo, in v svoji naravnosti k zelo majhnemu otroku in njegovemu odraslemu, ki mu knjigo prebira.« (Lavrenčič Vrabec & Mlakar 2018).

Vsekakor knjiga, ki pritegne in nagovori mladega bralca, ga pouči in navduši za nadaljnje raziskovanje, vse skupaj pa prinaša z dobro domišljeno zgodbo in izdelano ilustracijo.

2.2 *Kje pa ti živiš?*

Tudi poučna slikanica o arhitekturi, primarno namenjena mlajšim osnovnošolcem, je plod skupnega dela treh ustvarjalcev. Živa Deu je redna profesorica na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Bara Kolenc je doktorica filozofije in hkrati pedagoginja z bogatimi izkušnjami v delu z mladimi. Njun skrbno premišljen tekst, v katerem se o razvoju arhitekture in večplastni vlogi človeških bivališč informiramo skozi domišljeno zgodbo, spremljajo ilustracije Damijana Stepančiča, enega najbolj uveljavljenih slovenskih ilustratorjev, ki v svoji ilustraciji prepleta avtorski humor z estetsko risbo, ki ima hkrati visoko spoznavno vrednost. Pri nastanku slikanice je kot strokovna sodelavka sodelovala tudi dr. Ljubica Marjanovič Umek, strokovno pa sta jo pregledala še Jure Kobe in Janez Suhadolc.

Mladi bralec pomen arhitekture, njene bistvene lastnosti, sestavne dele in vrste hiš spozna skupaj z Nejcem, ki si zgradi čisto svojo hišico na drevesu. Ko s te hišice pride v svojo čisto pravo hišo, pa se pred bralcem odpre kompleksen, a hkrati jasen, medgeneracijski pogovor o različnih vrstah bivališč – v Nejevici hiši namreč živijo kar tri generacije in kot ob koncu knjige Nejc ugotovi, da je njegova hiša stara in nova hkrati. Skozi zgodbo Nejc spozna »prahiše«, ogleda si načrt hiše, v kateri živi s svojo razširjeno družino, in spozna, kaj iz hiše naredi dom. Slikanica pred mladimi bralci odpira del sveta, v katerem živimo (naravo naših bivališč), a o njem redko premišljujemo, ga imamo za samoumevnega, s tem pa mlade bralce spodbudi za nadaljnje raziskovanje.

Prva izvirna slovenska slikanica o arhitekturi je prejela nagrado Zlata kocka 2011 za najboljši tiskani medij za otroke in mlade s področja arhitekture. V istem letu je prejela tudi Priznanje zlata hruška za najboljšo izvirno poučno knjigo. Kot je

zapisano v obrazložitvi: »Poučna slikanica, v kateri je literarno oblikovana zgodba le okvir za poučno vsebino, jasno in načrtno sestavlja dejstva, ki so potrebna za nastanek slehernega bivališča tako, kot to počno tisti, ki gradijo hišo.« (Lavrenčič Vrabc & Mlakar 2011)

Znova lahko vidimo, da gre za celovito domišljen projekt, ki skrbno izbrane informacije s področja, na katerem deluje ena od obeh avtoric, v obliki zgodbe, ki je dobro domišljena in izpeljana, predstavi mlademu bralcu, pri tem pa ga vseskozi nagovarjajo in hkrati izobražujejo tudi ilustracije.

2.3 *Od genov do zvezd*

Od Genov do zvezd je zbirka zgodb iz sveta znanosti, ki jo je napisal dr. Sašo Dolenc, diplomiran fizik in doktor filozofije ter verjetno eden najbolj znanih in dejavnih slovenskih popularizatorjev ali bolje rečeno tolmačev znanosti. Sašo Dolenc je že pred tem izdal kar nekaj zbirk s kratkimi zgodbami, ki pa so izšle bodisi v samozaložbi (oz. jih je izdalo društvo Kvarkadabra, katerega gonilni motor je Sašo Dolenc) bodisi pri založbah, ki načeloma izdajajo dela s področja znanosti. Knjiga *Od genov do zvezd* pa je izšla kot del zbirke *Najst* pri Cankarjevi založbi in je, tako kot druga dela, vključena v to zbirko, primarno namenjena starejšim najstnikom (starejšim osnovnošolcem in srednješolcem), sicer pa je, tudi zaradi večplastnosti besedila, ki mu v premislek znanosti pač sledimo, kolikor gre ali pa kolikor se nam ljubi, *cross-over* besedilo.

Dolenc je uveljavljen pisec s potrebnim strokovnim znanjem, predvsem pa kritičnostjo znanstvenika in filozofa, ki ga spremlja pri pisanju zgodb o znanosti, ter izdelanim občutkom za podajanje zgodbe. Knjiga *Od genov do zvezd* pa je lep primer avtorjevega sodelovanja z drugimi akterji, sodelovanja, ki je pripeljalo do nastanka najkakovostnejše poučne knjige. V tej knjigi avtor prvič sodeluje z ilustratorjem Igorjem Šinkovcem, ki motive iz njegovih zgodb dodatno ponazori, včasih tudi razloži ali pa odpre vrata za nov/nadaljnji razmislek. Ilustrator, kot smo že vajeni iz njegovih preteklih del (med drugim tudi sodelovanja s Prirodoslovnim muzejem Slovenije), nagovori bralca z estetsko izdelano in idejno domišljeno risbo. Hkrati se knjigi nedvomno pozna tudi delo z urednico, ki iz zbranih zgodb potegne kar največ: zgodbe, ki smo jih že brali v drugih kontekstih, so ponekod rahlo predelane, skrajšane itn., vse to pa botruje še večjemu bralskemu užitku.

Knjigo odpira zgodba iz slovenskega prostora, ki kombinira značilne elemente Dolenčevega pripovedovanja: znanstveno idejo ali tehnološko inovacijo poveže z osupljivimi dejstvi – znanost postavlja v svet, prikaže človeško plat znanstvenikov in/ali elemente, ki jih znanost prinaša ali pa odstira v našem vsakdanjem svetu. Pri tem Dolenc informira, mestoma tudi razlaga, predvsem pa navdušuje (nad znanostjo in nadaljnjim spoznavanjem sveta) in zabava. Tem ciljem sledijo tudi inteligentne ilustracije Igorja Šinkovca; ta je med drugim tudi natančen bralec Dolenčevih zgodb, ki mu dodaten premislek, na katerega za seboj potegne tudi natančnega opazovalca ilustracije, nikakor ni odveč.

Kot v recenziji knjige med drugim zapiše Ivana Zajc:

Večkrat je slišati mnenje, da je znanstvenikom njihova odkritja izjemno težko razložiti širši javnosti – novi Dolenčevi knjigi to uspe, saj so primeri iz sveta raziskovalnih odkritij podani izjemno preprosto in lucidno. Njihove poljudne razlage so dostopne in razumljive, zapisane

s plastičnimi primeri, s pomočjo katerih lahko tudi laični bralec zapopade vsebino. Poenostavitve v knjigi so glede na ciljne bralce razumljive [...] Namen knjige je seveda mladim predstavljati znanstvene vsebine. Vendar delo »poučevanja« ne razume ločeno od vsakršne vrednostne dimenzije, ampak oboje učinkovito združuje. [...] Spoznavna dimenzija bralcu ni servirana kot zaključeno in neizpodbitno dejstvo, ampak sprejemnika spodbuja k nadaljnjemu raziskovanju ali k iskanju analogij s sodobnim časom in prostorom. [...] Knjiga ponuja zanimive in sodobne povezave med znanstvenimi ugotovitvami in sodobnim vsakdanom. Znanje je torej povezano s svetom okrog nas, ki ga razlaga. (2018)

Knjiga je naletela na zelo dober sprejem pri bralcih in kritikih, v okviru projekta Zlata bralka, zlati bralec so jo leta 2017 dobili v dar vsi zlati bralci in zlate bralke, ki so skozi celotno osnovno šolo sodelovali v projektu Bralna značka. Leta 2016 je prejela tudi Priznanje zlata hruška za najboljšo izvirno poučno knjigo. Kot je zapisano v obrazložitvi: »Zgodbe, ki so preplet dejstev in izvirnega humorja tako avtorja besedila kot avtorja ilustracij, predstavljajo različna ozvezdja na nebu vedenja in znanja«. (Lavrenčič Vrabec & Mlakar 2016)

Od genov do zvezd je pravzaprav klasičen primer dobre poljudnoznanstvene knjige, ki pokaže, kako z dobro zgodbo bralcu ne le predstavimo informacije, temveč pri njem predvsem prebudimo zanimanje za svet, ki ga obdaja in katerega pomembni sestavni del je tudi znanost. Hkrati pa izpostavlja vlogo dobre ilustracije, tudi kadar gre za delo, ki je primarno namenjeno starejšim bralcem (za katere načeloma izhajajo knjige brez ilustracij), in konstruktivnega sodelovanja s celotno založniško ekipo, od urednice do oblikovalke.

*

Izbrana tri dela za nagovarjanje bralcev in predstavljanje pojavov, ki so v središču njihovega zanimanja, uporabljajo zelo različne pristope, a so si hkrati v marsičem sorodna: med drugim vse tri prepletajo zgodbe in ilustracije, ki bralca zabavajo s poučevanjem – informiranjem, ozaveščanjem, ki pa nikoli ne postane pretirano pedagoško. Ta preplet različnih plati je povezan tudi s sodelovanjem različnih ustvarjalcev in hkrati s strokovno podkovanostjo in široko razgledanostjo avtorjev, ki so pogosto strokovnjaki na več področjih. Čeprav vse tri knjige sledijo splošnim lastnostim kakovostne poučne knjige, ki smo jih našli na začetku tega poglavja: domišljenost vseh treh področij – umetniškega, strokovnega in pedagoškega, skrben izbor informacij, usklajenost razumljivosti in točnosti, razumevanje ciljne publike, odpiranje nadaljnjih poti za premislek itn. – jih ne bi mogli predstaviti kot modelov, ki jih je, da bi ustvarili odlično poučno knjigo, potrebno le še posnemati. Vsem trem knjigam je namreč sorodno še nekaj: izraziti avtorski pečat, tako avtorja/avtorjev teksta kot ilustratorja/ilustratorjev.

3 Zakaj je dobro brati kakovostne poučne knjige

Poučnim knjigam je prostor strokovnega pretresanja razmeroma ozko odmerjen. Če pogledamo, koliko prispevkov o knjigah, nagrajenih s priznanjem zlata hruška, najde sistem COBISS, je razmerje med nagrajenkami zadnjih dveh let 8 : 1 za leposlovne knjige proti poučnim knjigam, če bi vključili še predhodno leto, bi bilo razmerje v prid leposlovnih knjig še mnogo višje.

Manko recenzij je povezan tudi z manjšim medijskim odzivom. Ne gre pa za edini ozko odmerjeni prostor poučne knjige, čeprav je tega najlažje objektivno izmeriti. Poučne knjige manjkrat najdemo na seznamih predlogov za prostočasno branje, predvsem v višjih razredih osnovne šole so poučna besedila redko del šolskega kurikula.

Najverjetneje je vzrok potrebno iskati tudi v dejstvu, ki smo ga že nekajkrat izpostavili, da gre za knjigo na preseku več področij. Tako se največkrat zgodi, da knjige ne vzame za svojo vsako od obravnavanih področij, temveč nobeno. Posledično tovrstne knjige težje najdemo pot tudi do bralcev. Pa je tako stanje sploh problematično? Zakaj bi naj bralci sploh vzeli v roke kakovostno poučno knjigo?

Zanimivo izhodišče ponuja avstralska raziskava iz leta 1996 (Simpson) – čeprav časovno in prostorsko relativno oddaljena, se zdi aktualna za naš sočasni kontekst. Raziskovalka je skozi šolsko leto spremljala razred tridesetih otrok, za katerega je učiteljica zasnovala »bralni projekt«: osnovali so razredno knjižnico, vsak dan so v manjših skupinah skupaj 45 minut brali izbrani roman, o katerem so se kasneje pogovarjali z učiteljico, poleg tega pa so vsak posebej tiho brali 30 minut knjigo po lastni izbiri; hkrati so za vsakega otroka beležili število in vrsto prebranih knjig. Anketa pred začetkom bralnega projekta je pokazala, da deklice praviloma rade berejo, a večinoma predvsem leposlovje. Po drugi strani se je kot bralce opisala le dobra polovica dečkov, a jih je od tega kar 90% bralo tako leposlovje kot poučne knjige. Takšen trend je bilo opaziti tudi tekom projekta. Deklice so bile v povprečju mnogo bolj zagrete bralke, predvsem pa so raje posegale po romanih iz razredne knjižnice, ki jo je skrbno izbrala učiteljica, vodja bralnega projekta. Po drugi strani so dečki prebrali manj, predvsem pa je bil njihov nabor bolj raznolik, vključeval je pomemben delež poučnih knjig in stripov, ob tem pa so bralci manj izhajali iz izbora knjig v razredni knjižnici ter bolj iz lastnih interesov. Zanimiv preobrat se je pokazal, ko so razredno knjižnico dopolnili z naslovi poučnih knjig: medtem ko so dečke v povprečju zanimala zelo različna področja, ki so jih obravnavale poučne knjige, deklic sicer širok in kakovosten nabor poučnih knjig ni navdušil, njihovi interesi pa so bili zelo zamejeni (konkretno: konji in domači ljubljenci).

Avtorica prispevka na podlagi opazovanja in interakcije z razredom izpelje naslednje zaključke: Bralni projekt je zasnovala učiteljica, tudi sama strastna bralka. Z njenimi bralnimi preferencami – ljubeznijo do leposlovja, predvsem romanov – se je poistovetil del razreda, v katerem so bistveno prevladoval deklice. Blizu jim je bil tudi učiteljin način doživljanja literature: sodoživljanje z literarnimi liki, pogovor o njihovih občutkih in odločitvah. Skupini bralcev, v kateri so prevladovali dečki, pa takšen pogovor o knjigah ni bil blizu, bolj kot pogovor o občutkih literarnih likov so jih zanimali zgodba in dejstva.

Po mnenju raziskovalke je takšen bralni projekt koristil predvsem tej drugi skupini bralcev: odprl jim je svet, ki jim še ni bil tako domač, torej drugačen pogled na prebrano. Prav pri tej skupini je tekom bralnega projekta prišlo do največjih sprememb – količina in hkrati kompleksnost prebranega sta se bistveno povečali. Po drugi strani prvi skupini strastnih bralcev ali morda bolje rečeno bralk leposlovja bralni projekt ni razprl sveta raznolikih žanrov, čarov poučnih knjig, pomena dejstev ... In prav branje tovrstne literature – razumevanje dejstev in teorij, tehtanje različnih razlag – naj bi po mnenju avtorice in strokovnjakov, ki jih navaja, pomembno prispevalo k opolnomočenju bralcev/bralk za delovanje v družbi – npr. v svetu politike in financ.

Prispevek nas pripelje do dveh ugotovitev, ki bi jih radi prenesli v nadaljnji premislek o pomenu branja poučnih knjig:

1. *Poučne knjige (lahko) nagovorijo drugo vrsto (potencialnih) bralcev kot leposlovje*: pri tem se nam delitev na dečke in deklice, ki jo izpostavlja omenjeni prispevek, niti ne zdi bistvena. Po eni strani nam, če je razlika med spoloma res signifikantna, lahko kdaj olajša prvi nagovor bralca, a lahko hkrati potegne za sabo nepotrebno posploševanje, v katerem se lahko posamezen bralec tudi izgubi. Hkrati se v stroki postavlja tudi vprašanje, če ni razlikovanje po spolu pogosto povezano predvsem z družbenimi pričakovanji (Merga 2017).
2. *Branje poučnih knjig spodbuja in neguje specifične veščine, specifične načine branja in premišljevanja o prebranem*: raznolikost bralnih gradiv bralcu omogoča spoznavanje različnih načinov branja in pisanja in je pomemben del vzgoje kritičnega bralca.

3.1 Poučne knjige nagovarjajo specifično skupino (potencialnih) bralcev

Poučna knjiga lahko bralcu ponudi drugačno bralno izkušnjo kot branje leposlovja.

Po eni strani se od leposlovja lahko razlikuje v svoji formi. Poučne knjige so pogosto razdeljene na posamezna tematska poglavja, neredko pa tudi znotraj poglavij na krajše vsebinsko smiselne enote. Tekst je velikokrat v sogovoru z ilustracijo ali drugim slikovnim gradivom. To omogoča branje in razumevanje po kosih, hkrati pa bralcu omogoča povezovanje in kombiniranje različnih vrst sporočil: teksta s sliko ali pa posamezne informacije z drugimi informacijami v večjo sliko.

Še pomembnejša pa je vsebinska razlika med poučno knjigo in leposlovjem, pomembno povezana z dejstvom, da je poučna knjiga knjiga na preseku različnih področij ter posledično knjiga, ki ta področja povezuje in lahko (potencialnega) bralca preko področja, ki ga zanima – pa naj gre za šport, naravo, kuhanje, znanost itn. – pripelje v svet branja ali pa navdušenega bralca navduši za posamezno področje, ki ga predstavlja na domišljen, zanimiv in/ali inovativen način. Čeprav ne gre za primere, ki bi bili statistično signifikantni, se nemalokrat zgodi, da uspešni znanstveniki poročajo o izjemnih poučnih knjigah, ki so jih že kot otroke navdušile za njihovo raziskovalno področje, saj ima kakovostna poučna knjiga lahko velikokrat vlogo mentorja, prvega navduševalca.

Poučna knjiga lahko preko navdušenja za področje, ki ga odpira, spodbudi navdušenje za branje, slednje pa je pomembno povezano tudi z bralno uspešnostjo (Pečjak & Bucik, 2004).

3.2 Branje poučnih knjig spodbuja in neguje specifične veščine branja in razumevanja

Specifike poučnih knjig ne nagovarjajo samo različne vrste (potencialnih) bralcev, temveč lahko spodbujajo in negujejo tudi različne bralne veščine. Anne Simpson v svoji študiji (1996) izpostavlja predvsem razumevanje in kritično presojanje dejstev in zaključkov, kar povezuje s sposobnostmi, ki so potrebne npr. tudi za delovanje v svetu politike in financ.

Temu bi vsekakor lahko dodali še razumevanje znanosti, metod raziskovanja in arhiva znanja, kar je podlaga za znanstveni napredek in razvoj tehnologije, hkrati pa pomembno sooblikovanje sveta, v katerem živimo.

V današnjem času je izjemno pomembno, da znamo ločiti med različno kvalitetnimi informacijami, da znamo najti ustrezne informacije, razumeti njihovo povezanost s kontekstom in si ustvariti celovito sliko, nemalokrat tudi različne plati določenega pojava. Prav to je tudi ena od pomembnih prednosti kakovostne poučne knjige, ki ji zagotavlja mesto v poplavi drugih medijev, pri čemer se njeno vlogo v sodobnem svetu najpogosteje premišljuje v odnosu do svetovnega spleta. Medtem ko nam splet ponuja izjemno veliko množico informacij, ki jih moramo – če želimo, da je znanje, ki ga omogoča, tudi uporabno – znati odbrati in kritično ovrednotiti, je v kakovostni poučni knjigi to delo že opravljeno: odbrane so informacije, ki so za obravnavano temo in glede na ciljno publiko knjige najbolj relevantne ter ponujajo zadovoljivo kompleksno in hkrati razumljivo podobo pojava, ki nas zanima. A hkrati kakovostna poučna knjiga ne prinaša le nabora informacij, bralca spodbuja tudi h kritičnemu, samostojnemu razmišljanju in nadaljnjemu raziskovanju. Kakovostna poučna knjiga je tista, ki nam pokaže različne plati sveta, ki nas obdaja, hkrati pa odpira vrata za nadaljnja odkrivanja. Znanje, ki ga bralec tako pridobi, je lahko dobra podlaga tudi za kritično presojanje informacij na spletu, ki lahko za kompetentnega iskalca predstavlja zakladnico (potencialnega) znanja. Kot taka se kakovostna poučna knjiga pomembno povezuje z drugimi mediji, tako z leposlovjem kot z arhivi znanja na svetovnem spletu. Znanje, ki nam ga prinaša – sposobnost vrednotenja informacij, kritičnega razmišljanja itn. – lahko vpliva tudi na bralčevo kompetentnost na drugih področjih.

Tudi večkrat izpostavljena temeljna lastnost poučne knjige – dejstvo, da gre za knjigo na preseku različnih področij – se lahko pokaže kot specifična odlika. Kakovostna poučna knjiga povezuje različna področja, pri tem pa omogoča, spodbuja ali celo zahteva medpredmetno povezovanje, povezovanje različnih znanj, s tem pa nemalokrat tudi razmišljanje izven okvirjev. Nenazadnje lahko s poučno knjigo odpiramo dialog, ki pritegne kar največ akterjev: tako tiste, ki jim je blizu obravnavana tema (npr. šport, kuhanje, skrb za živali, znanost), kot tiste, ki so jim blizu knjige. Poučna knjiga torej lahko spodbuja in širi dialog.

*

Naj se za zaključek vrnem k izpostavljenim primerom kakovostnih poučnih knjig: s kakovostno poučno knjigo, kakršna je *Ne liži te knjige**, lahko mlademu bralcu odpiramo svet, ki ga obdaja, in ga navdušimo za nadaljnje raziskovanje. Lahko ga skozi skupno branje in igranje poučimo o pomenu osebne higijene. Nenazadnje lahko k branju pritegnemo malega raziskovalca, ki ga sicer bolj kot branje zanima opazovanje narave.

Z nekoliko kompleksnejšo poučno slikanico, kakršna je *Kje pa ti živiš?*, lahko z mladimi bralci odpremo dialog o bivališčih, ki bistveno sodoločajo naravo in kvaliteto našega sobivanja. Slikanica povezuje različna področja: spoznavanje okolja/naravoslovje (živalska bivališča, ekosistemi), umetnost (arhitektura), tehnični pouk (načrti, obrti), družboslovje (sobivanje generacij), slovenski jezik (literarni vidik slikanice) itn. To so lahko tudi vstopne točke, preko katerih lahko mlade, ki jih morda grajenje iglujev, bunkerjev in hišic na drevesih bolj zanima kot branje, pritegnemo k branju kvalitetne književnosti.

Nenazadnje je zbirka kratkih zgodb iz sveta znanosti, kakršna je *Od genov do zvezd*, primer poljudnoznanstvenega teksta, ki informira, medtem ko zabava, ob tem pa osvešča in v sodobnem svetu soustvarja mesto znanosti, ki je nujno potrebno tako za uspešno delovanje sistema znanosti kot za družbeni napredek. In spet gre za delo, ki lahko v svet brani potegne tudi tiste, ki jih zanimajo predvsem (znanstvena) dejstva, a jim Dolenčev pisanje odstre tudi potencial dobre zgodbe.

Viri in literatura

Tina Bilban, 2014: Opredelitev poučne knjige za otroke in mladino in lastnosti dobre poučne knjige. *Šolska knjižnica*, letn. 24, št. 3/4, 181-189.

Janko Kos, 2001: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2019: *[Alfa], priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2019: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2018*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2018: *Eden je svet, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2018: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2017*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2017: *Odklenjeni kriki, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2017: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2016*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2016: *Od gnezd do zvezd, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2016: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2015*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2015: *Človeknejezise, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2015: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2014*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2014: *60:40, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2014: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2013*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar, urednici, 2013: *Ekvilibristika branja, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2013: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2012*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Katja Kemperle et. al., 2012: *Algoritem arene, priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2011*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Katja Kemperle et. al., 2011: *Geneze – poti v bistroumne nesmisle: priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2011: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2010*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana.

Margaret Merga, 2017: Do males really prefer non-fiction, and why does it matter?, *English in Australia*, letn. 52, št. 1, 27-35.

Sonja Pečjak & Nataša Bucik, 2004: Bralna motivacija učencev v osnovni šoli, *Psihološka obzorja*, letn. 13, št. 4, 33-54.

Anne Simpson, 1996: Fiction and Facts: An Investigation of the Reading Practices of Girls and Boys. *English Education*, letn. 28, št. 4, 268-279.

Ivana Zajc, 2018: Sašo Dolenc: Od genov do zvezd: osupljive zgodbe iz sveta znanosti. *Sodobnost*, letn. 81, št. 3, 330-333.

Omenjena in obravnavana dela

Idan Ben-Barak, 2017: *Ne liži te knjige**. Ilustracije Julian Frost, fotografije Linnea Rundgren, prevod Ema Karo. Dob pri Domžalah: Miš založba.

Živa Deu, Bara Kolenc, 2010: *Kje pa ti živiš?* Ilustracije Damijan Stepančič. Ljubljana: Rokus Klett.

Sašo Dolenc, 2015: *Od genov do zvezd: osupljive zgodbe iz sveta znanosti*. Ilustracije Igor Šinkovec. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Stephen Hawking & Lucy Hawking, 2007: *George's Secret Key to the Univers*. New York: Doubleday.

Stephen Hawking & Lucy Hawking, 2009: *Jure in zakladi vesolja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Anna Frank, 2007: *Dnevnik Anne Frank*. Prevod Polonca Kovač, ilustracija Janko Testen. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tatjana Pregl Kobe

SLOVENSKI KNJIŽNI ILUSTRATORJI

1. del

V reviji *Otrok in knjiga* bomo v nadaljevanjih predstavili nekaj pomembnih sodobnih slovenskih likovnih umetnikov, ki s svojimi ilustracijami širijo domišljajska polja mladih bralcev. V tem prispevku so predstavljeni ilustratorski opusi Zvonka Čoha, Suzi Bricelj in Polone Lovšin.

The Journal of Children's Literature will be bringing presentations of several renowned Slovene visual artists, enhancing the fantasy of young readers with their illustrations. The present article presents the illustrations of Zvonko Čoh, Suzi Bricelj and Polona Lovšin.

Ilustracija je vrhunska ustvarjalna igra, ki se dogaja na križišču med dvema različnima sistemoma sporazumevanja, med verbalnim in vizualnim, ter ju povezuje v umetniško celoto. Besedila prevaja v podobe, a tudi sama zase predstavlja umetnino. Spremlja nove likovne rešitve, saj ilustratorji spreminjajo in prenavljajo slikarske tehnike, uvajajo elemente filma, stripa, animiranega filma, elektronskih medijev in drugih sodobnih tehnologij.

Slovenska knjižna ilustracija je umetniško zelo raznolika in inovativna, ima pa tudi odgovorno vzgojno in izobraževalno vlogo, še posebej v času, ki na avtocesti informacij pogosto drvi mimo nas.

Zvonko Čoh

V knjižnih ilustracijah Zvonka Čoha¹, ilustratorja in avtorja animiranih filmov, se kažejo njegov izjemen smisel za humor, jasna risba in sposobnost slikarskega

¹ Rojen je bil 7. avgusta 1956 v Celju. Leta 1979 je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani diplomiral iz slikarstva pri prof. Janezu Berniku in nato opravil še specialistični študij pri prof. Štefanu Planincu. Že med študijem se je začel ukvarjati z ilustriranjem in umetniškim animiranim filmom. Je avtor in soavtor več risanih filmov (*Poskušaj migati dvakrat*, 1981 – soavtorstvo z Milanom Eričem, *Poljubi mehka me radirka*, 1984). Z Milanom Eričem sta soavtorja prvega slovenskega celovečernega risanege filma *Socializacija bika* (1999), za katerega sta prejela nagrado Prešernovega sklada. Za svoje ilustratorsko delo je prejel več nagrad: zlato pero Beograda (1983), Levstikovo nagrado (1988, 1999), priznanje Hinka Smrekarja (1995), nagrado Hinka

podajanja zgodb. Njegov obsežen, izviren ilustratorski opus v črno-belih risbah in živih barvnih ilustracijah z zanj značilnimi karikiranimi figurami je namenjen otrokom in mladini. Evidence, koliko ilustracij je naslikal, sam nima, ve pa, da se je ilustriranje močno zasedlo v njem. Pravi, da riše na vsak papirček, če se le pokaže priložnost. In kadar upodablja svoje like, se z njimi tudi pogovarja. Če se figure pačijo, se tako pači tudi on. Včasih tudi tako prihaja do podob, ki jih želi naslikati. Pri ustvarjanju je pogosto tudi navihan, saj ga zelo zabava, če upodobi tudi nekaj, česar v besedilu ni. Za dobro ilustracijo si vedno vzame čas.

Je eden najbolj iskrivih in hudomušnih slovenskih ilustratorjev, znan pa je tudi v tujini. Ustvarjalec iz generacije, rojene v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, je uspel svojo ilustracijo oblikovati na način, ki daje podobam tako sugestivnost, da jih je mogoče brati tudi same po sebi. Seveda ohranja tisto svoje bistvo, brez katerega ilustracija ni ilustracija, to je izvornost v sami naraciji in navezavi na določeno literarno izhodišče. Toda krepek vizualni jezik vzpostavlja univerzalnost in avtonomijo do te mere, da jih je iz zavetja knjige istočasno mogoče postaviti v galerijski prostor kot samostojna likovna dela ali pa prenesti tudi v kakšen drug medij.

Že med študijem se je Čoh začel ukvarjati z risanim filmom in ilustracijo, čeprav je tedaj še veljalo prepričanje, da so ilustratorji umetniki nižjega ranga. V tretjem letniku študija ga je profesor Tone Rački skupaj s sošolcem Milanom Eričem vpejal v svet animacije in oživljanje junakov ga je popolnoma prevzelo. Njegov opus animiranih filmov obsega več kot dvajset televizijskih spotov in kratkih filmov. Konec osemdesetih let so na tedanji TV Ljubljana v večernih urah občasno predvajali posnetke koncertov festivala Druga godba, ki so se začeli s kratko najavno animacijo, v kateri je nastopala kopica zvijajočih se in neustavljivo poskakujočih živali in instrumentov. Vse od začetka se je tej umetniški zvrsti posvečal s posebno ljubeznijo, še posebej pa ga je opogumila nagrada za najboljšo animacijo na mednarodnem festivalu animiranega filma v Trevisu leta 1987, ki jo je prejel za kratki film *Poljubi mehka me radirka*. Še intenzivneje se je posvetil risanemu filmu in nastala je znamenita celovečerna risanka *Socializacija bika*, ki jo je ustvaril skupaj z Milanom Eričem. Za ta prvi slovenski celovečerni film, ki je nastajal deset let, v kinematografe pa prišel leta 1999, sta avtorja prejela številne nagrade, med drugim tudi nagrado Prešernovega sklada. Za animirani film, ki govori zgodbo o zagnanosti, naivnosti, sebičnosti, maščevalnosti, lažeh, mleku, jušnih kockah in ne nazadnje tudi o ljubezni, je nastalo več kot petdeset tisoč ročno narisanih sličic: nekonvencionalna filmska animacija poudarja vlogo značilnega slikarsko-risarskega jezika obeh avtorjev.

Danes le še redko pomislimo, da so prazgodovinske jamske risbe, ki so kazale svet podob, kakršnega so poznali takratni ljudje, pravzaprav ilustracije. Razumemo

Smrekarja (2002) in dve plaketi Hinka Smrekarja (2006, 2010), nagrado najlepša slovenska knjiga za otroke (2003, 2004), nagrado izvorna slovenska slikanica (2011) ter Levstikovo nagrado za življenjsko delo (2015). Leta 2004 je bil uvrščen na častni seznam Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY Honour List). Deluje na področju ilustracij in stripa, umetniškega animiranega filma, vizualnih komunikacij, televizijskih spotov in reklam. Ob svoji 60-letnici je imel veliko pregledno razstavo v ljubljanski Mestni galeriji (3. 12. 2015 – 8. 2. 2016), kjer so mu izdali obsežen katalog (*Capriccio – Vse, kar vidim, počekam*). Ob isti priložnosti je leta 2016 Mladinska knjiga izdala *Čoharije*, zgodbe, pesmi in uganke s podobami Zvonka Čoha. Kot samostojni ustvarjalec na področju kulture ustvarja in živi v Dobrovi pri Ljubljani.

jih zlasti kot samostojne slikarije. Tako je tudi s srednjeveškimi iluminiranimi rokopisi, kjer so podobe v prvi vrsti razlagale besedila, a najboljše danes občudujemo tudi kot samostojne slikarske različice. Z razcvetom in večjo produkcijo ilustracij med pojavom tiska so bile ilustracije resda še naprej pripomoček za razumevanje vsebin, toda zlasti 20. stoletje jim je z najpomembnejšimi svetovnimi umetniki, ki so se lotili te likovne zvrsti, odprlo večjo možnost novega, še kreativnejšega razvoja. Zvonko Čoh je od nekdaj vedel, da bo njegov poklic povezan z risanjem, a čeprav si med študijem slikarstva na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani še ni predstavljal, da bo postal ilustrator, se je kasneje tej pomembni umetniški zvrsti docela posvetil. Risanje je bilo ena od njegovih strasti že v zgodnjem otroštvu. Že več kot pol stoletja »čoha po papirju z vsemi mogočimi čopiči, barvicami, svinčniki, pasteli, kredami in bogsigavedi še s čim«². Čečkal je po molitvenih bukvicah svoje tete, ki je bila nuna, misterioznih risb so bili polni tudi njegovi učbeniki, popravljal je tudi tiskane ilustracije in fotografije, nemški ilustrirani leksikon njegovega starega očeta pa je bil eden od njegovih glavnih virov navdiha, da se je pozneje posvetil ilustraciji. Še danes ne prenese ne beline papirja, še manj pa položnic, ki jih takoj počeečka. Odlično je risal že na srednji šoli za oblikovanje, sprejemni izpit na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani je opravil z lahkoto, njegova ilustratorska pot med bralce pa se je začela leta 1984, ko je za založbo Mladinska knjiga (odslej MK) ilustriral majhno knjižico (veliko samo 5 cm × 7 cm) *Zeleni avtomobilček* pisatelja Frančka Rudolfa.

Ilustrator Zvonko Čoh danes deluje na področju ilustracije, stripa, vizualnih komunikacij, umetniškega animiranega filma in oglaševalskih TV-spotov. Sprva se je posvečal bolj mladinski knjižni ilustraciji, v osemdesetih letih je ilustriral tudi za tednik *Mladina*. Ilustriral je več kot sto knjig, ilustracije pa redno objavlja tudi v periodičnem tisku, predvsem v revijah *Ciciban*, *Cicido*, *Galeb*, nekoč tudi za reviji *Kekec* in *EkoVelikan*. Ustvarja predvsem za založbo MK, kjer je doslej izšlo več kot petdeset knjig z njegovimi ilustracijami. Njegov ilustratorski opus je res zelo bogat, saj ga zavzeto in z velikim veseljem do dela polni že več kot trideset let: od leta 1990 zasnovane serije *Enci benci na kamenci* in zakladnice otroških igrice *Ali je kaj trden most?* (MK, 2006) do *Obutega mačka* bratov Grimm (MK, 2003) in ilustriranja množice pesniških umetnij in zgodbic za otroke (in odrasle) Andreja Rozmana Roze.

Izjemne so vse Čohove ilustracije pripovedi o Kekcu Josipa Vandota³, kjer je preizkušal drugačne možnosti ilustriranja: like je risal po filmskih predlogah, za gorska ozadja pa je moral kar sam v hribe, pomagal si je tudi s slikami iz koledarjev. Na prelomu stoletja se je tako zgodil prelom v Čohovem ustvarjanju: to je bilo naročilo za knjigo *Kekec in Pehta*, v katerem je moral zavzeti drugačen pogled. Ker se Vandotova pripoved dogaja v gorah in se v njej odslikuje resnični svet, se je moral lotiti slikanja na klasičen način z vpeljavo svetlobe in sence. Od takrat dalje je Čoh risbo zamenjal za sliko. To pa je le še povečalo moč njegovega likovnega izraza. Vprašanje je, kam bi slikar, ki raje riše karikature, brez te 'prisile' zavil.

² Milan Erič, spremna beseda, *Čoharija*, MK, str. 353

³ *Kekec in Pehta*, priredil Andrej Rozman Roza po knjigi *Kekec na volčji sledi*, Kekčeva pesem Kajetan Kovič (MK, 2000); *Kekec in Bedanec*, priredil Andrej Rozman Roza, Kekčeva pesem Frane Milčinski (MK, 2001); *Kekec in Prisank*, priredil Andrej Rozman Roza po knjigi *Kekec na hudi poti* (MK, 2002).

Sam je ugotovil, da sled čopiča slej ko prej odkriva tisto posebno vrsto radosti, ki jo lahko z likovnim poslušom brez trenutne otipljive spodbude odkriva v fenomenih vidnega sveta, po svoje prekvašenega v skrivnostno kaotične pokrajine.

Seveda je trajalo, da so njegovo likovno govorico sprejeli tudi bralci, bolj vajeni starejših ilustratorjev, predvsem pravljíčark s svojimi prijaznimi liki. Legendarna zbirka otroškega izročila *Enci benci na kamenci* pa velja za popoln založniški uspeh (že prvi del je bil prodan v več kot 50.000 izvodih), saj so doslej izšla še štiri nadaljevanja⁴. Za vsako je Roman Gašperin izbral petdeset novih izštevank, šaljk in zbadljivk. »Spomnim se, kako so se sprva mame pritoževale, da otroci že niso tako 'smotani', kot jih jaz rišem. Sam menim drugače – če nekomu narišeš velik nos, je to legalizacija njegove posebnosti, in ne žalitev,« pravi slikar⁵. Prav najmanjši otroci s še neukalupljenim (beri: nešolanim) pogledom na risbo so te Čohove neizmerno duhovite ilustracije sprejeli z odprtimi rokami. Zaradi karakterno poudarjenih lastnosti njegovih posamičnih likov, ob katerih se lahko sproščeno nasmejijo, si otroci pesmice hitreje zapomnijo in so zato primerne tudi za prve bralne korake.

Nekaj posebnega so podobe svetopisemskih zgodb, ki jih za založbo Mladika pripravlja Marjan Kovačevič Beltram, ob njegovih pripovedih pa podobe slika Zvonko Čoh. Doslej je v knjižni zbirki *Stopinje* izšlo pet knjig⁶. Število detajlno izslikanih ilustracij v enotnem formatu zbirke je preko sto. V teh pripovedih je slikar združil tradicionalno krajinarstvo, poznavanje zgodovine in sodobno videnje podob v duhu mestoma realističnih, večinoma pa satiričnih zaznav, ki naj bi zgodbe približale vsem vrstam bralcev, tako zahtevnejšim mladim kot tudi odraslim bralcem. Pri vseh teh njegovih izslikanih ilustracijah mu prizorišče določa razmišljanje o kompoziciji, barvnih, tonskih in prostorskih sorazmerjih. Ne glede na to, katerim bralcem bo knjiga namenjena, ima Čoh jasno predstavo o tem, kaj želi povedati. Na likovnost gleda skozi določeno prizmo lastnega izražanja, to je lahko nekaj skrivnostnega, lahko tudi realnega, s primerno dozo deformiranosti.

Slikanici *Hudičeva volna* (MK, 2011) in *Od lintverna* (MK, 2012) sta nastali po besedilu slovenskih ljudskih pravljíc⁷. Fant, ki se ga je hotela mačeha odkrižati, je moral po hudičevo volno. Na koncu pripovedke jo je seveda dobil, mačeha ni vedela, kaj bi z njo, on pa je obdržal sod zlatnikov. Zgodbo je Čoh oplemenitil z duhovitimi in zelo karikiranimi podobami, njegova domišljija pa je dosegla vrh pri groteskni podobi hudiča in paradoksalno poetični sliki steklene gore, kamor je puščavnik napotil fanta. Druga slikanica z besedo in podobo pripoveduje o revnem mladeniču, ki gre po svetu, da bi našel srečo. Čakajo ga hude preizkušnje, premagati mora tudi zmaja z devetimi glavami. Čohove ilustracije izražajo zrel pristop k zahtevni tematiki in izrazit namen upodobiti ozračje pripovedi ter impresije ruralne pojavnosti imaginarnega časa, ki jih avtor spretno in dosledno tke z dognanim nizanjem

⁴ *Enci benci na kamenci*, Slovensko otroško izročilo, Osnovna šola F. S. Finžgarja, Lesce, 1990; *Enci benci na kamenci 2*, zbirka Žlobudron, MK, 1998; *Enci benci na kamenci 3*, Slovensko otroško izročilo, MK, 2007; *Enci benci na kamenci 4*, Slovensko otroško izročilo, MK, 2018.

⁵ Igor Kavčič, *Vsak Čohov junak je prav poseben 'model'*, Gorenjski glas, 13. september 2017

⁶ *Odiseja in druge zgodbe* (2006), *Jakobova lestev in druge zgodbe* (2009), *Deseti brat, Hamlet, Drakula in drugi* (2011), *Kraljeva cesta in druge zgodbe* (2012), *Lov na čarovnice in druge zgodbe* (2016)

⁷ Prvo je leta 1913 zapisal Franc Kramer, drugo leta 1959 Milko Matičetov, obe je za objavo priredila Anja Štefan (MK).

barvnih tekstur. Upodabljanja človeških in živalskih likov pa tudi pošasti se je Čoh lotil premišljeno in raziskovalno, a tudi drzno. K slikanju so ga najbolj pritegnili razpoloženski motivi, ki ustrezajo njegovemu fantazijskemu doživljanju. Več kot je nenavadnosti, bolj ga likovno pritegnejo. Smiselna je izbira večinoma temnih ozadij, neverjeten občutek za detajle in učinkovita uporaba velikostnih razmerij, še posebej pri odnosu zmaja z devetimi glavami in revnega mladeniča. Tudi te ilustracije kažejo, da ima Čoh pri prevajanju vsebine v podobo izjemen občutek za prostor in pravljичne like, kar bralca popelje v iluzijo nepredvidljivega, tudi malce strašnega, med pošasti, hudiče ali pred obličje deveteroglavega zmaja. Igra svetlobe in sence s stiliziranimi liki ustvarja čudežno pravljичen, malce shrhljiv, a vseskozi dramatičen dialog med realnim in domišljjskim svetom.

Pomembne so vse Čohove ilustracije tako besedil narodnega izročila, ki že skoraj dve desetletji izhajajo pri Mladinski knjigi⁸, kot slovenskih avtorjev otroške in mladinske klasike in sodobnikov, od Fran Milčinskega⁹ do Svetlane Makarovič¹⁰ in Miklavža Komelja¹¹. Vsebinsko se Čoh najbolj približuje besedilom Andreja Rozmana Roze, s katerim ju povezuje iskrivo pristen občutek za satiro, humor in nenavadnosti. Njun prvi skupni podvig je bila ilustrirana knjiga *Rimanice za pred-gospodiče* (DZS, 1993), nadaljevala sta počasi, z dvema najmanjšima slikanicama v kultni zbirki Čebelica (*Črvive pesmi*, MK, 1998 in *Krava, ki jo je pasel Mihec*, MK, 1999), nato pa sta že kmalu postala tandem za velike slikanice¹², v slikanici *Bober Bor* je slikar pisateljev portret umestil kar v prvo vrsto poslušalcev koncerta. Predvsem pa je velika slikanica *Urška* požela vse simpatije mladih in starejših bralcev. Vsestranskega umetnika, ki besedila pogosto začini tudi s humorjem in včasih že znane in preverjene zgodbe prestavi v moderno preobleko, je zamikala zgodba Prešernove Urške in povodnega moža. Sočne rime s še bolj hudomušno sočnimi ilustracijami Zvonka Čoha so zažarele v sodobni preobleki. Primerno zaobljena Urška je zdolgočasena lepotica, ki na hrupni zabavi v svoji nečimrnosti ne najde primerne soplesalca, dokler na črnem motorju ne prihrumi skrivnostni lepotec. Ekspresivne podobe obeh glavnih junakov skoraj ne potrebujejo besed, na Urškinih bledih licih zažari ogenj strasti (in skoraj čutiti je, kako se v divjem plesu odvrta v pogubo). Prvinska estetika neprivlačnega pri ne ravno najmlajših bralcih krivi ustnice v smeh.

Ilustratorji, ki se v celoti posvečajo tej zvrsti likovne umetnosti, so prav toliko kot literarnega usmerjanja oziroma vsebinske predloge deležni privilegija, da so se celo prisiljeni potopiti v svoboden in v zavesti umetnosti resničen svet in z njim izživeti svojo lastno fantazijo. A ilustriranje zahteva tudi zbranost, poglobitev v vsebino, fantazijo, risarsko in slikarsko spretnost, znanje in izkušnje, inventivnost,

⁸ *Čudežni mlinček*, 2002; *Kako je cigan lovil ribe*, 2004; *Izštevanica*, 2004; *Peteršiljček*; *Vsem ljudem nikoli ne ustrežeš*, 2005; *Petelinček*, *Petelanček*, 2010; *Tecimo, tecimo, pravljico ulovimo*, 2015; in sedem rezijanskih pravljic, ki jih je zapisal Milko Matičetov, uredila Anja Štefan: *Zverinice, pozdravljene!*, 2016

⁹ *Razbojnik Cefizelj in občinska blagajna* (MK, 2000)

¹⁰ *Teta Magda ali Vsi smo ustvarjalci* (MK, 1999), *Maček Titi* (Center za slovensko književnost, 2011) in *Kuzma, trinajsti škrat* (MK, 2014)

¹¹ *Kako sta se gospod in gospa pomirila* (MK, 2009)

¹² *Mali rimski cirkus*, 2001; *Marela*, 2005; *Urška*, 2011; *Bober Bor*, 2013; *Pravljice in pripovedke*, 2015 – vse MK

disciplino in potrpljenje. Na teh osnovah je že več kot desetletje plodno tudi Čohovo sodelovanje z založbo Morfem, pri kateri je po izidu duhovite živalske zgodbe *Stonoga Tina išče moža* (2008) izšlo še pet velikih slikanic Helene Kraljič¹³ s pravljično, ekološko in vzgojno vsebino. Tu je izšla tudi velika slikanica *TransVERZala skozi leto* (2012) z verzi Jane Kolarič, letos pa telefonske basni *Halomušnice* (2020) s tridesetimi pesmimi Nika Grafenauerja o živalih, katerim sta poskušala dodati človeške poteze najprej pesnik, nato še slikar v podobah.

Isto leto, kot je izšel šaljivi *Žiga Špaget gre v širni svet* (Aksinija Kermauner, Miš, 2010), je izšla kartonka *Grdavši* (Miš, 2010), slikanica za drugo triletje malih bralcev, osnovana na estetiki grdega. Humorno besedilo Gaje Kos spremljajo in nadgrajujejo ilustracije, v katerih Čohovi liki polno zaživijo s svojo grdikavo simpatičnostjo. V petih zgodbicah prve knjige se dobrodušni grdavši, ki živijo podvrženi samosvoji logiki, merilom in tolmačenju sveta, predstavijo. Besedilo je Čohu pisano na kožo in založba bi zanje težko izbrala primernejšega ilustratorja. Izslukani trebušasti in škrbasti, kosmati in krempljasti, grdi in skoraj brezzobi so s poudarjeno zvedavimi očmi kljub svojim slabim razvadam simpatični. Ata Grdavša, mamu Grduhinjo, malo Grdobico in njihove sorodnike nadvse zabava (včasih tudi jezi) spoznavanje človeškega sveta, ki ga sicer vedno ne razumejo, a se znajdejo tako, da si ga razložijo po svoje. Skratka, radovedni, radoživi in veseljaški grdavši radi raziskujejo, se zabavajo in družijo. Dramaturški preobrat (navzoč ne glede na to, da gre za kartonko z minimalnim besedilom) je dovolj šaljiv, da je za najmlajše bralce mikaven. V zaključku je zvito skrito poučno sporočilo, da se je treba znajti in uživati v vsaki situaciji ... Tudi njuna druga slikanica *Grdavši in dež* (Miš, 2016) in tretja mala slikanica *Grdavši in presenečenje* (2018) sta predvsem pomembni za otroke, ki še ne znajo brati. Slika jim pove več kot besedilo in je osnovna za oblikovanje njihove kulturne zavesti, česar se Čoh zaveda in poleg sledenja besedam sočasno oblikuje svoje vizualne pripovedi. V tem kontekstu kartonka ni le prvi stik otroka s književnostjo, ki ga doživlja ob branju starejših, temveč tudi prvi stik s pripovednim tkivom vizualnih podob, ki pa ga lahko zaznavajo sami.

V literaturi za otroke od nekdaj nastopajo pravljična bitja. Vedno bodo vile, bibe, palčki in cela vrsta bitij, tudi grdih in strašljivih, a po svoje simpatičnih, ki v resnici ne obstajajo, burile otroško domišljijo, vedno jih bodo očarale personifikacije živali, predmetov in igrač, le da sodobne tematike vključujejo novo simboliko. »Po mestu je hodila na videz človeška postava v dolgem plašču,« se začne zgodba *Čofli* (MK, 2012) Andreja Rozmana Roze, a se kmalu razkrije, da pod plaščem in klobukom tičijo štirje čofli. To so izmišljena simpatična bitja, ki so precej podobna grdavšem.

Ob ljubkih, prisrčnih besedilih in ilustracijah v slikanicah, ki vendarle niso vedno podrejene tržnim zakonitostim, so že v preteklosti nastajala tudi njihova nasprotja¹⁴. Že sredi prejšnjega stoletja je pretresla svet otroških slikanic zgodba, ki naj bi po mnenju nekaterih otroke strašila. To je bila največja uspešnica ilustratorja, pisatelja in pesnika Mauricea Sendaka, enega najvplivnejših in hkrati najbolj kontroverznih ustvarjalcev otroških knjig dvajsetega stoletja. Pisatelj, ki je

¹³ *Samovo potovanje v deželo svetlobe*, 2008; *Dogodek v Mestnem logu*, 2009; *Listko in njegova življenja*, 2009; *O deklici in izgubljenem zakladu*, 2010; *O petelinčku, ki se je učil kikirikati*, 2012

¹⁴ Tatjana Pregl Kobe, *Ilustracija v času, ki na avtocesti informacij drvi mimo nas*, predavanje, Galerija Velenje, Velenje, 1. 10. 2019

s svojim junakom Maxom kraljeval v deželi 'divjih stvari', je leta 1964 za knjigo *Where the Wild Things Are (Tja, kjer so zverine doma)* dobil prestižno ameriško nagrado Caldecott Medal za najboljšo slikanico za otroke, knjigo pa so prodali v več kot devetnajst milijonov izvodov. Sendak še danes velja za subverzivno osebnost, ki je pomembno pripomogla k razvoju otroške literature, posebej na področju ilustracije. Nasprotno od tistega, kar je ljubko, srčkano in krasno, sta neodvisno od uveljavljene veje ilustratorok pravljíčark v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pri nas ustvarjali Melita Vovk Štih in Alenka Vogelnik Eka. S prirojenim čutom za to, da vse nekoliko obrne na humorno in satirično plat, vendar ne kot karikaturu, je že tedaj ustvarjal tudi Marjan Manček, nepozabne so tudi nekonvencionalne živopisne risbe Milana Bizovičarja. Kostja Gatnik in Kamila Volčanšek sta svojim s kančkom ironije začinjenim grdikavim, a živobarvno izslikanim junakom vtisnila samosvoj pečat simpatičnosti. Marija Lucija Stupica je za prav nič ljubko podobo kraljične v slikanici *Kraljično na zrnu graha* dobila Levstikovo nagrado še kot študentka Akademije za likovno umetnost v Ljubljani. V ta svet spadajo tudi vse zgodbe o kosovirjih Svetlane Makarovič in njeni zgodbi *Pesjanar in bolhe* (2008) ter *Smraddek*. Tudi zabavne šale in prigode smrdljivih prebivalcev divjega odlagališča smeti, podgane Bernarde, krta Roberta, ščurka Leona in drugih junakov pisatelja Andreja Predina v knjigi *Gnusna kalnica* (Morfem, 2016) današnjim mladim bralcem predstavijo življenje na smetišču iz zornega kota, ki ga doslej gotovo niso bili vajeni, pri čemer je besedilo bolj radikalno od ilustracij Adriana Janežiča. Poseben mednarodni založniški fenomen pa je *Zverjasec*, rimana pripoved o iznajdljivi miški in malce strašni, a v bistvu prav ljubki pošasti. Od marca 1999, ko je slikanica angleške pesnice Julie Donaldson in nemškega ilustratorja Axla Schefflerja prvič prišla med bralce, so jo po vsem svetu prodali v več kot štirih milijonih izvodov. Leta 2004 je izšlo še enako uspešno nadaljevanje *Zverjašček*. Obe zgodbi otroci obožujejo in se ju ne naveličajo. Zgodbe iz drugega zornega kota, kjer grdo postane privlačno, kar kličejo po ilustratorjih, ki jim vdihnejo primerno dušo, grimaso, gesto, pojavnost. Pri Čohu je zato tudi humorna upodobitev butljev, ki se ravsata, mojstrska slika¹⁵.

Liki v knjigah Zvonka Čoha so včasih bolj, včasih manj karikirani. Trudi se, da ne bi bili vsi enaki, saj smo si tudi ljudje v resnici med seboj zelo različni tako po zunanosti kot notranosti. Da si niti dva nista enaka, je skušal pokazati že likovni urednik pri založbi MK Pavle Učakar, ko je iz knjige otroških iger *Ali je kaj trden* most izbral samo portrete njegovih ilustracij približno sto petdesetih otrok, jih povečal in leta 2006 razstavil v Galeriji Sončnica. Tudi sicer Čoh že od nekdaj oživlja vsak lik posebej, kar je začutil že v otroštvu, zato je »vedno risal debele, suhe, majhne, velike otroke, štirioglate, okrogle, pokončne, ležeče, z mozolji, brez mozoljev, z bradavicami, brez bradavic – tako, kot je res«¹⁶. Ilustracija navadno sledi besedilu, a naj ne bi bila njegova služabnica. Dobra ilustracija lahko spregovori tudi sama zase brez besede ali se rojeva skupaj z besedilom. Lahko se prikaže v posameznih slikanicah in ilustriranih knjigah, na kakšni razstavi ali v antologiji na skoraj 380

¹⁵ Bralci so glede tovrstnih knjig, kjer prevladuje estetika grdega, deljenega mnenja. Nekateri menijo, da so zgodbe z grdikavimi bitji, zverjasci ali grdavši preveč temačne in otroke vznemirijo, medtem ko drugi trdijo, da se lahko avtorji slikanic prav s takim nagovorom najbolj približajo najmlajšim bralcem.

¹⁶ *Album slovenskih ilustratorjev* (uredila Alenka Veler), MK, 2005, str. 16

straneh, kot se je v veliki knjigi *Čoharije*¹⁷. Izbrane dvostranske, celostranske in manjše ilustracije ter vinjete predstavljajo Čohov svet, saj se nedvoumno izkaže, da sta izjemen občutek za animacijo in naklonjenost tej vizualni zvrsti pustila sledi tudi v Čohovem ilustratorskem delovanju. Zgoščeni nabor podob (skupaj z besedili) kaže, da se v njegovih ilustracijah pojavljajo (in ponavljajo) dinamični izrezi, kot da bi bile podobe zaustavljene v gibanju. Zaradi avtorjeve izkušnje z animiranim filmom je v ilustracijah poudarjena tudi dramaturgija vsake kompozicije, ki mestoma deluje kot zaustavljen izrazit kader oziroma tematsko zaključena sekvenca v domišljiji zamišljenega filma.

Čohove ilustracije, za katere so značilni intenzivna, impulzivna in prepričljiva likovna sredstva, prekipevajoča risba in izredno poudarjena barvitost, nastajajo predvsem s tempera barvami na papir, njegovi priljubljeni tehniki, ker se hitro suši in omogoča bliskovito slikanje. V njegovih delih prevladujejo humor, groteska, barvitost in neizmerna iskrivost. Vse to mojstrstvo dosega s slikarskimi sredstvi, z značilno risbo, izraznostjo barv in oblik, bogastvom in ritmičnostjo odtenkov, živo ekspresivnostjo, zabrisano poetičnostjo in dinamično kompozicijo.

Suzi Bricelj

Ilustratorica Suzi Bricelj¹⁸ gradi svoje ustvarjanje na tradiciji. Ob imenitnih, likovno dognanih in izpovedno bogatih delih znanih umetnikov, ki so zgodovinsko zaznamovali vrhunskost tudi v svetu priznane slovenske knjižne ilustracije, se je že s prvimi ilustriranimi knjigami uvrstila med tiste mlajše avtorje, ki vsak po svoje vnašajo v svoja dela nove likovne rešitve, drugačne avtorske poetike in slikarske tehnike, pri tem pa hkrati ostaja zvesta klasičnim izraznim tehnikam. Danes njen obsežen opus ilustriranih knjig in revijalnih objav (večinoma za revijo *Ciciban*) potrjuje dejstvo, da je ena pomembnejših nadaljevalk te zvrsti. Poetika ilustratorikine

¹⁷ *Čoharije*, zgodbe, pesmi in uganke s podobami Zvonka Čoha, zbirka Sončnica, spremno besedilo napisal Milan Erič, bibliografijo sestavila Petra Koršič, MK, 2016.

¹⁸ Rodila se je 3. septembra 1971 v Ljubljani. Po mladostnih letih, ki jih je preživela v Novem mestu, je študij nadaljevala na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani, kjer je leta 1998 diplomirala. Leta 1996 je študirala tudi na oddelku za vizualne komunikacije Visoke šole výtvarnih umeni v Bratislavi, v letih 2000–02 pa se je podiplomsko izobraževala še v Parizu na visokih šolah École supérieure des Arts graphiques in Ecole Supérieure des Arts décoratives. Od leta 1997 je z njenimi ilustracijami izšlo 41 knjig (v enaintridesetih knjigah so samo njene). So tudi v učbenikih založb Rokus in Mladinska knjiga, mesečno pa objavlja ilustracije v revijah *Ciciban* in *Cicido*. Štiriinpetdesetkrat je razstavljala samostojno in na pomembnih skupinskih razstavah ilustracij doma in v tujini. Za svoje delo je prejela več nagrad: študentska Prešernova nagrada (1995); Zlata ptica (1998); univerzitetna Prešernova nagrada (1999); plaketa Hinka Smrekarja (2004); najlepša knjiga v kategoriji za otroke in mladino (2004); Levstikova nagrada (2005). Po besedilu Nine Mav Hrovat je ilustrirala slikanico *O kralju, ki ni maral pospravljati*, ki je bila leta 2009 izbrana za izvirno slovensko slikanico (nagrado podeljuje Zbornica založništva, knjigotrštva, grafične dejavnosti in radiodifuznih medijev). Leta 2011 in 2013 je bila na tem natečaju znova nominirana, uvrščena je bila tudi v zbirko *Bele vrane* (White Ravens). Od leta 2013 poučuje ilustracijo na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani. Živi in ustvarja v Ljubljani.

ekspresivne domišljije dokazuje, da je ilustrator »neke vrste razlagalec, ki pluje na krilih domišljije in iz ubesedenih zgodb črpa gradivo za svoje likovne podobe.«¹⁹

V knjižnih reprodukcijah se slikarski detajli originala nemalokrat zabrišejo. Avtorji se zavedajo uporabne funkcije ilustracije, ki – kadar je natisnjena v knjigi ali v reviji – pomeni vizualizacijo besedila. Postavitev ilustracije v kontekst razstave je zato zanje vselej poseben izziv. V galerijskem okolju, v katerem so predstavljene originalne ilustracije, se lahko veliko natančneje opazuje tudi vse slikarske podrobnosti. Moč kvalitetnih ilustracij se kaže tudi v tem, da se lahko iz zavetja knjige postavijo v galerijski prostor kot samostojno likovno delo. Njihova kvaliteta se pokaže predvsem v razpoloženskih celotah, ki jih podkrepijo barve, pri prefinjenih barvnih prehodih ozadij ter nanosih barve in kontur pri oblikovanju figur. Izbor ilustracij iz različnih zgodb na razstavi ustvari povsem svojo pripoved ter tako gledalcu ponuja možnost osebne domišljajske interpretacije.

V nasprotju z galerijsko postavitvijo je seveda knjižna izdaja sklenjena celota, v kateri si ilustracije sledijo v točno določenem zaporedju in jih bralec dojema sočasno z zvoni in pomeni besed. Seveda mora ilustracija ohranjati bistvo, to je navezanost na literarno izhodišče. Suzi Bricelj se poskuša vsakič znova z vsako svojo ilustracijo ali slikanico na svoj način približati iskreni otroški veri v čudežni svet. »A brez otroka v sebi sploh ne bi mogla delati za otroke,« pove: »Kadar ustvarjam slikanico, je nikoli ne delam samo za otroke.« Kar pomeni, da se njene iskrive podobe ne vtisnejo v spomin samo tistim, ki so jim v osnovi namenjene, to je otrokom, pač pa tudi vsem tistim odraslim, ki v tem svetu še vedno znajo najti tisto najbolj prvinsko. S takim razumevanjem in zaradi takega načina ustvarjanja podob po literarnih besedilih ni presenetljivo, da je že za ilustracije svoje druge objavljene knjige – *Martin Krpan z Vrha* (ČGP Delo, 1999) – prejela nagrado *zlata ptica*.

Večinoma so naročila za ilustracije knjig Suzi Bricelj pisana na kožo in vprašanje je, ali zgodbe za upodabljanje izbira sama ali uredniki – ali prav njo poiščejo besedila sama. Prav zaradi slikarske izpiljenosti, mojstrske veščine, izrazne dinamičnosti, humorja in jasno berljivih značajev v vseh, še tako različno zasnovanih knjigah z njenimi ilustracijami lahko bralec zgodbe spremlja vsakič drugače in v njih odkriva vedno nove pomene, kar se kaže tudi v knjigi *Škratovo mesto* Verice Šenica Pavletič (Goga, 2002).

Pri slikanici *Gospod in hruška* (Fran Milčinski, Sanje, 2007) je v ospredju poenostavljeno izrisan človeški lik, ki skupaj z drugimi dramaturško v prostor umeščenimi oživiljenimi predmeti in živalmi oživlja besedilo. Za to slikanico, ki je v bistvu zelo klasična, a vseeno zaznamovana z močnim osebnim pečatom, sta značilni umirjenost in uravnoteženost celote, vizualno predstavljene z enostranskimi ilustracijami in številnimi vinjetami. Pripovedka zabavno govori o tem, kako peklensko se lahko konča na prvi pogled preprosto opravilo, ki ga nihče noče opraviti, ali kako hitro se iz muhe naredi slona. S svojim naukom – 'ne prelagaj na druge, kar lahko bolje in hitreje opraviš sam' – je tudi ta slikanica tako pravljici kot poučna. Prizori so načrtno dramaturško zasnovani. Človeške figure so stilizirane in prirejene času, v katerem je besedilo nastalo. Togost figur nakazuje razkorak med sodobnostjo in časi, ki so minili. Vizualna celota je ustvarjena v maniri, ki ima v slovenski knjižni ilustraciji za otroke močno tradicijo, saj izraža ilustratorsko zrelost

¹⁹ Iztok Premrov, Galerija Lek, *Suzi Bricelj – Ilustracije*, zloženka, 4. 12. 2018 – 3. 2 2019

in izrazito prizadevanje po upodobitvi ne le besedila in sporočila, temveč tudi duha časa tega s hudomušnimi in satiričnimi zgodbami še danes aktualnega pisatelja.

V kontekstu široke palete lastnih občutij besedil in slikarske ter oblikovalske večšine lahko Suzi Bricelj ustvari humorne domišljjske ilustracije za knjigo *Eva in kozel* Majde Koren (MK, 2007) ali naslika duhovito zgodbo *O kralju, ki ni maral pospravljati* Nine Mav Hrovat (MK, 2008, 2010), ki ima že na naslovnici knjige vse, kar k takemu naslovu spada: nered. Ilustratorka to besedilo tekoče prevaja v lastno pripoved s preprosto črtno risbo; razigrano obarvane, duhovite likovne izjave gledalca ne morejo pustiti ravnodušnega. Zgodba je poučna: Nekoč je živel kralj, najmlajši, kar jih je kdaj živelo. Pri vsem, kar je počel, je za sabo puščal velik nered, pravo razdejanje ... in pri tem užival, dokler ni spoznal, da ima raje crkljanje in pravljece.

S povsem drugačno domišljijo se Bricljeva spopada, ko slika nove dogodivščine nadebudnih kosovirjih mladičkov Svetlane Makarovič (*Mi, kosovirji*, Miš, 2009). Tudi besedilo iste pisateljice za slikanico *Kokoška Emilija*, ki je sočasno izšla pri isti založbi, je bil ilustratorski izziv, a besedila Makarovičeve so to od nekdaj bila. Ilustratorka se je lotila upodobitve figur v malce hudomušnem, karikaturnem in ponekod že kar grotesknem registru, a domiselne, fantazijske scene z nadrealističnim pridihom razodevajo vse do konca knjige prepričljiv avtorski poseg, ki ga duhoviti prebliski pri posameznih eno- in dvostranskih podobah in vinjetah še utrjujejo.

Suzi Bricelj s skoraj nevidnim, a zelo dejavnim stvarom na ilustracijah poskrbi tudi, da je v otroških sobah vedno dovolj nereda. Slikanica *Neredko* Nine Mav Horvat (MK, 2011) je namreč polna rastrov letečih oblačil, igrač in vsemogoče krame, polna je barv in dinamičnih kompozicij, smešnih situacij in humorja, a – paradoksalno, tudi umirjenosti in reda – kar je bilo za ilustratorko pravi izziv, ki ga je rešila s svojo večšo risbo in bogato inventivnostjo. Včasih so njene ilustracije drobne kot vinjete, drugje se avtoričina domišljija naseli preko polnih dveh strani. Realistično ilustracijo lahko združuje tudi z duhovitimi detajli, kakršni sledijo simpatičnemu in duhovitemu besedilu Jožeta Snoja v slikanici *Lenartovih prvih pet let* (Miš, 2012).

Celostna upodobitev pesnitve Toneta Pavčka *Po morju plava kit* (Miš, 2010) ohranja avtoričine ustvarjalne kvalitete in s tem potrjuje odličnost njene ilustracije, pa tudi prilagodljivost ritmično izpovedni vsebini, značilni za avtorja že od njegove pesnitve za otroke o Juriju Muriju v Afriki. Njeno delo kot vselej temelji na eksaktni risbi, ki se sicer mestoma malce odmika od pravil čiste linearne perspektive, a prav zato priteguje pozornost in v sožitju z barvo doseže prepričljiv prostorski učinek. Podobno kot pri zablodelem kitu v Piranskem zalivu se je Pavčku ob nepričakovanem 'obisku' medvedjega samca na ljubljanskem Rožniku porodila ideja o medvedji ljubezenski zgodbi *Romeo in Julija* (Miš, 2011). Tudi ta z ritmičnimi verzi upesnjen nežni poskus snubitve in vztrajne želje po osvoboditvi ljubice, ki se žalostno konča, je ilustratorka nadvse subtilno nadgradila. Dinamično uprostorjeni prizori so pri obeh slikanicah svojevrsten izziv pogledu, ki potuje po večinoma dvostranskih slikovnih ploskvah in se prepušča uživanju ob presenetljivih odkritjih avtorsko sproščeno dodanih domislic. Slikanica *Krokodil* (Miš, 2012), prav tako ustvarjena po pesnitvi Toneta Pavčka, je namenjena vsem ljubiteljem njegove poezije in kot taka je za avtorico ilustracij predstavljala izziv. Enostavne ponazoritve vsebine so prav zaradi poetično pastelne izvedbe posebnost v primerjavi z njenim ustaljeno humornim načinom ilustriranja. Osnovna risba s

poezijo navezuje sijajen dialog prav zato, ker v sebi nosi veliko lirike tako v likovni formi kot izčiščeni potezi.

Posebno vrednost ilustracijam v slikanici Helene Kraljič *Kako raste laž* (Morfem, 2013) daje nekonvencionalna umeščena v prostor posameznih dvostranskih podob (s kasneje za tisk vpisanim besedilom), ki razmerja vzpostavlja na povsem nov, izviren način tako, da prepričljivo povzame ozračje literarne predloge. Tudi to njeno delo odlikuje prefinjena, kultivirana risba z množico natančno izrisanih detajlov in inventivnimi kompozicijskimi rešitvami.

Še isto leto se je ilustratorica lotila novega izziva, ob besedilu Janje Vidmar se je lotila stripa *Ta slavna Nuška* (Miš, 2013). Glavna junakinja zgodbe Nuška je obremenjena z značilnimi mladostniškimi problemi, nezadovoljna je s svojim videzom, s svojima staršema, celo s svojim oboževalcem, predvsem pa bi bila rada slavna. A glavna junakinja, ki se nekako jeznorito in nič kaj ljubko predstavi že na atraktivni naslovni strani, se v razpletu zgodbe tudi najde. V barvnem stripu je besedilo prepričljivo povezano z ilustracijo Suzi Bricelj: odločitev za tako vizualno povezavo je za sporočilo tej starostni skupini logično. Strip tako odlikujejo razgibano dogajanje, duhoviti dialogi v živem jeziku današnje mladine, zabavni prizori in dinamična postavitev. Téma, ki je v določenem življenjskem obdobju mladih vsakič znova aktualna, sta obe avtorici v privlačnem stripu realizirali z navidezno lahkotnostjo, za katero pa se skriva tehtnejše sporočilo. Dobra in z bogato domišljijo ustvarjena ilustracija lahko besedilo celo nadgradi, česar sta se zavedali obe avtorici. V tem 'zrahljanem' stripu vsaka posamezna podoba učinkuje tako, kot bi se beseda in slika poročili.

Za založbo Miš je Bricljeva v zbirki *Okrog sveta* ilustrirala tudi poljudnoznanstvene zgodbe Janje Vidmar. Nastale so slikanice *V puščavi* (2014), *Prijatelja* (2014) in *Dežela belega oblaka* (2016). Prvo in drugo so kot kakovostni prepoznali tudi v *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig* in jima podelili priznanje zlata hruška. Zbirka mlade bralce za širitev njihovega radovednega obzorja pelje skozi kratke, enostavne zgodbe na različne, oddaljene konce sveta, med otroke različnih narodnosti oziroma ljudstev in jim predstavi ter približa delček njihovega življenja. Kompozicija zgodb kljub kratkosti temelji na pomembnem obratu, zgodbe so ravno prav napete in privlačne ter puščajo upodobitvi veliko svobode. Polno ilustrirane knjige so poleg precej realistično upodobljenih osnovnih motivov opremljene z zemljevidom in dvema poučno naravnanimi rubrikama: v eni je razloženih nekaj izrazov, ki jih uporablja predstavljeno ljudstvo, v drugi, *Ali veš, da ...*, pa je nanizanih nekaj zanimivosti, povezanih z okoljem ali načinom življenja v knjigi predstavljenih junakov.

Izbrana besedila Bricljeva s svojim likovnim posegom spreminja v celostne umetnine. »Ilustratorji smo skromna bitja,« pravi²⁰ o svojih ilustracijah, »prizadevamo si, da podobe ostanejo za nami in omogočajo užitke drugim rodovom.« Tako je kot pravi projekt na 140 straneh nastala tudi bogato ilustrirana knjiga Vinka Möderndorferja *Pesmi in pesmičice* (MK, 2015). Igrive impresije ob pesmih za najmlajše je ilustratorica spretno in dosledno stkala z dognanim nizanem barvnih tekstur v enovito privlačno celoto. Na teh osnovah je nastal tudi igriv prispevek za revijo *Ciciban*. Ilustrirana knjiga *Zgodba o polžu, ki je odkril pomen počasnosti*

²⁰ Suzi Bricelj, *Žurnal24*, ogledano 6. 6. 2020

(MK, 2016) čilskega avtorja Luisa Sepúlvede na hrbtni strani platnice zatrjuje, da bodo v njej uživali bralci vseh starosti, na naslovni strani pa poleg povednega podnaslova *Oda prijateljstvu, drugačnosti in solidarnosti* k odkrivanju počasnosti vabi tudi ilustracija Suzi Bricelj. Prijetno mehke risbe rastlin in živali v sepija barvi dajejo knjižici poseben čar, zaradi katerega jo je vedno znova užitek prelistati.

Z velikimi tiskanimi črkami izpisane rimane uganke Miroslava Košute *Ponikalnice* (Miš, 2017) s pomenljivo povednim podnaslovom *Petinsedemdeset ugank in ena ugotovitev* so jezikovno bogate in vsebinsko zelo pestre. Sprašujejo po poljskih rastlinah, sadju, živalih, orodjih, prometu, času, morju, zimi, vremenu in drugem ter so zaradi svoje raznolikosti ilustratorski izziv, a bolj zaradi osnovne odločitve, kako primerno upodobiti raznolike uganke, da bi imela slikanica enovit videz in ne bi bila le zbir več kot sedemdesetih posamičnih predmetov. Prepletanje tradicionalnega (stari mlin, kolovoz, parna lokomotiva ...) in sodobnega (računalnik, računalniška miška, daljinec ...) je Suzi Bricelj spretno ilustrirala tako, da je ujela njeno sodobno, a poetično atmosfero kot razločno risbo v kombinaciji z akvarelno krhkimi podobami, vsaki podobi pa je pustila dovolj prostora, da zaduha. Vzporedno z besednim iskanjem jasnih rešitev je Bricljeva v vinjetno izslikanih ilustracijah ohranila svežino in jasnost pri slikanju kraških pojavov, morskega sveta, vozil, živali, orodja, oblačil in kakšne figure ter tudi bolj abstraktnih pojmov, umeščenih v maksimalno belino slikovne površine. Subtilno oblikovana slikanica, namenjena otrokom prve triade, je prejela znak za kakovost otroških in mladinskih knjig zlata hrushka in bila nominirana za nagradi desetnica in večernica.

Pri njenih ilustracijah za otroke je zaznan spoštljiv odnos do sveta, predvsem do narave in živih bitij, tako do človeških in še posebej do živalskih. *Medena pravljica* Svetlane Makarovič²¹ je prvič izšla na zvočni kaseti leta 1991, leta 2017 pa je z dodano zgoščenko pri založbi MK izšla velika slikanica, ki jo je Bricljeva mojstrsko upodobila z medenimi barvami. Globoko v gozdu je stalo prastaro votlo drevo, v katerem so si čebele uredile topel dom, kamor so prinašale cvetni prah, dokler jim medved ni sunil velikega kosa satja. Skril ga je v votel štor, kjer so ga našle tudi druge gozdne živali. Različnim peripetijam življenja v gozdu, kjer eni med nabirajo, drugi se z njim sladkajo, je ilustratorka z osupljivim vživljanjem sledila. V pravljичno predimenzionirani gozdni podrasti so človeški liki pogosto celo manjši od živalskih (žaba), nekatere živali so personificirane (metuljčica), druge ohranja ilustratorka v svoji osnovni pojavni obliki (mravljice). Med vrsto teh nasprotujočih se motivnih prvin ni jasnih razmejitev, ampak presenetljivo povezane sobivajo kot vzporedni svetovi, drug ob drugem.

Za ilustratorje je pomembno vodilo lastna odločitev za temo in izbrano zgodbo, še posebej, kadar izrazni potencial zahteva ustvarjalno svobodo pri izbiri tém in njihovi likovni obravnavi. A priložnosti za take izbire so redke²². Večinoma je tako,

²¹ Svetlana Makarovič je vsestranska literarna mojstrica, ki približa pravljичni svet generaciji za generacijo, zato ni presenetljivo, da so njena dela vedno znova ponatisnjena, besedila pa prirajena za gledališke in radijske igre. Tudi *Medena pravljica* ima za sabo pestro zgodovino; prvič je izšla na zvočni kaseti leta 1991, tri leta kasneje je bila uprizorjena v ljubljanskem Lutkovnem gledališču, leta 1995 jo je z ilustracijami Lucijana Reščiča izdala založba DZS.

²² Tatjana Pregl Kobe, *Ilustracija v času, ki na avtocesti informacij drvi mimo nas*, predavanje, Galerija Velenje, Velenje, 1. 10. 2019

da se uredniki založb odločajo o izbiri ilustratorja za določeno besedilo glede na profilirane značilnosti njegovih prejšnjih del. Kompozicijsko razgiban, z utišanim humorjem bogato prepleten in neponovljiv fantastičen figuralni svet podob Suzi Bricelj je motivno zapleten, kajti v njem se redno soočata resničnost in pravljličnost, stvarnost in sanjskost, tostranstvo in onstranstvo. Res ni presenetljivo, da so se v založbi Pivec za barvito pripoved Barbare Simoniti o svetu gosenic in drugih žuželk, ki živijo v čudovitem sadovnjaku, odločili za njene ilustracije. Glavni junak Arčibald, po katerem ima knjiga tudi naslov (*Arčibald*, 2020), je gosenica jabolčnega zavijača, ki se kot metulj izleže med prvimi ob koncu poletja. A pred velikim dogodkom gosenico čaka življenje, ki je v veliki meri odvisno od zunanjih dejavnikov. Krojijo ga vremenske razmere, plenilci in menjavanje letnih časov. Arčibald, atraktivno izslikan že na naslovnici knjige (na kateri je izpisan tudi podnaslov *Nemir v Jablanovem dolu*), in družina morajo do konca poletja zamenjati devet domovanj in izglodati devet novih hišk, dokler se naposled ne zapreduje v kokon in tako dočakajo prelevitev v metulja. Kar zahtevna ilustratorska naloga, bolj zapletena, kot se zdi na prvi pogled, saj literarni svet pripovedi zajema veliki jabolčni red, ki zapoveduje tek življenja v sadovnjaku Jablanov Dol. Dokaj zapletena pripoved zahteva večje ilustriranje, s humorjem začinjeno domišljijo in popolno vživetje v mikrokozmos sveta žuželk, ki mu ne umanjka ničesar, kar zaznamuje vsako civilizirano družbo.

Izpod peresa Milana Dekleve, ki s svojim pisanjem že dolgo razveseljuje otroke in mladino, sta nastali dve zabavni pravljici o pogumni deklici Lili: *Strahožer* (2016) in *Knjigožer* (2018). Obe sta izšli pri založbi Morfemplus in obe je z ilustracijami po vseh slikaniških pravilih dopolnila Suzi Bricelj. V prvi mala Lili sama doma preganja strahove in dolgčas. Razburljivost dogajanja za mlade bralce čarobno upodobi s prosojno podobo prijaznega strahca, ki postane prijatelj kratkolase glavne junakinje, duhovito so upodobljeni tudi podivjano omelo, tuleči mešalnik in drugi 'strašljivi' predmeti. V drugi slikanici Lili v vrtcu opazi, da so nekatere knjige v igralnici preluknjane kot sir, druge imajo oslovska ušesa, nekatere pa so celo pomečkane, motivi, ki kar kličejo po duhoviti upodobitvi. Domišljjski izziv za ilustratorko pa je ogromen Knjigožer, ki lomasti med knjižnimi policami. Za obe knjigi je bistvena privlačna pravljličnost in duhovito domišljjsko spodbujanje najmlajših bralcev k branju, za kar si prizadeva – kot vsi, ki pri nas skrbijo za spodbujanje bralne motivacije – tudi založba.

Tudi za Bricljevo velja, da so pravila predvsem za to, da se vsaj malce kršijo, čeprav kot univerzitetna profesorica na tem področju veliko da na likovno teorijo in njene zakonitosti. Prepričana je, da kot umetnica ljudem tudi tako lahko ponuja lastne teme, ki odražajo njeno ustvarjalno energijo. Svežina njenega načina odpira v še neobjavljenih ilustracijah, ki zadnja leta nastajajo neodvisno od besedila, nove možnosti in alternativne avtorske rešitve. V sodobni kulturi do nas prihaja množica informacij, ki niso vselej verodostojne, ampak so lahko tudi zavajajoče, kar odpira vrsto aktualnih tem tudi Suzi Bricelj v snovanju lastnih zamisli. Ekspresivne podobe (*Zeleni velikan*, risba, 2015), ki jih avtorica nadgradi s prefinjenim občutkom za barvna razmerja, sugestivno predstavljajo neliterarno vsebino in na nevsiljiv način povzamejo bistvene sestavine lastne poetike. Slikarka vendarle pazi na to, da so njene zgodbe (kot lastne ilustracije idej) premišljene in niso le 'udarec na prvo žogo'. Smisel njenih likovnih komentarjev je nekako skrit v ozadju, treba se je potruditi in ga izbrskati. Vsekakor je jasna sporočilnost ena izmed bistvenih vrednot njene umetnosti, tako kot tudi pri večini njenih klasičnih ilustracij. Poskuša biti čim bolj

razumljiva in jasna, njena kritična poanta pa čim bolj nedvoumna. Čeprav so prizori na njenih podobah na videz povsem vsakdanji, z njimi razkriva pasti sodobnega časa. S temi svojimi stvaritvami pokaže, da senzibilnost in domišljija lahko prideta do izraza tudi pri namensko nedoločenih ilustratorskih nalogah, zato prav tako zaslužijo pozornost gledalca.

Ilustratorka Suzi Bricelj se dosledno drži pravila, da morajo biti besedila in ilustracije v slikanicah in ilustriranih knjigah na najvišjem kakovostnem nivoju, s čimer prispevajo k razvoju estetskega čuta pri predšolskem otroku ne glede na njegovo starost. Ves čas si prizadeva, da bi poleg kvalitetnih besedil bralcem v spominu ostale tudi njene podobe. Zato ji vselej uspe združiti klasično ali sodobno besedilno predlogo v pomensko odprto in prepričljivo likovno govorico. S široko paletto znanja, občutij in z izjemnim poslušom za likovni prostor lahko gledalca (ob sugestivnem besedilu) popelje tako skozi resnično pripoved kot skozi pravljlično iluzijo, lahko pa se mu približa tudi z lastno ekspresivno domišljijsko poetiko. Ilustratorka inventivno nastopa v vlogi brodnika, ki gledalce na svojem čolnu fantazije prevaža z ene strani reke življenja na drugo. Čeprav poskuša biti objektivna, ko komentira svet okoli sebe, hkrati v svojih podobah ves čas razgalja tudi svoje subjektivno počutje, doživljaje lastne občutljive psihe in ustvarjalno strast²³.

Polona Lovšin

Slovenska ilustratorica in slikarka Polona Lovšin²⁴ v svojem ustvarjanju teži k domišljijiski upodobitvi otrok po podobah iz lastnega otroštva, ki jih obuja tudi ob odraščanju svojih dveh hčerk.

Do sedmega leta sta Polono Lovšin pazila dedek in babica na kmetiji v vasi Skaručna, kjer ji je babica pripovedovala in brala pravljice. Največkrat sta bili to pravljici o Janku in Metki z ilustracijami Rože Piščanec in o Rdeči kapici z ilustracijami Marlenke Stupica. Najljubša knjiga njene mladosti je *Deklica z vžigalicami*

²³ Suzi Bricelj: »Risanje je moja strast in ljubezen. Ko sem v parku, restavraciji, na železniški postaji, kjerkoli že, rišem, To je del ilustratorskega dela. Ves čas moram ohranjati kondicijo, da je risba živa, da ne zapadem v klišaje. Ko sem bila v Parizu, je to postalo moj zaščitni znak,« *Album slovenskih ilustratorjev*, uredila Alenka Veler, MK, 2005, str. 12

²⁴ Slovenska ilustratorica in slikarka Polona Lovšin se je rodila 10. junija 1973 v Ljubljani. Leta 2000 je diplomirala na slikarskem oddelku Akademije za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani pri profesorju Gustavu Gnamušu. Njena poklicna pot se je začela leta 2003 z ilustracijami slikanice *Medved išče pestunjo* (ruska ljudska pravljica, MK). Ilustracije objavlja v revijah za otroke (*Zmajček, Kekec, Cicido, Ciciban*), šolskih učbenikih in slikanicah. Pri slovenskih založbah je z njenimi ilustracijami doslej izšlo okoli trideset slikanic, sodeluje pa tudi s tujimi založbami Pan Macmillan, Penguin Books in Templar Publishing, za katere je ilustrirala preko dvajset knjig. Za ilustracije slikanice *Bobek in barčica* (Anja Štefan, MK, 2005) je bila leta 2006 nominirana za nagrado izvirna slovenska slikanica, dve leti kasneje pa jo je dobila za ilustracije slikanice za dislektike *Medo reši vsako zmedo* (Mojsiceja Podgoršek, Damodar, 2007). Razstavlja doma in v tujini. Imela je dvanajst samostojnih razstav. Skupinske razstave: 5. slovenski bienale ilustracije (2002), Ilustratori dal mondo, Bologna (Italija, 2003), Oita biennale of illustrations, Oita (Japonska, 2004), 7. slovenski bienale ilustracije (Ljubljana, 2006), BIB – Bienale ilustracije Bratislava, Bratislava (Slovaška, 2007), 8. slovenski bienale ilustracije, Ljubljana (2008), Blue Book Group (Iran, Japonska, 2009–2010). Živi in dela v Trzinu.

(Hans Christian Andersen) in od nekdaj si jo je zelo želela ilustrirati. Veliko je risala, zato ni presenetljivo, da se je odločila za študij slikarstva, kjer so ji profesorji dajali dovolj spodbud in ji še bolj približali umetnost. Po končani akademiji je leto dni poučevala v Duplici pri Kamniku, a je kaj kmalu ugotovila, da poučevanje ni zanjo in se je posvetila ilustriranju, kar je postalo njen poklic. Z ilustracijami za otroke, ki jih je sprva objavljala v revijah in učbenikih, se je začela ukvarjati leta 1999 po rojstvu prve hčerke. Odkar je začela ilustrirati, ne zdrži dolgo brez ustvarjanja. Rada gleda filme in risanke, če pa bi imela dovolj časa, bi se posvečala tudi kostumografiji, ki jo spremlja ob gledanju filmov ter obiskovanju gledališč in muzejev.

V razvoju slovenske povojne ilustracije dvajsetega stoletja je bilo kar nekaj različnih linij in usmeritev. V eni so uspevale ilustratorke, predvsem v začetku pravljicarke, ki so bile usmerjene v nežen in skorajda materinsko občuten likovni svet, lep in otroku prijazen, druga linija je bila stvarnejša, neidealizirana, v kateri so se pojavili grdikavi, a zato nič manj simpatici liki. Ta ilustratorska veja se je približala realnosti sveta in od avtorjev likovnih podob zahtevala drugače angažiran odnos do literarne tematike. Hkrati je to pomenilo tudi prenašanje najbolj učinkovitih likovnih prvin iz njihove slikarske prakse v polje ilustracije. Med ilustratorke, ki so v minulem stoletju slikarsko virtuoznost v ilustracijah izpeljale do popolnosti, spada tudi Marija Lucija Stupica, katere delo je Lovšinova že v času študija občudovala in cenila. Tudi njene ilustracije v slikanicah in ilustriranih knjigah večinoma izhajajo iz slikarskih izhodišč. Vztrajno se drži slikarskih potez, saj želi, da so njene podobe na ravni umetniške slike, zato ni presenetljivo, da občuduje tudi ilustratorje, ki so svoje slikarsko znanje prenesli v ilustrirano podobo (Nathalie Novi, Karoline Kehr in Evo Muggenthaler), ter ilustratorje, ki delajo v njej tako ljubi akvarelni tehniki (še posebej Lisbeth Zwerger in Quentin Blake). Ilustracije Polone Lovšin so navzoče tudi v angleških, francoskih in ameriških slikanicah, kar ji omogočajo agenti, ki založnikom zagotavljajo kvaliteto in zanesljivost izbranega ustvarjalca. A v tujini je ilustrator večinoma obrtnik, ki zna risati in lahko naročnikovo idejo kar najbolje uresniči, v Sloveniji pa je – tudi po njenih izkušnjah – ilustratorjem omogočene več ustvarjalne svobode.

Ilustratorji z likovnimi sredstvi odpirajo poti v skrivnosti besedil. Pri tem svojem delu Lovšinova rada eksperimentira in uporablja različne tehnike: od risbe s svinčnikom, ogljem ali tušem do klasičnega slikarstva z akrilnimi barvami, ki ga mestoma kombinira s kolažnimi elementi, posega pa tudi po novih tehnikah. Pogosto celo grundira papir, da ji daje občutek slikanja na platneno slikarsko podlago, popolnoma čistih barv praviloma ne uporablja²⁵. Poleg tega je njen svet črt in barv, neizsanjanih sanj, otroških oči, pogledov v nebo, temno, mavrično ali mehko obsijano s soncem, na velikih papirnih slikovnih podlagah tudi brez besedil privlačen v razstavnih prostorih²⁶, kjer si gledalci vsako posamezno ilustracijo ogledujejo kot samostojno sliko.

Po nizu ilustracij za zbirko Čebelica pri MK (prva je bila ruska ljudska pravljica *Medved išče pestunjo*, 2003) je bila na vrsti njena prva slikanica *Bobek in barčica*

²⁵ Polona Lovšin: »Svoje celotno delo zasnujem tako, kot bi slikala. Nikoli ne uporabim le ene barve – v podlagi je vedno še kakšna,« *Album slovenskih ilustratorjev*, uredila Alenka Veler, MK, 2005, str. 42

²⁶ Polona Lovšin – *Ilustracije*, Center Ivana Hribarja, Trzin (28. maj – 22. junij 2020) in Galerija Miha Maleš – Galerija Pogled, Kamnik (28. maj – 13. avgust 2020).

(Anja Štefan, MK, 2005), ki je bila zanjo prelomna tudi zato, ker se je lotila zelo svobodno, z veliko slikarskih prvin. Čeprav je tedaj z izrazitejšimi detajli in karakternimi poudarki še minimalno posegala v slikovna ozadja, je prijazna zgodba o dečku Bobku, jezeru, čolnu in živalih, ki bi se mu rade pridružile, postala med otroki prava uspešnica. Tako sta avtorici ustvarili novo slikanico o dečku Bobku, ki se je doma hudo sprl in pobegnil v gozd (*Bobek in zlate kokoši*, MK, 2017). Po dvanajstih letih je bilo ilustriranje za Lovšinovo pravi izziv. Nove slikanice se je lotila z več detajli ter si privoščila še več svobode pri sami poslikavi.

Polona Lovšin rada vzame v delo lirična besedila s kančkom melanholije, ki ji omogočajo pretanjene izraze čustev in z njimi povezane mimike. Magični svet globokih čustev in razpoloženj v sedemintridesetih pesmih Bine Štampe Žmavc ji je bil v knjigi *Snežroža* (Mohorjeva založba, 2007) pisan na kožo. Pesnica čara z besedami in tvori mnoge neologizme, ilustratorica pa svet misli spreminja v barve in podobe ter like upodobi z izrazito značajskimi potezami. Glavni osebi v slikanici *Medo reši vsako zmedo* (Mojiceja Podgoršek, Damodar, 2007) sta fant Jaka, ki mu včasih nagajajo črke in besede, in njegov prijatelj Medo, ki mu pomaga rešiti vsako zmedo. V vsaki vrstici je toliko medvedkov, kolikor je v besedilu napak. Na vsaki strani pa so bralcem v pomoč tudi rešitve. V slikanici se na zabaven in igriv način v rimanih besedah obračajo, zamenjujejo in skrivajo tiste črke, s katerimi imajo otroci z disleksijo največ težav. Težka naloga za ilustratorico, ker mora knjigo približati predšolskim otrokom, ki ob poslušanju zgodbe rešujejo besedne zmede in bogatijo svoj besedni zaklad. V slikanici *Prišel je velikanski lev* (Sanje, 2008) večje površine, kot so nebo ali puščava, dinamično gradi z nalaganjem različnih barvnih nanosov, s čimer ustvarja ekspresivno dramatičnost prostorov, v katerih bralca skupaj z verzi Kristine Brenkove prikupno navihano popelje skozi prigode dečka Matica in njegovega prijatelja, velikanskega leva iz Afrike.

Tudi pretresljivo zgodbo Mojiceje Podgoršek *O dečku, ki se je bal vode & Palu čhau, so daralahi le panjistar* (Damodar, 2009), o socialno izključenem romskem dečku z nenavadnim imenom Venito, bogatijo ilustracije Polone Lovšin. Deček, čigar žalostne oči že iz naslovne ilustracije govorijo o romski problematiki, mora veliko narediti, da ga okolje sprejme medse, vendar mu s trudom to uspe. Še isto leto je izšla knjiga *Košastka Katka* (Bina Štampe Žmavc, Didakta, 2009), ki govori o drugačnosti, kar je bil po idiličnih pravljicnih pripovedih in likih za ilustratorico nov izziv. Katka, potomka kraljeve pošastje družine, je prelepa za svoj pošastji rod, zato se odloči oditi med ljudi in odpreti modni salon. Njeno zgodbo (vključno s tem, da se v Katki v določeni situaciji prebudi pošastja kri) je ilustratorica upodobila s pravo mero in vizualnim posluhom za strašne in manj strašne strašljivke.

Že naslovna stran velike slikanice *Slavček in granatno jabolko* (Tjaša Koprivec, Sanje, 2012) pritegne pogled ne le mladih bralcev, temveč tudi odraslih ljubiteljev likovne umetnosti, saj je podoba skupaj s tipografsko atraktivnim napisom zasnovana kot slika. Tankočutno, a zato nič manj barvno sočno izslikane podobe sledijo pripovedki, ki se bere kot pesem – slavček hrepeni po tem, da bi bil čudovito granatno jabolko, rdeči sadež pa si želi peti kot drobna ptičica. Knjiga, ki govori o lepoti, očaranosti, prevzetosti in samosvojesti, je prav tako zasnovana slikarsko, inovativna in zato morda bolj zahtevna pa je postavitev besedila. Zgodba o tem, da si prvi poželi, kar ima drugi, in drugi, kar ima prvi, nevsiljivo sporoča, da moramo s tem, kar nam je naklonila narava, živeti najbolje, kot znamo. Ilustratorikin pravljичno elegičen slikarski slog se tokrat še posebej prilagaja sporočilu.

Zanimivo je, kako Lovšinova v izslikane prostore ilustracij skoraj od vsega začetka postavlja različne elemente iz literarne predloge in kako ustvarja prizore, tako samosvoje pri rezih, izrezih in pri prostorskih planih. Ker so njene ilustracije pogosto 'naslikane podobe', je odnos do svetlobe ves čas v ospredju njene pozornosti. Že pri ilustracijah za slikanico *Princesa srca* (Bina Štampe Žmavc, Miš, 2013) je videti, da jo pritegujejo ornamenti, v njenih podobah ustvarjeni kot izstopajoči detajli. Ni presenetljivo, da naslovnica knjige po ozračju v njej spominja na sliko *Vrt v Vaucressonu* (1923) francoskega slikarja Edouarda Vuillarda. Princesa je tokrat čisto preprosto, a zelo osamljeno dekle, s katero se lahko enači vsak, tako mlajši kot starejši bralec. Tako kot je poetičen in igriv pisateljčin jezik, je tudi ilustratorkin, hkrati pa je njen likovni svet tudi privlačen, saj preko tankih niti samote, ki jih princesa tke v čudovite tkanine z najrazličnejšimi vzorci iz narave, upodablja reveže, ki jim dobra princesa podarja bale blaga, stkane ob oknih svoje hiše s stolpiči. Razgibano.

Leto 2013 so na slovenskem založniškem polju za otroke v delu Polone Lovšin zaznamovale bolj tematsko nagovarjajoče ilustracije. V njene odlične slikarije so ovite poučne uganke Cvetke Sokolov *Kaj, le kaj je to?* (MK, 2013), njene ilustracije za osemnajst pesmic pa krasijo tudi glasbeno slikanico *Pisana račka* skladatelja Tomaža Habeta (MK, 2013), namenjeno tako otrokom kot odraslim.

Pri založbi Morfemplus od leta 2017 nastaja serija slikanic na osnovi literarnih predlog Helene Kraljič. Pri ilustriranju teh kratkih besedil (izšle so že velike slikanice *Moja babica*, *Moj dedek*, *Moja mamica*, *Moja sestra*, *Moj brat*, *Moj očka*, pred izidom sta *Moja hči* in *Moj sin*) se še posebej kaže ilustratorino široko in temeljito slikarsko znanje ter hkrati sposobnost čustvenega poglobljanja v vsebino, ki jo likovno prevaja in sočasno bogati z lastnim dojemanjem sveta. Pri upodabljanju deklice skupaj z babico in dedkom, prijateljico in bratcem Lovšinova išče prizore, ki so od njenega ranega otroštva ujeti v njej sami. Pri podoživetem slikanju intimnih in srečnih trenutkov morda celo preveč idealizira (babica na gugalnici, dedkovo radostno kolesarjenje z vnučko, dedek na pikniku, dedek teče za zmajem ...), a prav ta pobeg v lastno občutljivost je ilustratorkin adut, ko v podobe prevaja pisateljčine pripovedi: o mamici, ki je, jasno, najlepša ... o bratu, ki mu gre starejša sestra rahlo na živce ... o sestri, ki se sprašuje, če je še kaj bolj nemogočega kot mlajši brat ... in o očku, ki je itak najboljši. Slikarka se pri podobi babice z vnučko ni mogla izogniti upodobitvam golobov, saj jo spominjajo na mlajšo hčerko, ki je kot majhna punčka vsa srečna tekala za golobi. Prizor je hkrati močna asociacija na enega najbolj odmevnih prizorov v filmu *Sam doma* ²⁷, ko je mali Kevin McCallister, ki ga je družina na poti iz New Yorka pomotoma pustila doma, od lastnika trgovine z igračkami prejel dve golobici kot simbol nerazdružljivega prijateljstva. Proti koncu filma je eno golobico podaril gospe z golobi, ki jo je spoznal v parku, kar je pomenilo, da bosta prijatelja za vedno. Slikarka, ki pri ilustriranju pogosto uporablja lastne življenjske izkušnje, za to zbirko slikanic uporablja močne barve, s katerimi na svoj pastelno slikarski način ponazarja določena čustvena stanja. Pri vseh knjigah te zbirke si dovoli veliko več svobode, saj mora kratko besedilo oplemenititi z zelo nazornimi dogajanji, liki in detajli, vpetimi v dominantna slikarska ozadja. Govorica besed in podob te serije je vtkana v celovito sporočilo vsake posamezne slikanice.

²⁷ *Home alone 2: Lost in New York*, režija Chris Columbus, 1992

Za revijo *Cicido* je Polona Lovšin ilustrirala izbor pesmi in ugank pesnice in pisateljice Vere Albreht, nato pa so zaživele tudi v knjižni izdaji *Pridite, pomlad je tu!* (MK, 1919). Podobe so sončno polne, pozornost otrok se lovi v razkošno cvetočem travniku, tu so različne živali in strašilo, punčka in fantek, kuža in množica drobnih detajlov. Za prevajanje podob v vizualno obliko izkorišča Lovšinova ves svoj slikarski potencial, loteva se dinamičnih, skoraj filmsko zasnovanih prizorov, skrbno se posveti celostni podobi motiva, hkrati pa je pozorna na najmanjše podrobnosti, ki so prav tako pomembni členi naslikanega. Da prav ničesar ne podcenjuje, se kaže tudi v slikanici *Jabolka so najboljša, ko jih zmanjka* (Helena Kraljič, Morfemplus, 2019). Čeprav ilustrira besedilo pisateljice, s katero redno sodelujeta, pa je pristop tej slikanici drugačen, bolj dinamičen, več je filmsko kadriranih prizorov, ki dramatično spremljajo dečka Aleša na poti k – branju! Z menjavanjem temnejših in svetlejših dvostranskih podob ob asketsko razporejenem besedilu uprizarja čarovnijo, kako iz razigranega fanta, ki rad pleza po drevesih, teka za metulji in brca z žogo, postane strasten bralec knjig. Seveda igrata veliko vlogo pri tem njegov ponos in zaljubljenost v deklico Žano, kar je slikarki pisano na kožo, saj z igrivo utripajočim zadnjim prizorom trav na sončno poudarjenem ozadju pospremi glavna junaka v nov dan.

Na osnovi besedila legendarnega slovenskega kantavtorja Tomaža Pengova (1949–2014) je nastala nekoliko drugačna, precej poetična knjiga tako po vsebini kakor po podobah, s katerimi je tudi ilustratorica nagovorila bralce vseh starosti. Ilustrirana knjiga *Drevo* (MK, 2019) je sicer poklon pesniku, ki bi v tem letu praznoval sedemdesetletnico, in spominu na njegovo slikovito pesem, polno tišine in glasbe. Osredinjena na sporočila verzov je slikarka upodobila drevo v štirih letnih časih: kako drevo ljubi, kako drevo snubi, kako se zasmee, kako zadrhti ... Center vsake ilustracije je drevo, ekspresivno nanešene barve okoli njega določajo čas, v katerem živi in se stara. Slikarka se zelo svobodno giblje po slikovni podlagi, sledi verzom, a tudi svojim zamislim. Nekje je v ospredju velik metulj in v ozadju tri drobne srne, drugje drevo odseva svojo ponosno podobo v ogledalu vode, ponekod čas določa barva (prevladujoča belina pozimi) ali dramatično dogajanje (črn oblak ptic na drevesu). Zaradi napetosti, ki jo je Polona Lovšin ustvarila na tej temni, zaradi prhutajočih črnih ptic skoraj črni podobi, spominja na napetost znamenitega prizora iz filma *Ptiči* Alfreda Hitchcocka, enega najbolj znanih režiserjev vseh časov. Ali na najbolj znano pesem Edgarja Allana Poeja *Krokar*. A tudi na krokarja slovenskega pesnika Daneta Zajca in množice temno srepečih krokarjev slikarja Jožeta Tisnikarja. Ilustracija, ki jemlje dih.

Končana pa je tudi slikanica, ki si jo je Polona Lovšin od nekdaj želela naslikati, *Deklica z vžigalicami* Hansa Christiana Andersena (Sanje, 2020). Morala je dozoreti v izkušeno ilustratorico s samosvojim stilom, da si je upala popolnoma po svoje ustvariti brezčasno in tragično zgodbo o revni deklici, ki si na Silvestrov večer ne upa domov, ker ni prodala nobene škatlice vžigalic. Na eni osrednjih ilustracij so na okroglem panoju sredi mesta izslikani ekspresivni obrazi odraslih, opazne pa so tudi poze z rokami, ki s presunljivimi gestami simbolizirajo obup in žalost. A to ni ulica iz Andersenovega časa, ampak iz današnjega, sodobnega sveta, kjer sta – sporočajo naslikane podobe – žalost in osamljenost še prav tako prevečkrat navzoči. Pročelja hiš so preplepljena z današnjimi sporočili na velikih plakatih, porisana z grafiti, ponekod z otroškimi risbicami. Paradoksalno je na stenah izslikana tudi zgodovina,

bodeča žica, otroški obrazi iz petdesetih let prejšnjega stoletja, podoba delavca z značilno dvignjeno roko in trpeče matere z otrokom v naročju ob njegovih nogah, za današnjost značilen moški akt, s cvetjem obdana deklica na mrtvaškem odru ter do nerazpoznavnosti zmečkani in raztrgani ostanki nalepljenega plakata. In na tleh te ulice (v kotu podobe) kljub strašnemu mrazu stari bere časopis, v centru slike pa tava drobcena bosonoga deklica, ki v predpasničku skriva vžigalnice na zadnji večer v letu. Tako sodobno predstavljen čarobni sanjski svet strašljivih senc, upodobljen s temno poudarjenimi pastelnimi konturami, kot podoba čiste ljubezni ožarja lik svetlolase deklice z velikimi svetlimi očmi, namenoma povsod naslikane ljubko, s smehljajem, ki ji, čeprav otožen, počiva na obrazu. Brezčasno izslikana pripoved, ki osvetljuje človeško krhkost in moč domišljije, ki ponuja upanje. Presunljivo.

Dober ilustrator mora znati pripovedovati s svojimi likovnimi sredstvi in ta morajo biti utemeljena s slikarsko izkušnjo. Večina ilustratorjev stoji pri vsakem naročilu pred temeljnim vprašanjem – kako se lotiti zgodbe, kako do potankosti prodreti v bistvo literarne predloge, kako jo čim bolj prepričljivo likovno interpretirati, kako se ji s svojim delom postaviti ob bok ali kako jo nadgraditi. Koliko visok cilj doseže v tem pogledu ilustrator, je seveda odvisno od njegovih ambicij, moči in prepričljivosti njegove pripovedi²⁸. Polona Lovšin ob dani literarni predlogi vedno najde dovolj ustvarjalnega prostora zase. Naslikanim človeškim in živalskim²⁹ junakom ter njihovim dogodivščinam, ki so lahko tudi izjemno dramatične, je posvetila vso svojo ustvarjalno energijo, hkrati pa se ji je ob njih resnično odprla njena otroško romantična³⁰ duša.

²⁸ Tatjana Pregl Kobe, *Ilustracija v času, ki na avtocesti informacij drvi mimo nas*, predavanje, Galerija Velenje, Velenje, 1. 10. 2019

²⁹ *Živali, živali vsenaokrog*, Niko Grafenauer, Založba Grafenauer, 2020

³⁰ Polona Lovšin: »Nasploh me privlačijo stari svetovi, sem popoln nostalgik.« *Album slovenskih ilustratorjev*, uredila Alenka Veler, MK, 2005

POGLED NA SVOJE DELO

Jure Jakob

NEKAJ NA HITRO NANIZANIH MISLI O (MOJI) POEZIJI ZA OTROKE

Marsikaj se mi je v spominu že pomešalo, a skoraj prepričan sem, da je bila ena prvih pesmic za otroke, ki sem jo napisal, pesmica *Riba*. Tista *Riba*, ki v prvo slikanico, ki sva jo z Anjo naredila, priplava takoj za naslovno pesmijo *Morje*. Tista, a nekoliko drugačna, ne do besede takšna, kot jo je moč zdaj brati v knjigi. Tudi v prvi različici lepa ribja jata, ki se blešči kot zlata, plava sem ter tja pred radovednimi otroškimi očmi po skrivnostnih morskih globinah, kjer se lahko vsak hip zgodi kaj čudežnega, in tudi v prvi različici nenadoma ena od rib odplava stran, neznano kam. A se ne vrne. Njene prijateljice in njena ribja družina jo iščejo, a ne najdejo. Konec pesmice ostane odprt in negotov, pesem izzveni zaskrbljeno, skoraj žalobno.

Tega, da je sklepni akord pesmice žalosten, se takrat pravzaprav sploh nisem zavedal. Tak konec pesmice je bil v skladu z mojim siceršnjim pisanjem za odrasle, bil je del vame globoko vraščenega pogleda na svet, načina, kako sem svet in samega sebe opazoval, doživljal in s svojim pisanjem poustvarjal. Kako temeljito ponotranjen imam ta pogled na svet, sem se zavedel ob komentarju prijatelja, sicer filozofa in waldorfskega pedagoga, ki sem mu pesmico ob neki priložnosti dal v branje. Pesmica se mu je zdela fina, menil pa je, da otroci njen konec težko razumejo in podoživijo. Otroci, je bil prijateljev pomislek, terjajo na koncu rešitev. Otroci vedno zahtevajo razrešitev problema. Razvozlanje uganke. Izhod iz nesreče. Pomiritev nasprotij. Konec bolečine. Srečen konec, če že ne vesel, pa vsaj veder. Želijo si svet, v katerem dobro premaga zlo. Težave, bolečine in preizkušnje so v otroški perspektivi vedno epizodne narave, to je ena od zakonitosti otroške duševnosti, ki teži k razvoju in napredovanju. Tudi tisti bolj občutljivi, k melanholiji nagnjeni otroci si na koncu obetajo razrešitev težav; oni verjetno še bolj srčno kot tisti, ki so že v osnovi vedro nastrojeni.

Prijateljev odziv me ni pustil hladnega. Resnici na ljubo me je prvi hip kar malo pogrelo. Ena od vrhovnih dogem moderne umetnosti govori o avtorjevi avtonomiji, in navdaja me sum, da se je avtorji v priučeni navadi najraje oklenemo ravno takrat, ko smo najmanj prepričani sami vase in v smiselnost svojih »poklicnih veščin«. Kot pijanci plota. A ko je popustil začetni krč, sem si počasi priznal, da ima moj prijatelj verjetno prav. Do tega spoznanja sem se dokopal lažje, ker se je ravno v tistem obdobju tudi moja hči iz na mamu prisesanega mladiča začejala razvijati v deklico, v majhno človeško bitje. Na lastne oči sem videl, da majhno človeško bitje potrebuje nekoga, ki ga bo znal popeljati v svet in mu pomagal prebroditi nešteto

težav, na katere bo pri tem naletelo; nekoga, ki bo znal v vsaki okoliščini ponuditi primerno rešitev. Nekoga, ki pozna odgovore.

No, ker nisem čarovnik, se seveda nisem čez noč prelevil v vseveda, ki življenjske modrosti in uporabne resnice kar iz rokava stresa, a na mojo v osnovi melanholično naruro je padlo nekaj čvrstih uzd, s pomočjo katerih sem se iz kontemplacije brezizhodnih zagat znal zdaj kdaj preokreniti tudi v izumljanje rešitev. Ugotovil sem, da se z dobro voljo, potrpežljivostjo in vsaj kančkom požrtvovalnosti v resnici da marsičemu priti do dna. Vlogo neizprosne kritika, predanega nergača, jadikovalca in ubopovalca počasi prepuščam svoji odraščajoči hčerki, sam pa se urim za pomirjevalca razgretih strasti in iskalca čim manj bolečih prehodov v boljši jutri. Čeprav mi nova vloga ni pisana na kožo, se mi je počasi priljubila in mi postala všeč. Ali pa, kdo ve, okoli mene dejansko raste nova koža. In – da zaključim tole zastranitev – ker sta življenje in literatura (vsaj pri meni) nerazločljivo povezana, se je vse to moralo na nek način pokazati tudi v mojem pisanju. Mislim, da se je to najbolj pokazalo ravno v mojem pisanju za otroke. Že v samem dejstvu, da sem v njem sploh vztrajal.

V pesmici *Riba* se je v ponovnem poskusu tako na koncu vse srečno razpletlo: pobegla ribica se je zvečer vrnila, ribja jata je bila spet cela, otroci in jaz pa smo lahko mirno zaspali. Po vsaki pesmi, za katero presodim, da mi je uspela, me prevzame občutek zadovoljstva in sreče. A zadovoljstvo, ki pride po posrečeni otroški pesmici, se razlikuje od tistega, ki sledi uspeli pesmi za odrasle. Težko bi rekel, da lahko potem, ko končam pesem za odrasle, mirno in brez skrbi zaspim. Bolj kot zavest, da se mi je nekaj res dobro posrečilo, me prevzame občutek olajšanja: da sem nekaj srečno prestal. Uspešno prebrodil. Ko končam pesem za odrasle, sem izčrpan. Tudi zadovoljen, a predvsem zato, ker je minilo. In zato tudi – nekako izpraznjen.

Kadar mi uspe otroška pesmica, je zadovoljstvo bolj prešerne vrste. Ampak saj tak je – v primerjavi z mojo odraslo poezijo – tudi prevladujoči značaj teh pesmic: radoživ in veder. Vesel sem, ker si lahko tu dovolim polete v nadrealizem in domišljijo, ne da bi se bal, da bo to delovalo posiljeno: kajti domišljija je tako stvarni del otroške resničnosti, kot sta to mama in ata. Rad imam tudi igrive domislice, šaljivost in nagajivost. Všeč mi je otroška razigranost. Svoje pesmice vzpodbujam, da kdaj komu pokažejo tudi jezik ali pa osle. A neobveznega jezikanja tja v en dan in samozaverovanih besednih oslarij in spakovanj ne maram. Zagovarjam konservativno prepričanje (kar je spričo slovenskih kulturnih razmer včasih – ironično – že skoraj revolucionarna gesta), da ima vse svojo mero. In mejo. Zelo na živce mi gre tendencioznost – da bi naj otroška poezija (ali pa literatura nasploh) na otrokom dostopen način med otroki širila ali pa, bog pomagaj, celo popularizirala te ali one vrste abstraktno vednost, ki smo si jo o svetu ustvarili odrasli (čeprav do neke mere to hote ali nehote počne vsaka literatura, gotovo tudi moja). Odliki takšnih poskusov sta ponavadi okornost in okorelost, prepričajo pa – ravno v nasprotno od tistega, kar na hoteni ravni zatrujejo. Sam se z didaktičnostjo ne ukvarjam preveč, otroške poezije ne vidim kot v prikupne podobe našemljene in lepo zveneče vzgojne nauke, a obenem verjamem, da ima vsaka umetniško posrečena pesmica globok in neprecenljiv vzgojni naboj: bogati otroškega duha in v njem prebuja prirojeni čut za pravičnost, dobroto, resnicoljubnost in lepoto.

Do zdaj sem napisal tri pesniške knjižice za otroke, četrta je pred vrati. Vsaka od njih je izšla (tudi četrta bo) kot slikanica: knjiga, v kateri živi pesem skupaj z likovno podobo, upodobitvijo, ilustracijo. Kot pisec, pesnik vidim v tem neko

razkošje, ki sem ga deležen le pri ustvarjanju za otroke: moje pesmice v istem hipu, ko izidejo, hkrati zaživijo že svoje novo, v drugi tvarini ustvarjeno življenje, spregovarjajo kot risarske, slikarske podobe. No, z recepcijskega vidika je to pravzaprav nujnost, saj so (predvsem, ne pa izključno) namenjene otrokom, ki še niso čisto samostojni bralci. So pa že samostojni opazovalci podob. Ko sem bil sam majhen deček, nismo imeli doma niti za pol ducata otroških knjig in ne spomnim se, da bi mi mama ali pa ata zvečer kdaj brala iz katere od njih. Se pa dobro spomnim, da sem po njih listal in opazoval podobe – živo imam pred očmi veliko slikanico izbranih Andresenovih pravljic z upodobitvami jelke, svinjskega pastirja, palčice, deklice z vžigalicami itd. Te podobe sem opazoval kot uročen, vanje sem se potapljaj, se v njih selil in med njimi v domišljiji dejansko preživel ure in ure. Čeprav živimo v dobi in kulturi, v kateri je zasičenost s podobami neprimerno večja, kot je bila v času mojega otroštva, puščajo podobe v duševnem svetu majhnih pa tudi ne več tako majhnih otrok enako neizbrisljiv pečat. Zato je seveda zelo pomembno, katere in kakšne podobe ta pečat odtisnejo.

Kadar sem slabe volje, včasih sam pri sebi sitno potarnam, da je knjižna usoda mojih otroških pesmic tako ali tako že vnaprej zapečaten, ker vse ilustrira Anja Jerčič Jakob, moja žena.

Vsak ustvarjalec ima svoj način dela, svoje majhne in velike rituale, s pomočjo katerih se najlaže vpelje v ustvarjalni proces. Eno od ritualnih pravil, ki ga moram sam spoštovati, če hočem kaj narediti, je, da med nastajanjem pesmi ali kakšnega drugega besedila nikoli z nikomer ne govorim o tistem, kar takrat pišem. Vse dokler nisem z napisanim vsaj za silo zadovoljen. Kot da se bojim, da bi mi kdo pesem, ki se ji približujem, splašil in prepodil, še preden bi jo sam zmožel do konca izpisati. Zmoti me lahko že kako čisto nedolžno, neobvezno vprašanje. No, ker pa brez pogovora tudi tako dobro vpeljani zakonski pari, kot sva midva z Anjo, ne morejo živeti, si lahko zdaj vsak predstavlja, kje se kuhajo tiste sitne misli, s katerimi se včasih dajem.

Ampak zaenkrat še kar uspešno. Če ne gre drugače, si pomagam tako, da odprem eno od najinih treh slikanic. Vse so lepe. Kadar prebiram svoje otroške pesmice, me pri marsikateri kaj zmoti. Nekatere se mi zdijo predolge, že kar razvlečene. Pri kakšni me zbode zatikajoči se ritem. Nekatere se mi zdaj zdijo čisto preveč toge in lesene, kot da sem en niz podob prisilil stati v »pesniškem položaju«, te podobe pa zdaj tam res zgolj v zadregi stojijo in se prisiljeno nasmihajo, ne da bi znale v bralčevi zavesti samostojno zaplesati – kar bi vsaka prava pesem navsezadnje morala. Z redko katero sem res povsem zadovoljen. Ko pa opazujem Anjine ilustracije, me znajo vsakič znova očarati. Verjetno mojemu laškemu pogledu tudi kaj uide, a dvomim, da se v bistvenem motim: Anja ima talent za domiselne detajle in zelo dober, panoramski pregled nad dogajanjem, zaradi česar so njene ilustracije prepričljive tako vsaka zase kot skupaj – kar je za dobro knjižno ilustracijo nujno potrebno.

Pe še nekaj je: Anja med svojim delom ne grize. Zato ji lahko kdaj tudi pokukam čez rame. Ne beži pred mojimi pripombami, včasih me celo prosi za mnenje. To pa je za pesnika seveda že čisto nezasluženi privilegij.

Polona Konjedic

INTERVJU S SUSANO ALIANO CASALES

Susana Aliano Casales prihaja iz Urugvaja, a se je pred kratkim s svojim možem Fabiánom Mastangelo – s katerim od leta 2011 vodita lastno neodvisno založbo ¡Más Pimienta!, ki izdaja kakovostne otroške slikanice – preselila v Španijo, kjer deluje kot urednica in pisateljica otroške literature. Lansko leto je za svojo knjigo *Leru leru* (*Šlik šlak* v slovenskem prevodu) prejela nacionalno urugvajsko nagrado za mladinsko književnost. Slovenijo bi po dogovoru z Založbo Malinc, s katero govorečimi, morala obiskati konec marca. Sodelovala bi na več delavnicah in pogovorih, a tega razmere, povezane s svetovno pandemijo žal niso dopuščale. Kljub temu nam je na podlagi bogatih mednarodnih izkušenj zaupala nekaj svojih zanimivih pogledov na otroško literaturo, založništvo, ustvarjanje in branje.

Kaj se ti zdi najpomembneje pri knjigah za otroke? Kaj te pri slikanici prepriča, da jo objaviš? Seveda/najbrž moraš pri svojem delu upoštevati tudi druge vidike, ki niso neposredno povezani s samo vsebino, npr. finančni zalogaj objave določenega dela, ceno prevoda itn. Se ti zdi, da se objava kakovostnega dela vedno dobro obnese?

Res je, preden se odločimo za objavo knjige, posvetimo veliko pozornost različnim vidikom. Eden od teh je vsebina knjige, drugi pa je seveda finančni. Veliko nam pomeni tudi avtorjev/avtoričin slog oziroma slog pisanja in/ali ilustriranja. Za nas so izredno pomembne tudi tematike, ki jih odpirajo zgodbe, ker nas posebej zanima promoviranje določenih tem. Menimo, da se kvalitetne izdaje na nek način vedno »splaćajo«. Takšno izdajanje je sicer dražje in zahteva posvečanje pozornosti vsem podrobnostim, toda mi verjamemo, da si otroci to zaslužijo, saj so najzahtevnejši in najiskrenejši bralci, kar jih poznamo.

Poleg tega, da opravljaš uredniško delo, si tudi pisateljica. Kaj te bolj definira, delo urednice ali pisateljice? Obe dejavnosti dojemáš kot poklic ali gre bolj za poslanstvo?

Kot urednica delam pet let. To je zame delo. Pisanje dojemam bolj kot poslanstvo. Za moj obstoj je ključnega pomena. S pisanjem lahko pokažem, kdo sem in kaj lahko dam, lahko se iščem in tudi najdem, pogledi drugih vedno vplivajo name in me dopolnjujejo.

Vloga ženskih avtoric se vse bolj poudarja predvsem v knjigah za odrasle, kako se to kaže v otroški in mladinski literaturi, kakšno mesto zasedajo ženske avtorice?

Res je, da pisateljice trdo delamo za večjo prepoznavnost že nekaj časa, toda menim, da je to postalo še intenzivneje v zadnjih letih in je povezano z drugimi ženskimi gibanji, ki zahtevajo večjo prisotnost žensk na splošno, seveda tudi na vseh umetniških področjih. Podatek, da se dan pisateljic (op. V Španiji želijo z njim opozoriti na diskriminacijo ženskih avtoric v zgodovini in poskrbeti za njihovo prepoznavnost na literarnem področju) v Španiji praznuje od leta 2016, nam lahko veliko pove. Kljub temu je mladinska literatura v tem pogledu dokaj posebna, saj jo je vedno pisalo veliko žensk. Razvoj stereotipov, ki so jih odražale v svojih delih, pa bi moral biti še eden od razlogov za temeljito premišljevanje o teh temah in tej problematiki.

Se ti zdi, da mora biti otroška literatura aktualizirana oziroma da mora govoriti o temah, ki so bolj aktualne v določenem obdobju, kot npr. o migrantih, podnebnih spremembah itn., ali se pri izbiri knjig, ki jih želiš objaviti, in ustvarjanju lastnih del osredotočaš na druge vidike?

Literatura je odsev tega, kar doživljajo družbe. Do tega pride naravno, saj avtorji in avtorice pripovedujejo o tem, kar doživljajo, in s tem pokažejo, kako živijo. V tem oziru se aktualizacija dogaja in zdi se mi pomembno, da je temu tako. Mene še posebej zanimajo določene teme: nadlegovanje v šoli, družinsko nasilje, vezi z naravo in živalmi, družina. Nekatere od teh tem so aktualne, druge pa so brezčasne.

*Dandanes je aktualna tematika v literaturi tudi sprejemanje drugačnosti in vprašanje spolne identitete. Za svojo knjigo *Leru leri*, ki obravnava to tematiko in ki jo je v slovenščino pod naslovom *Šlik šlak* prevedla Barbara Pregelj, si prejela nacionalno urugvajsko nagrado za mladinsko književnost. Kakšen sprejem je knjiga doživela med mladimi bralci? Kaj pa med odraslimi?*

Ta knjiga izpostavlja nekaj, za kar vsi vemo, da obstaja, a o tem nočemo vedno govoriti. Otroci nočejo govoriti o nadlegovanju, ki ga doživljajo, ker jih to boli, ker jih je sram ali pa zaradi strahu. Odrasli o tem ne želijo govoriti, ker, tako kot pri drugih temah, verjamejo, da če se o nečem ne govori, to ne obstaja. Iščejo lahko rešitev, kakršne pa ni. Odzivi mladih in odraslih na to mojo knjigo imajo nekaj skupnega, in sicer dejstvo, da smo bili vsi v nekem trenutku nadlegovalci ali nadlegovani. Prav zaradi tega se začetni odpor, ki ga lahko sproži ta knjiga, razblini.

Prihajaš iz Urugvaja, že dolgo pa deluješ tudi v mednarodnem prostoru. Kako doživljaš različne trge? Bi lahko med seboj primerjala urugvajski in slovenski trg in njune bralce glede na to, da sta tako Urugvaj kot Slovenija manjši državi z majhnim številom prebivalcev?

Moje knjige so bile objavljene v različnih državah in zaradi tega sem v stiku z njihovimi realnostmi predvsem preko jezika, ker je včasih nujno na novo zastaviti nekatere izraze, ki sem jih napisala v originalu, v državi, kjer knjiga izide, pa pomenijo nekaj drugega. To me očara, ker me postavlja pred izziv, da sem fleksibilna, hkrati pa ohranjam identiteto svoje proze. Hkrati je tudi zabavno, ker se, na primer, naučim, da je ime mojega psa v Mehiki žaljivka.

Urugvaj in Slovenija sta si podobna po velikosti in številu prebivalcev, toda mislim, da sta si najbolj podobna prav na področju literature: gre za majhni državi, iz katere izhajajo avtorji velikega kova.

Mnogo strokovnjakov, ki delujejo na področju literature, pesimistično ugotavlja, da otroci vse manj berejo. Kakšne so tvoje izkušnje z mladimi na delavnicah promoviranja in motiviranja za branje, ki jih večkrat organiziraš in vodiš?

V tem oziru me bolj kot osvajanje novih bralcev, ki je zelo pomembno, skrbi splošno pomanjkanje pozornosti, ki ga opažam tako pri otrocih kot tudi pri mladostnikih in odraslih. To je vedno večji problem, ki otežuje praktično delo na delavnici, govori pa tudi o interesih sodobnih ljudi, njihovih prioritetah in vrednosti, ki jo pripisujejo kulturi in ustvarjanju na sploh.

Kar se tiče statistike branja pri otrocih in mladih, ne sodim med tiste, ki bijejo plat zvona. Mislim, da sta knjiga in branje v krizi prav tako, kot so v krizi gledališče in druge oblike izražanja, vendar še vedno obstaja bralno občinstvo, ki ohranja globok odnos s knjigami, zanima jih tudi promocija knjig in celo sodelovanje (pri promociji).

Z založbo Malinc redno sodeluješ, kako je sploh prišlo do sodelovanja? Kaj veže obe založbi?

Barbaro Pregelj, urednico na založbi Malinc, mi je predstavil prevajalec, ki dela z obema založbama. Schimel pa ni le odličen prevajalec, ampak ima tudi izjemen občutek za človeške vezi, ki se lahko razvijajo. Od takrat naprej sva z Barbaro ustvarili zelo bogat profesionalni odnos. Začeli sva si izmenjevati ideje, sodelovati v projektih, delava skupne načrte. Že od začetka sva si blizu zaradi podobnih realnosti, v katerih živiva. Ta profesionalni odnos naju je tako zblížal, da sva postali tudi dobri prijatelji. Mislim, da se od takrat počutiva manj sami.

Z mozem delujeta in živita v Španiji. Kaj najbolj pogrešata iz Urugvaja?

Pogrešava psa, knjižnico, lipo na vrtu, plavanje ...

Kaj pa bi najbolj pogrešala v svetu brez knjig? Si ga sploh lahko predstavljáš?

Ne morem si predstavljati takšnega sveta. Nehali bi si predstavljati, prenehali bi doživljati lastne zgodbe in vstopati v zgodbe drugih, ne bi zmogli spoznavati drugih svetov in drugih resničnosti, prenehali bi biti ustvarjalni, izgubili bi sposobnost empatije in vrednote. Bilo bi zelo, zelo žalostno.

ODMEVI NA DOGODKE

Tina Bilban

VEČKULTURNOST IN VEČJEZIČNOST V EVROPSKEM PROSTORU

Konferenca evropskih sekcij IBBY: *Languages in Europe
Children reading in a multilingual environment*¹

4. aprila 2019 je v Bologni potekala druga regionalna konferenca IBBY Europe. Regionalne konference, ki potekajo v letih med svetovnimi kongresi IBBY (naslednji kongres IBBY, ki bi se odvijal v Moskvi, je bil načrtovan za september 2020, vendar je bil zaradi letošnje pandemije prestavljen na prihodnje leto), poizkušajo osvetliti specifične posameznih regij. Tako je organizacijski komite prve evropske IBBY konference prepoznal begunsko problematiko kot osrednjo specifično temo zanimanja evropskega prostora in naslovil konferenco, na kateri je svoja dela predstavila tudi Neli Filipič, *Bridging Worlds Reaching out to Young Refugees with Books and Stories*. Konferenca v letu 2019 pa je s temo *Languages in Europe Children reading in a multilingual environment* pravzaprav nadaljevala razmislek o multikulturalnosti in dialogu, ki lahko izhaja iz otroške literature

V celodnevno razpravo o multilingvizmu sta udeležence uvedla plenarna prišpevka dr. Christine Hélot z Univerze v Strasbourgu in profesorice Carole Bloch, direktorice PRAESA, večkrat nagrajene organizacije, ki se posveča alternativnemu poučevanju najmlajših v multilingvističnem okolju Južne Afrike. Kot je poudarila dr. Hélot, je jezik vedno tisti, ki nas v družbenem okolju definira, nam odmerja neko mesto. Prav zato je kot izhodiščni problem postavila vprašanje, zakaj se nam multilingvizem sploh zdi problematičen, zakaj so nekateri jeziki privilegirani in zaželeni, drugi pa stigmatizirani – pravzaprav, je podarila, lahko govorimo o lingvističnem rasizmu. Ko na multilingvizem in vzporedno tudi na multikulturalizem ne gledamo kot na problem, ugotovimo, da uspešno vključevanje priseljencev v družbo ne pomeni, da se priseljenci prilagodijo kulturi večine in se z njo zlijejo, temveč da se ustvari nov prostor, ki temelji na dialogu, na multilingvizmu.

V multikulturalnem okolju, kakršen je nenazadnje celoten evropski prostor, je za uspešno opismenjevanje ključnega pomena, da prepoznamo pomen multilingvizma: otrokova baza je vedno materni jezik, tudi opismenjevanje je najlažje v maternem

¹ Prispevek je bil predstavljen na simpoziju v organizaciji Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS: *Razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture ter večkulturalnost, večjezičnost, 2019*, na spletni strani društva je dostopna tudi predstavitev z dodatnimi spletnimi povezavami na obravnavano gradivo: <https://www.bralnaznacka.si/sl/izobrazevanje/simpozij/>

jeziku, šele ko je otrok z izražanjem, branjem in pisanjem domač v maternem jeziku, lahko hitro steče tudi proces opismenjevanja v drugem jeziku, na primer v jeziku okolja.

Kako se torej spoprijeti z vprašanji multilingvizma v šolskem okolju? V rigoroznem šolskem sistemu, kakršen je francoski, je iz lastnih izkušenj izhajala dr. Hélot, je vse odvisno od posameznih učiteljev. Dober učitelj vedno najde pot, kako učence iz različnih kulturnih in jezikovnih območij pripustiti k besedi – če namreč izločamo določene načine izražanja, s tem izločamo tudi določene govorce. Na vprašanje, kje lahko učitelj, ki se mimo rigoroznega kurikula odloči za takšno pot, najde oporo, pa dr. Hélot odgovarja: v knjižnicah in knjižničarjih; ti so zakladnica dobrih idej, raznolikih poti do izražanja, sporazumevanja ... A potrebno je pripeljati otroke v knjižnico, potreben je most, ki ga lahko predstavlja učitelj.

Zavedajoč se izrednega pomena, ki ga imajo pri vzpostavljanju dialoga knjige, se je dr. Hélot v nadaljevanju posvetila predvsem analizi nekaterih multilingvističnih leposlovnih del. Tudi v teh neredko pride do izraza lingvistični rasizem: jezik okolja se pojavi zgoraj, jezik manjšine pod njim, morda celo zapisan z manjšimi črkami in/ali umaknjen na obrobje. Poseben problem predstavlja arabščina, ki se jo zapisuje od desne proti levi, strani pa bralec odpira od leve proti desni. A izdajatelji multilingvističnih del podredijo pravila jeziku okolja, na primer francoščini ali angleščini, bralec arabščine je tako primoran brati z napačne smeri. Tako dr. Hélot pozdravlja predvsem izvirne rešitve – v primeru bilingvistične knjige v francoščini in arabščini na primer knjigo, ki jo beremo z dveh strani, tako kot na primer pri bilingvističnih knjigah, ki v zbirki *Spominčice* izhajajo pri založbi KUD Sodobnost International.

Kot posebej domišljene pa dr. Hélot izpostavlja tiste književne izdelke, ki poudarjajo medsebojno razumevanje in ne potrebujejo prevajanja, na prime zgodbo o mački in psu, ki ostaneta sama doma in se v svojem izražanju osamljenosti povsem razumeta, čeprav pes govori na primer francosko, mačka pa angleško: Hennie Jacobs, ilustracije Christine Duvernoit: *Betty & Cat*, <http://www.bettyandcat.com/>.

Še korak dlje gre ameriška slikanica o vrabčku, ujetem v vagonu podzemnega vlaka, ki ga rešuje skupina ljudi, v kateri govori vsak posameznik svoj jezik – angleško govoreča deklica, špansko govoreči gospod in poljsko govoreča gospa; čeprav vsak govori svoj jezik, se medsebojno sporazumejo, sodelujejo in s skupnimi prizadevanji rešijo ujetega vrabčka (Leyla Torres: *Subway Sparrow*, Square Fish, 1997).

Postavlja se mi vprašanje, ali bi tovrstno knjigo lahko izdali tudi v slovenskem prostoru: bi slovenskim otrokom ponudili knjigo, kjer literarni liki govorijo vsak svoj jezik, ki ga ni potrebno prevajati, saj ga razumemo iz konteksta, iz dejanj? Pri tem pa seveda nimam v mislih katerega od t. i. privilegiranih jezikov, ki se jih otroci učijo v šoli, na primer angleščino ali nemščino, temveč katerega od bolj stigmatiziranih jezikov, ki pa so pogosteje materni jeziki njihovih sošolcev – na primer hrvaščino, albanščino, romščino ... Bi takšna slikanica trčila ob lingvistični rasizem?

Z lingvističnim rasizmom se vsakodnevno srečuje prof. Carole Bloch in prav lingvistični rasizem je, po njenem mnenju, eden izmed glavnih razlogov, da je Južna Afrika že leta prav na repu mednarodne lestvice ocenjevanja bralne pismenosti učencev: šolski sistem Južne Afrike namreč daje v šolskem kurikulumu jezikom večine, ki so materni jeziki večine učencev in hkrati v državi tudi uradni jeziki, vlogo manjšinskih jezikov, angleščini, sicer jeziku manjšine, pa vlogo večinskega jezika. Pouk prva tri leta namreč poteka v maternih jezikih otrok, od tretjega razreda naprej pa zgolj v angleščini. Otroci, ki po prvih treh letih še ne berejo in pišejo

tekoče, se tako znajdejo pred novim jezikom, v katerem nikakor niso tekoči. Kar dosežejo, ni branje in razumevanje, temveč učenje na pamet in ponavljanje. To želijo znotraj projekta PRAESA preseči z alternativnimi metodami, ki bistveno prepletajo različne ravni srečevanja z jezikom: branje s poslušanjem, govorjenjem, razumevanjem, igro ... Ključno vlogo pa imajo znova dobre knjige in dobri mentorji. Pri tem prof. Bloch poudarja pomen multilingvizma, ki posamezniku odpira različne svetove. Vsak jezik nam odpira nove vzorce, novo razumevanje, v vsakem jeziku besede povezujemo s svojimi asociacijami, tako se tudi različni govorniki vedno srečujemo nekje na pol poti, ko vedno znova skozi svoje razumevanje interpretiramo to, kar nam hočejo povedati drugi. Prav zato je okolje, v katerem se otroci srečujejo z jezikom, s črkami, besedami in zgodbami, bistvenega pomena.

Obe predavanji sta služili kot izhodišče v predstavitev dobrih praks. Marion Bataille, francoska avtorica in ilustratorica, je predstavila projekt mednarodne abecede: znake, s katerimi v različnih okoljih zapisujemo glasove, je razbila na osnovne elemente in izdelala sistem table in osnovnih elementov z možnostjo pritrjevanja na tablo in spajanja, s katerim lahko ljudje iz različnih okolij zapisujejo svoj jezik v svojem sistemu pisave. Takšne table so tako postale središče dialoga, ob katerem se srečujejo otroci iz različnih okolij ali pa na primer priseljeni starši in njihovi otroci, ki drug drugega učijo svojo abecedo, pri tem pa najdejo skupno točko v »osnovnih elementih«.

Problematico otroške literature v manjšinskem jeziku je na primeru baskovske literature v Španiji predstavila Amaia Hennebutte: ker Frankov režim ni podpiral multilingvizma, je v Španiji baskovska literatura še pred desetletji komaj obstajala. Ta manko poskušajo v zadnjih desetletjih nadoknaditi, pri tem pa so soočeni z nezanimanjem trga, ki je navajen prebiranja knjig v španščini. Tako tudi redke dvojezične izdaje ali izdaje knjig v baskovščini nimajo kupcev in bralcev. Problematico presegajo tudi s povezovanjem knjig in spleta: oblikovali so spletno stran (<https://booktuberboom.wordpress.com/>), ki je namenjena predvsem mladim bralcem, ki na primer svojim sovrstnikom svetujejo dobre knjige v baskovščini. Ali pa otroškim knjigam, napisanim v baskovščini, dodajo kodo, s katero lahko starši dostopajo do prevodov v španščino na spletu. S tem omogočijo, da prvi stik otroka z zgodbo poteka v baskovščini (in se španščine vajeni bralci ne osredotočijo le na slednjo), hkrati pa lahko knjigo z otroki prebirajo tudi starši s pomanjkljivejšim poznavanjem baskovščine, ki si pri branju in razumevanju pomagajo s prevodom na spletu.

Iz Francije prihaja projekt, ki po osnovni ideji spominja na naše »bralne nahrbtnike« ali »mačka v žaklju«, tako imenovani »discovery bags«, nabor knjig na določeno temo, ki pa jih v javni knjižnici v Châlons-en-Champagne ponujajo v izbranih tujih jezikih. Projekt, ki je bil v osnovi namenjen otrokom iz multilingvističnih okolij, je naletel na izjemen odziv in prošnjo, da ga razširijo tudi na mladostnike in odrasle.

Dialog med kulturami z otroškimi knjigami odpirajo tudi v italijanski knjižnici Salaborsa Ragazzi, kjer organizirajo multilingvistične ure pravljic (kakršne smo v kombinaciji različnih jezikov, italijanščine, arabščine in armenščine, doživeli tudi na konferenci), pri čemer omogočajo otrokom iz različnih okolij, da razumejo zgodbo, hkrati pa s prepletanjem različnih jezikov, katerih kombinacija, ne pa prevajanje, omogoča razumevanje, poudarjajo odprtost do različnih kultur/jezikov in možnost medsebojnega razumevanja.

Izjemno uspešen pri zagotavljanju tujejezičnih knjig za otroke migrante v različnih depriviligiranih okoljih je projekt Kalimat (<http://kalimatfoundation.ae/en/about-us/>), humanitarna organizacija, ki s pomočjo prostovoljnih prispevkov zagotavlja knjige v arabščini za otroke po vsem svetu, v begunskih taboriščih, v evropskih državah, kamor prihajajo priseljenci iz arabskega sveta ... Vprašanje, kako politično obarvan je tovrsten projekt, smo pustili odprto, nenazadnje govorimo, kot je poudarila Amna Al Mazmi, ena od koordinatoric projekta, o otroških knjigah, o branju, o otrocih v depriviligiranih situacijah, ki jim omogočimo stik z maternim oz. znanim jezikom.

Medtem ko je projekt Kalimat omejen samo na knjige v arabščini, pa projekt Mantra lingua (<http://uk.mantralingua.com/>) odlikuje predvsem izjemna odprtost, saj založnik iz Velike Britanije naslavlja sodobno multikulturalnost in ponuja izbor trenutno 1787 izbranih knjižnih naslovov, ki jih lahko izdajo v kakršnikoli kombinaciji izbranih 68 jezikov, pri tem pa knjige pospremi s svinčnikom, ki lahko bere namesto nas. Tako lahko na primer učitelj vzpostavi stik z otrokom, ki prihaja iz drugega jezikovnega okolja, tudi če ni večš njegovega jezika. Ali pa nasprotno s knjigo, ki je otroku domača, ker govori tudi njegov materni jezik, pomaga otroku spoznavati jezik njegovega novega okolja – njegov zapis in zven.

Po drugi strani pa latvijski projekt, ki ga je predstavila Silvija Tretjakova iz Latvijske narodne knjižnice, spominja na nekatere dejavnosti Društva Bralna značka Slovenije – gre za bralni projekt, s katerim Latvija nagovarja mlade bralce v svojih diasporah. Slednjim posreduje izbrana kakovostna otroška in mladinska dela in s tem spodbuja tako stik z živim jezikom in kulturo kot z domačim okoljem: nenazadnje se lahko otroci, ki med počitnicami obišejo sorodnike v Latviji, pogovarjajo o knjigah, ki jih sočasno berejo njihovi latvijski sovrstniki.

Pomen branja v svojem maternem jeziku prepoznavajo tudi v drugih evropskih državah, pa naj gre za jezike zamejcev in priseljencev (avstrijski projekt *Kommt ein Boot – Comes a Boat. One Poem in 11 Pictures and many Languages*), švicarski projekt SIJKM: *Rhymes everywhere – multilingual access to a rich cultural heritage*) ali pa za številne jezike znotraj ene države (ruski projekt *The Anthology of the Contemporary Children's Literature of the Peoples of Russia*).

Kam pa se lahko obrnejo mentorji, učitelji in knjižničarji, ki niso vključeni v tovrstne projekte, pa bi vendarle radi otrokom ponudili kvalitetno literaturo v njihovem maternem jeziku, ki hkrati ni materni jezik mentorja, učitelja ali knjižničarja? Tu ima lahko pomembno vlogo mreža in baza IBBY, je poudarila Eva Davos, ena od glavnih organizatork konference: poleg častne liste IBBY, na katero so iz vsake nacionalne članice IBBY vsaki dve leti uvrščeni ilustrator, avtor in prevajalec s posameznim knjižnim naslovom, je tu še zbirka priporočenih naslovov evropskih članic IBBY (<https://www.ibby-europe.org/Books>), sorodno vlogo pa ima lahko tudi izjemna baza *Belih vran*, izbora najboljših knjig Mladinske knjižnice v Münchnu.

Ko torej z vso pozornostjo zbiramo svoje kandidate, ki jih nominiramo za omejnene častne sezname, imamo lahko v mislih tudi njihov izjemen potencialni domet. Morda si bo s katero od knjig s seznama pomagal knjižničar na drugem delu sveta, ko bo vzpostavljajal stik s slovenskimi otroki, morda bo komu spoznavanje črk na Švedskem ali pa odraščanje na Japonskem lažje, ker ga bo pospremila kakovostna slovenska knjiga.

Predstavitve posameznih predavanj s konference najdemo tudi na spletni strani evropskih IBBY sekcij: <https://www.ibby-europe.org/Regional%20Conference>

Tatjana Pregl Kobe

27. BIENALE ILUSTRACIJE BRATISLAVA

Lansko jesen sem v Bratislavi na veličastni predstavitvi knjižnih ilustracij z vsega sveta doživela vso raznolikost vizualnega ustvarjanja knjig za otroke in mladino. V šestdesetletnem trajanju te manifestacije sem si bienale že večkrat ogledala, tokrat pa sem se kot prva slovenska predstavica uvrstila med člane mednarodne žirije, kar sem sprejela z veliko odgovornostjo.

Začetki mednarodne prireditve Bienale ilustracije v Bratislavi (BIB) segajo v leto 1967 in od takrat v svetu ta najstarejši bienale ilustracije tudi neprekinjeno deluje. BIB je mednarodna razstava nacionalnih selekcij ilustratorjev posameznih držav, ki jih izbirajo sekcije IBBY. Mednarodna zveza za mladinsko književnost – IBBY (International Board on Books for Young People) je bila ustanovljena leta 1953 v Zürichu na pobudo pisateljice in novinarka Jelle Lepman. Danes ima sedež v Baslu in povezuje več kot sedemdeset nacionalnih sekcij, med njimi tudi slovensko. Bienale ilustracije v Bratislavi, ki je posvečen knjižni ilustraciji za otroke in mladino, je najpomembnejši pregled in tekmovanje na tem področju tako po kvaliteti kot po številu razstavljenih izvirnih ilustracij in je ena največjih tovrstnih manifestacij na svetu.

Natečajna razstava izvirkov knjižnih ilustracij za otroke in mladino na 27. bienalu ilustracij Bratislava 2019 je bila na ogled od 25. oktobra 2019 do 5. januarja 2020 v drugem nadstropju Slovaškega nacionalnega muzeja (SNM) – Zgodovinskega muzeja na bratislavskem gradu. Postavljena je bila v dobro ohranjenih in lepo prenovljenih prostorih. Za grafično-prostorske rešitve dogajanj na BIB 2019 je bil odgovoren D&D studio.

Nagrade, podeljene na bienalu, veljajo za eno najprestižnejših priznanj ilustratorske umetnosti v svetovnem merilu. Podeljenih je bilo enajst nagrad, vključno z glavno nagrado grand prix za izjemen cikel ilustracij. Razstava je bila za člane žirije na ogled že 18. oktobra, prav tako tudi bogat barvni katalog (na 240 straneh) z izbranimi ilustracijami uvrščenih ilustratorjev. Žiriranje mednarodne žirije 27. BIB je potekalo v Bratislavi od 20. do 23. oktobra 2019. Člani žirije so bili: Ali Boozari (Iran), Graça Lima (Brazilija), Akoss Ofori-Mensah (Gana), Nor Emila Mohd Yusof (Malezija), Aleksejs Naumovs (Latvija), Igor Olejnikov (Rusija), Daniela Olejniková (Slovaška), Tatjana Pregl Kobe (Slovenija), Yuval Saar (Izrael) in Zhigeng Wang (Kitajska). Žirija je za predsednika izbrala Aleksejsa Naumovsa. Glavni kriteriji pri ocenjevanju del so bili umetniški stil, obrtna spretnost, domišljija, tehnični detajli in barvitost, pa tudi način, kako ilustratorji interpretirajo današnji svet.

Po pravilih naj bi strokovno komisijo sestavljali predstavniki iz dvanajstih držav (izmed običajno najmanj štiridesetih sodelujočih držav), tokrat je bila (tudi zaradi bolezenske odpovedi angleške predstavnice Desdemone McCannon) žirija malce okrnjena. Nacionalne sekcije lahko predlagajo člane mednarodne žirije (slovenska IBBY ali/in ZDSLJ). Desetčlanska mednarodna žirija je torej pregledala fascinantnih 3056 ilustracij iz 47 držav: poslalo jih je 416 umetnikov, ki so svoja dela objavili v 539 knjigah. Predsednik žirije Aleksejs Naumovs je poudaril, da je bila umetniška kvaliteta poslanih del mnogo bolj raznolika od prejšnjih let, posebej pa je izstopalo število ilustracij, ustvarjenih s pomočjo moderne tehnologije. Tudi tokrat so se na razstavo uvrstila mnoga uveljavljena imena, tako da so imeli tako poznavalci kot občudovalci te specifične vizualne umetnosti bogat pregled nad aktualno produkcijo. Razstava je privabila tako odrasle kot otroke in seveda mednarodne profesionalne komentatorje s področja ilustracije.

Mednarodna žirija BIB 2019 je podelila naslednje nagrade: *grand prix* je prejel iranski avtor Hassan Moosavi (5 ilustracij, akril na lesu, iz knjige *Mosht Zan / Boxer / Boksar*, Touti Books, Teheran, Iran, 2018) za žive, a barvno ubrane podobe značilnega iranskega mesta in duhovito deformacijo figure glavnega junaka z majhno glavo in predimenzioniranimi rokami. Priznanja *Zlato jabolko BIB 2019* so prejeli: Jānis Blanks iz Latvije (5 ilustracij za knjigo *Zemes vēzis / Mole Cricket / Molski črički*; olje na vezani plošči), Soojung Myung iz Južne Koreje (5 ilustracij za knjigo *Se sang ggeut ggaji pyul cheo ji neun chi ma / The Skirt that Spreads to the End of the World / Območje, ki se razteza do konca sveta*; mešana tehnika), Anton Lomaev iz Rusije (5 ilustracij za knjigo *Kolybelnaya dlya malenkovo pirata / Lullaby for a small pirate / Uspavanka za malega pirata*; akvarel in tempera), Wen Dee Tan iz Malezije (5 ilustracij za knjigo *Lili* in 4 ilustracije za knjigo *El Circo de los monstruos / Circus of Monsters / Cirkus pošasti*; vse pastel) in Chengiang Zhu iz Kitajske (10 ilustracij za knjigo *Bie Rang Tai Yang Diao Xia Ali / Don't Let Sun Fall / Ne pustite, da sonce pade*; mešana tehnika). *Plakete BIB 2019* pa so prejeli: Guilherme Karsten iz Brazilije (5 ilustracij za avtorsko knjigo *AAAHHH!* in 5 ilustracij za avtorsko knjigo *Carona! / Ride! / Vožnja!*; vse mešana tehnika), Maja Kastelic iz Slovenije (6 ilustracij za knjigo *Koozi*; mešana tehnika), Chiki Kikuchi iz Japonske (4 ilustracije za knjigo *Momiji no tegami / Letter of the Scarlet Maple Leaves / Pismo škrlatnega javorja*; tuš in akvarel), André Letria iz Portugalske (10 ilustracij za knjigo *A guerra / War / Vojna*; mešana tehnika) in Anat Warshavski iz Izraela (10 ilustracij za knjigo *Misaada-Biktse-Hakotev / The restaurant at the Edge of the Pole – The Cooking Penguins / Restavracija na robu pola – Kuharski pingvini*; mešana tehnika).

Mednarodna žirija BIB 2019 je za promocijo založnikov namenila posebna priznanja založbam iz Ekvadorja: Comoyoko Ediciones, 2019 (Quito: *A ritmo endiablado de bomba*), iz Brazilije: Editora positivo, 2018 (Curitiba: *Um livro pra gente morar*) in Companhia das letrinhas, 2018 (Sao Paulo: *Apesar de tudo*) ter iz Velike Britanije: David Fickling Books, 2017 (Oxford: *Tornhill*). Nagrado otroške žirije BIB 2019 je prejel slovaški ilustrator Svetozár Košický. Nagrado pošne banke, ki se podeljuje živemu slovaškemu ilustratorju za izviren in izjemen prispevek k umetniški ilustraciji na Slovaškem, je prejel Miroslav Cipár. Nagrado mesta Bratislava slovaškemu ilustratorju, ki sodeluje na BIB 2019, so izbrali člani vzporedne žirije: Aleksejs Naumovs kot predsednik mednarodne žirije BIB 2019, Peter Tvrdoň, direktor BIBIANE, Mednarodne hiše umetnosti za otroke, in predsednik Izvršnega

odbora BIB, ter Zuzana Jarošová, generalna komisarka BIB in predsednica mednarodnega odbora BIB. Soglasno so se odločili, da nagrado prejme slovaški umetnik Boris Šima.

Iz vsake države se lahko na bienalu praviloma predstavi največ petnajst avtorjev, ki razstavljajo originalne ilustracije in knjige, v katerih so njihove ilustracije objavljene. Slovenija ima veliko odličnih ilustratorjev. Včasih je na BIB pošiljala svoje avtorje Mladinska knjiga, že vrsto let pa jih izbira Sekcija ilustratorjev ZDSLU, ki to počne pod budnim očesom Irene Majcen – dolgoletne predsednice sekcije, ki je bila skupaj z ilustratorjem Danielom Demšarjem tudi pobudnica za njeno ustanovitev, in trenutne članice izvršnega odbora sekcije ilustratorjev – zelo zavzeto. Sodelujejo lahko avtorji, ki so izdali knjigo v zadnjih treh letih, če pa gre za prvo sodelovanje, potem veljajo objave v zadnjih petih letih. Kotizacije ni, ker je prireditelj pod UNESCO-vim okriljem, pošiljatelj plačajo samo poštnino v obe smeri. Slovenijo so na tokratnem BIB zastopali: Mojca Cerjak, Andreja Gregorič, Lojze Kalinšek, Maja Kastelic, ki je prejela plaketo, Kiki Klimt, Tanja Komadina, Kristina Krhin, Polona Lovšin, Manica K. Musil, Andreja Peklar, Arjan Pregl, Alenka Spacal, Peter Škerl, Huiquin Wang in Maša P. Žmitek. Skupinska predstavitev slovenskih ilustratorjev je v primerjavi z ostalimi razstavljenimi avtorji izstopala. Čeprav sem se spraševala o objektivnosti (tudi) tokratne vrhunske predstavitve slovenskih ilustratorjev, ki so bili premišljeno izbrani in so se z izborom svojih del izjemno dobro predstavili, sem ob ogledu drugih predstavitev dobila potrdilo, da slovenski avtorji knjižnih ilustracij sodijo v kvalitetni vrh ustvarjanja na tem področju. Med nagrajence se je letos iz Slovenije uvrstila ilustratorka Maja Kastelic, čeprav ne s knjigo slovenskega avtorja niti ne slovenske založbe.

Glavno razstavo izvirnikov knjižnih ilustracij so spremljale številne manjše razstave ilustracij, knjig in objektov, vezanih na knjige za otroke in mladino. Poleg tekmovalnega dela razstave so bile na ogled tudi tradicionalne razstave dobitnika velike nagrade BIB s prejšnjega BIB-a ter dobitnike Andersenove nagrade 2018 za ilustracijo in literaturo. Tako je bila predstavljena zbirka ilustracij mladega nizozemskega ilustratorja Ludwiga Volbede, ki je za svoje ilustracije (v knjigi *Birds / Ptiči*) na BIB 2017 prejel *grand prix*, na ogled pa so bila tudi inventivno vrhunska dela Igorja Olejnikova iz Rusije, ki je prejel Andersenova nagrado 2018 za življenjsko delo. Kot član tokratne žirije je v nagovoru ob odprtju razstave svojih originalnih ilustracij promoviral ustvarjanje drugih ruskih ilustratorjev, hkrati pa se je zavzemal za nenehno mednarodno spodbujanje ozaveščenosti tega vizualnega področja in za povezovanje med avtorji na mednarodni sceni. Skupaj z izvirniki nagrajenih avtorjev so bile razstavljene še knjižne publikacije in besedila o dobitnici Andersenove nagrade 2018 za literaturo Eiko Kadono iz Japonske.

V atraktivnem Bratislavskem gradu so bile poleg tekmovalnega dela na ogled tudi nekatere druge reprezentativne razstave, nekatere smo člani mednarodne žirije skupaj s predstavniki organizatorjev obiskali, vseh pa večini žal ni uspelo videti. Je pa bienalna manifestacija, ki polno živi v samem mestu, na Slovaškem in med ljubitelji in poznavalci te posebne likovne umetnosti, vedno polno obiskana. Neverjetno bogat program spremljevalnih razstav se je začel z razstavo ilustratorjev, nagrajenih na prejšnjem BIB. Od 3. do 30. septembra je bila na ogled na bratislavskem mestnem trgu, ki nosi ime po Pavolu Hviezdoslavu. Mednarodno povezovalna je bila razstava *Poetry Images / Podobe poezije*, ki je predstavljala madžarske ilustratorje pesmi v otroški literaturi, kar je v bratislavskem Madžarskem inštitutu (od 7. do 24. oktobra)

še posebej pritegovalo pozornost. Razstava bolgarskih študentov ilustracije z bolgarskega Oddelka za knjigo, ilustracijo in tiskano grafiko na Nacionalni umetniški akademiji v Sofiji je nosila naslov *Another Book / Še ena knjiga* in je v okviru stroke požela izjemno predstavitev unikatne umetniške knjige na Bolgarskem kulturnem centru v Bratislavi (1. oktober – 1. november). Na Bratislavskem gradu je bila zanimiva, risarsko vrhunska in nostalgično privlačna pregledna razstava slikarja, grafika in ilustratorja Jána Lebiša (1931–1996) od 25. oktobra do 15. novembra, na razstavi *L-O-O-K (at it!) / Pogled (na to!)* so bili predstavljeni izbrani opusi Dušana Kállaya, Svetozárja Košickýja in Petra Uchnára (11. oktober – 9. november), ponovno pa je bila predstavljena tudi zbirka nagrajenih ilustracij z mednarodnega tekmovanja ilustracij Nami Concours 2019 na otoku Nami v Južni Koreji.

V grajskih prostorih so bile na mednarodni tiskovni konferenci 25. oktobra 2019 razglašene vse nagrade, svečano odprtje 2019 pa je bila ob petih popoldan v zgodovinski stavbi Slovaškega narodnega gledališča v Bratislavi. Z odprtjem velike bienalne razstave in vseh spremljajočih razstav pa se dogajanje na BIB še ni zaključilo. Po podelitvi nagrad mednarodne žirije in drugih je bilo na vrsti zasedanje Mednarodnega odbora in Mednarodni simpozij BIB, ki je potekal v bratislavskem hotelu Tatra od 26. do 27. oktobra 2019. Tokrat je bila tema simpozija: *Cult of the Original of Illustration in the Digital World / Pomen izvirne ilustracije v digitalnem svetu*, vodila jo je magistra umetnostne zgodovine Viera Anoškinová. Po zaključenem bienalu ilustracij je bil, kot vsako leto, pripravljen tudi almanah z vizualno prilogo.

Neločljivi del BIB je bil takoj po končanem simpoziju tudi mednarodni seminar o BIB – *Albín Brunovský Workshop / delavnica Albina Brunovskyja*, ki je bila tokrat v graščini v Mojmirovcah pri Nitri in je trajala teden dni takoj po končanem simpoziju. Vodil jo je pomemben slovaški ilustrator Miroslav Regitko, téma delavnice pa je bila *Gentle Pictures / Nežne slike*. Izvirniki, ustvarjeni na tej delavnici, so bili objavljeni v promocijskem katalogu in predstavljeni na Slovaškem in v tujini.

Dogajanje 27. BIB je potekalo pod okriljem Ministrstva za kulturo Slovaške Republike. Prvi predgovor v razstavnem katalogu je napisala slovaška ministrica za kulturo L'ubica Laššáková.

OD NIČA, PREKO MIKROBOV IN NEBOTIČNIKOV, DO ZVEZD: zakaj in kako brati poučne knjige danes

25. januarja 2020 je v okviru festivala Bralnice pod slamnikom, ki ga organizira založba Miš, potekalo v Domžalah tudi tradicionalno strokovno srečanje. Letos je bilo posvečeno poučnim knjigam. Na srečanju z naslovom *Od ničā, preko mikrobov in nebotičnikov, do zvezd: zakaj in kako brati poučne knjige danes?* so svoj pogled na poučno knjigo in pomen pisanja in branja kakovostnih poučnih knjig predstavili različni akterji, ki delujejo na področju poučne knjige: dr. Tina Bilban, dr. Sašo Dolenc, dr. Lučka Kajfež Bogataj in dr. Andreja Gomboc; na okrogli mizi v pogovoru z Mašo Ogrizek pa ilustratorji poučnih knjig: dr. Izar Lunaček, Ivan Mitrevski, Damijan Stepančič, Igor Šinkovec in Miha Hančič. Skušali so odgovoriti na vprašanja, kaj je značilno za dobro poučno knjigo in zakaj jo potrebujemo, kako si lahko z njo pomagamo pri pouku, delu doma in širjenju obzorij na splošno, zakaj je premalo zastopana in brana ter kako znanost na splošno približati mladim bralcem.

Razen uvodnega razmišljanja snovalke tokratnega posveta dr. Tine Bilban objavljamo v tej številki še prispevek o pomenu dobre zgodbe tudi na področju poučne knjige.

Sašo Dolenc

MOŽGANSKA KEMIJA PRIPOVEDOVANJA ZGODB

V večini slovarjev je beseda zgodba opredeljena kot »v celoto povezano zaporedje resničnih ali izmišljenih dogodkov, o katerih nekdo pripoveduje«. Čeprav gre pri mnogih zgodbah res za pripoved o seriji dogodivščin, pa v tej definiciji vseeno manjka nekaj zelo pomembnega. Dobra zgodba namreč pri poslušalcih doseže bistveno več, kot da zgolj združi dogodke v celoto. V možganih poslušalcev se namreč poleg sistema za razumevanje in procesiranje govora ob poslušanju zgodb sproži tudi čustveni odziv. Šele v tem primeru običajno rečemo, da smo slišali dobro zgodbo.

Pripoved, ki se naslovnika emocionalno ne dotakne, še ni prava zgodba. Šele ko nekemu besedilu uspe v publiko vzbuditi tudi čustva, lahko rečemo, da gre za zgodbo, sicer predstavlja le zaporedje podatkov, ki imajo lahko videz enotnega besedila, a gre le za golo nizanje informacij. Vendar vzbujenih čustev ne smemo

razumeti preozko, le kot izraze veselja, žalosti ali jeze. Tipična čustva pri poslušanju zgodb so tudi pričakovanje, navdušenje, zadovoljstvo, ponos in še marsikaj drugega.

Zgodbe so tako besedila, ki se nas ne dotaknejo zgolj na ravni prenosa informacij, ampak v nas sprožijo tudi čustveni odziv. To pomeni, da se v naših možganih med poslušanjem zgodb aktivira bistveno več različnih sistemov kot takrat, ko zgolj sprejemamo podatke. Poleg procesov, ki se jih zavedamo, se v naših možganih namreč neprestano dogaja tudi veliko dejavnosti, ki nam zavestno neposredno niso dostopne, se pa zavemo njihovih rezultatov. Zelo zapleten je denimo možganski sistem za prepoznavanje obrazov, a ker se identifikacija osebe zgodi praviloma v trenutku, soočeni pa smo le s končnim rezultatom procesa, ob tem ne čutimo nobenega napora. Podobno je s sistemi za prepoznavanje medsebojne hierarhije v skupini ljudi, z občutkom za pravičnost in podobnim.

Ključno pri zgodbah je, da poleg razumskega, zavestnega procesiranja informacij vzbudijo v možganih še veliko drugih, nezavednih procesov. Prav zato, ker večina teh procesov deluje avtomatsko in brez zavestnega napora, se nam zdi, da je poslušanje dobrih zgodb čisti užitek. Ampak kaj natančno se dogaja v možganih med poslušanjem in pripovedovanjem zgodb? V čem je skrivnost dejstva, da si človeški možgani zlahka zapomnijo zgodbe, velike težave pa imajo s pomnjenjem nepovezanih podatkov?

Možgane lahko v prvem približku razumemo kot napravo, ki se je s pomočjo evolucije milijone let izpopolnjevala, da zna v okolici zelo hitro zaznati za preživetje pomembne spremembe. Zato ni presenečenje, da se večina dobrih zgodb začne z nečim presenetljivim, nenavadnim, novim. Tudi prvi stavki velikih romanov so znani po tem, da vzbudijo stanje zanimanja že zgolj z nekaj besedami. Bistvo začetka dobre zgodbe je, da možgane zdrami, da vzbudi zanimanje.

Molekula v možganih, ki se začne sproščati ob pričakovanju sprememb na boljše, je dopamin. Njegova naloga je, da nas motivira, da se naprezamo, dokler ne dosežemo zelenega cilja. Povzroča navdušenje v pričakovanju, da se nam bo zgodilo nekaj dobrega, da smo blizu ciljne črte in nagrade. Spodbudi tudi učenje, saj je namen njegovega izločanja tudi v tem, da si zapomnimo, kako smo do ugodja prišli. Zelo pomembno je, da z zgodbo spodbudimo izločanje dopamina, saj je prav vzbujanje pričakovanja in zanimanja ključno pri tem, da poslušalce pridobimo na svojo stran. Prav tako si v stanju povečanega dopamina možgani informacije lažje zapomnijo.

Vendar dopamin ni edina možganska molekula, ki se sprošča ob dobrih zgodbah. Pomemben je tudi oksitocin, ki mu pravijo tudi molekula povezovanja. Oksitocin je kemikalija, ki bi jo lahko po učinku povezali z zaupanjem, saj se izloča takrat, ko se vzpostavijo prijateljske vezi z osebami, ki nas obkrožajo. Otrokovi možgani začnejo že takoj po rojstvu ob stiku z materjo izločati večje količine oksitocina, ki poskrbi, da se otrok ne oddaljuje od varnega zavetja staršev. Ob odraščanju se navezanost na mamo pri sesalcih preoblikuje v navezanost na širšo skupino, na primer čredo, pri ljudeh pa na družino, narod, stranko, nogometni klub in podobne skupine, s katerimi se identificiramo. Za pripovedovanje zgodb je oksitocin pomemben, ker vzpostavi stanje medsebojnega zaupanja, povezanosti in pozornosti, ko so ljudje pripravljene sprejemati nove ideje in stališča.

Tretja skupina molekul, ki so pomembne za pripovedovanje zgodb, so endorfini, ki so nekakšne naravne tablete proti bolečini. Mehanizem se je razvil zato, da so živali v divjini lahko bežale pred plenilci tudi takrat, ko so bile ranjene. Če bi naši

možgani ves čas izločali endorfine, bi lahko tekli z zvitim gležnjem, kar se dejansko včasih dogaja športnikom na velikih prireditvah, ko začasno sploh ne občutijo, da so se poškodovali. Endorfini se sproščajo tudi med smehom in povzročijo sprostitvev, kreativnost in zbranost. Prav preko humorja so pomembno sredstvo za sproščujoč vpliv na možgane med poslušanjem zgodb.

Četrta možganska molekula, ki je pomembna za zgodbe, je serotonin. To je molekula, ki signalizira stanje sreče in varnosti. Pravijo ji tudi molekula ugleda in samozavesti, saj se sprošča takrat, ko menimo, da drugi cenijo naša dejanja. Sesalci, ki imajo v svoji skupini višji status, imajo tudi višjo raven serotonina, kar pomeni, da so manj nagnjeni k agresiji, saj nizka raven serotonina povzroča impulzivna in asocialna dejanja. Pri zgodbah je serotonin pomemben zato, ker se pri poslušanju običajno identificiramo z glavnim junakom in podoživljamo enake občutke kot on. Če junak naredi nekaj, zaradi česar postane cenjen in slaven, to preko identifikacije začutimo tudi poslušalci.

Poleg molekul, ki nam vzbujajo zadovoljstvo in srečo, se v možganih lahko izločajo tudi molekule, ki vzbujajo strah in tesnobo. Za čredne živali je značilno, da začnejo, ko v njihovem vidnem polju ni vsaj ene živali iz iste skupine, izločati kortizol, kemikalijo, ki se sprošča ob stresu in predstavlja nekakšno nasprotje kemikalijam sreče. Povečanje kortizola je del stresnega odziva in povzroči netolerantnost, razdražljivost, nekreativnost, kritičnost, slab spomin in slabe odločitve. Le če želite, da se poslušalci oprimejo svojih že utečenih prepričanj, je smiselno, da jih strašite in tako povečate izločanje kortizola. To velikokrat namenoma počnejo nekateri politiki, ko želijo motivirati svoje podpornike preko že dobro ukoreninjenih prepričanj. Če želite svojo publiko naučiti nekaj novega, vzbujanje stresa in zaskrbljenosti nikakor ni priporočljivo.

Ker si možgani sproti ustvarjajo predstavo o dogajanju, je zelo pomembno tudi, v kakšnem vrstnem redu jim v zgodbi posredujemo informacije. Celo vrstni red besed v stavku je v tem primeru pomemben. Uporabo trpnega način ali pasiva v priročnikih z nasveti za pisanje praviloma odsvetujejo. Razlog za to pa je, da možganom pri takšnem podajanju informacij začasno zmanjka pomemben podatek, kdo je oseba, ki dejanje izvaja.

V možganih se med poslušanjem zgodb sproža veliko različnih mehanizmov. Dokaj zapleteno dogajanje pa bi lahko povzeli v preprosto spoznanje, da zgodbe na nas ne delujejo le preko informacij, ki jih prenašajo, ampak tudi preko kemikalij, ki se začnejo zaradi njih sproščati v naših možganih. Mnoge študije so pokazale, da zgolj seznanjanje z informacijami pri ljudeh ne spreminja prepričanj in navad, tudi če gre za dobro izobražene in razgledane posameznike. Šele ko prenos informacij spremljajo tudi čustveni odzivi, se morda lahko začnejo spreminjati tudi prepričanja.

IBBY NOVICE

PRAZNOVANJE 2. APRILA – MEDNARODNEGA DNEVA KNJIG ZA OTROKE

Letos je bilo praznovanje 2. aprila, mednarodnega dneva knjig za otroke, zares posebno. Sponzor 2. aprila je bila prvič po letu 1997, ko sta poslanico pripravila Boris A. Novak in Matjaž Schmidt, Slovenska sekcija IBBY. Poslanico z naslovom *Lakota po besedah* je letos napisal Peter Svetina, vabilo v obliki kocke in plakat pa je ilustriral Damijan Stepančič¹

A letos so nas aprila pričakale povsem nove razmere. Zaradi pandemije oziroma karantene običajno praznovanje po knjižnicah in šolah pa tradicionalno srečanje v soorganizaciji Slovenske sekcije IBBY, revije *Otrok in knjiga*, Društva bralna značka Slovenije ZPMS in Društva slovenskih pisateljev, Sekcije za mladinsko književnost, ni bilo mogoče. Pa smo praznovanje predstavili na splet. Darka Tancer-Kajnih je osnovala intervjuja s pisateljem Petrom Svetino in ilustratorjem Damijanom Stepančičem, ki smo ju v slovenski in angleški različici pripravili za spletni medij. Sodelavce iz IBBY sekcij po svetu smo pozvali, naj nam pošljejo posnetke mladih bralcev pa promotorjev

branja in ustvarjalcev, ki letošnjo poslanico berejo v svojih jezikih. Domače bralce in ustvarjalce smo prosili, da preberejo kakšno od del letošnjih ustvarjalcev ali pa kakšno drugo mladinsko delo, ki jim je še posebej všeč, nam pošljejo posnetke, fotografije ali pa ustvarjalne izdelke, ki jih je spodbudilo branje knjig. Odziv je bil izjemen. Prejeli smo številne imenitne prispevke iz domačega in tujega prostora. Večino smo v posebnem kolažu objavili na naši spletni strani (www.ibby.si), prav vse pa tudi na naši facebook strani.

A praznovanje 2. aprila še ni zaključeno. Za tako imeniten praznik se spodobi, da ga praznujemo vse leto. Z Mestno knjižnico Ljubljana – Pionirsko, Centrom za mladinsko književnost in knjižničarstvo, smo pripravili bralnospodbujevalno akcijo ob 2. aprilu s knjigami Petra Svetine in Damijana Stepančiča, ki napolnijo za celo košaro zlatih hrušk. Bralnospodbujevalna akcija je objavljena na naši spletni strani ter še vedno vabi bralce in mentorje branja k sodelovanju. Še naprej bomo veseli vseh prispevkov in utrinkov s praznovanj.

¹ Poslanica (s prevodi v angleščino, nemščino, francoščino in španščino) in plakat sta objavljena v reviji *Otrok in knjiga* številka 106.

NAGRADE IBBY

Konec januarja smo izvedeli, da je slovenski ustvarjalec Peter Svetina uvrščen med finaliste za Andersenovo nagrado 2020, najpomembnejše mednarodno priznanje na področju mladinske književnosti. S tem je Peter Svetina postal prvi slovenski pisatelj v finalu za to pomembno priznanje. Leta 2000 je bila med finalisti za Andersenovo nagrado slovenska ilustratorka Marija Lucija Stupica. Poleg Petra Svetine so se v finale letos uvrstili še avtorji María Cristina Ramos (Argentina), Bart Moeyaert (Belgija), Marie-Aude Murail (Francija), Farhad Hassanzadeh (Iran) in Jacqueline Woodson (ZDA). Med ilustratorji so se v finale uvrstili Isabelle Arsenault (Kanada), Seizo Tashima (Japonska), Sylvia Weve (Nizozemska), Iwona Chmielewska (Polska), Elena Odriozola (Španija), in Albertine (Švica). Na spletni strani IBBY najdemo predstavitev vseh finalistov iz posebne številke revije *Bookbird* pa tudi kratek film z vsemi finalisti (www.ibby.org).

Žirija za Andersenovo nagrado (katere članica sem tudi avtorica tega prispevka) je tako kot v preteklem obdobju pripravila tudi seznam knjig nominiranih ustvarjalcev, ki jih še posebej priporoča v prevajanje. Na seznamu je tudi slikanica, ki sta jo ustvarila Damijan Stepančič (slovenski nominiranec za Andersenovo nagrado) in Lucija Stepančič *Arsenije!*, ki je izšla pri Miš založbi (2017). Celoten seznam, poln raznolikih glasov in perspektiv, predvsem pa odličnega branja, je objavljen na spletni strani: www.ibby.org

4. maja 2020 so bili na video konferenci, ki smo jo težko pričakovali tudi v slovenskem prostoru, razglašeni prejemniki IBBY nagrad.

Andersenovo nagrado 2020 prejmeta avtorica Jacqueline Woodson in

ilustratorica Albertine. Dela Jacqueline Woodson, ki je leta 2018 prejela tudi nagrado ALMA, v slovenščino še niso prevedena. Njena angažirana, a hkrati poetična dela, kakršni sta na primer biografija v verzih *Brown girl dreaming* in mladinski roman *If you come softl*, pa nastavljajo ogledalo sodobni družbi in spretno nagovarjajo mladega bralca.

Ilustratorica Albertine je v slovenskem prostoru prisotna s slikanico *Zmago*, ki sta jo ustvarila skupaj z možem Germanom Zullo, in je v prevodu Anje Keber izšla pri založbi Sodobnost International (2016). Albertine in Germano Zullo sta utečen tandem. Njune slikanice prinašajo igriv in celovito premišljen preplet ilustracij in besedila, ki upošteva knjigo kot celovit izdelek, ki bralca pogosto nagovarja že s samim oblikovanjem.

Letošnja prejemnika nagrade IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award sta Marit Törnqvist in Zhu Yongxin. Marit Törnqvist je pisateljica in ilustratorica, ki je zasnovala številne bralne programe in delavnice, med drugim program, ki otrokom beguncem omogoča branje knjig v njihovem maternem jeziku, s svojim delom pa je pripomogla tudi k izboljšanju položaja depriviliranih otrok v Iranu. Zhu Yongxin je strokovnjak s področja promocije branja med otroki. S svojim znanjem in angažmajem je bistveno prispeval k promociji branja na Kitajskem in je mednarodno priznan kot eden izmed vodilnih strokovnjakov na področju.

Prejemnica IBBY-Asahi Reading Promotion Award pa je skupina Casa Cuna Cuentos iz Buenos Airesa. Gre za skupino predanih prostovoljcev, ki izvajajo branja in pripovedovanja v pediatrični bolnišnici v Buenos Airesu.

VOLITVE V IZVRŠNI IN NADZORNI ODBOR SLOVENSKE SEKCIJE IBBY

Konec aprila je potekal občni zbor Slovenske sekcije IBBY, ki je bil tokrat volilni. Avtorica tega prispevka sem nova predsednica Slovenske sekcije IBBY. Izvršni odbor sestavljamo: Neli Filipić, Špela Frlic, Tilka Jamnik, Irena Matko Lukan, Marija Prelog, Julija Šavli Potrč, Darka Tancer Kajnih, Alenka Urh in Tina Bilban. Nadzorni odbor pa sestavljajo Gaja Kos, Darinka Kozinc in Petra Potočnik.

Naj se tudi na tem mestu še enkrat zahvalim našim predhodnikom za izjemno opravljeno delo, vsem članom Slovenske sekcije IBBY pa za sodelovanje in vsestransko podporo. Veselimo se predlogov za prihodnja sodelovanja. Vse o delu in načrtih Sekcije najdete na naši domači strani: www.ibby.si.

Tina Bilban

OCENE – POROČILA

TIMBUKTU TIMBUKTU

Peter Svetina: *Timbuktu Timbuktu*.

Ilustracije: Igor Šinkovec. Založba Miš, 2019.

»Bila je potka, ki jo je zeblo. Zebe me, je rekla. In se / zapela. Od levega do desnega roba se je zapela. Kje / je potka? so se spraševali otroci, ko so šli iz šole. / Pred njimi je bil en sam prostran travnik.«

Ni veliko knjig, iz katerih izstopiš svetel, razmišljujoč in blag. Ko se zdi ves svet naenkrat živopisan in valovijo travniki kar počez vse do predalov.

Slikanica Petra Svetine in Igorja Šinkovca *Timbuktu Timbuktu* je takšna. Nič ne veš, zakaj, ampak en tak sprehod je, ko vse bliska od domislic, neba, šotorov, zvezd, plavanja po zraku, veslanja, korakov, čakanja kamel, drnjohajočega volka in si sami napišemo, kam bo šla naša cestica naprej.

Skoraj neverjetno, kako lahko avtor v svoji ustvarjalnosti lahkotno prehaja meje literarnih zvrsti, razpoloženj in modrosti. In kako najbolj on je v vsaki novi stvaritvi, ki nas doseže. Ravno prav prepoznaven in do konca v presenečenja.

Pesnik, pisatelj, prevajalec in literarni zgodovinar Peter Svetina je zagotovo eden najcelovitejših avtorjev sodobne slovenske mladinske književnosti. Obdobje, v katerem nas je ujela njegova zadnja knjiga kratkih zgodbic, je močno prepleteno z Andersenom. Skupaj z ilustratorjem Damijanom Stepančičem, s katerim sta tudi sicer pogost in v svobodo odlično dopolnjujoč tandem, je Peter Svetina avtor letošnje poslanice Mednarodne zveze za mladinsko književnost

(IBBY) ob 2. aprilu, rojstnem dnevu Hansa Christiana Andersena in mednarodnem dnevu knjig za otroke. Svoje sporočilo sta nasloвила *Lakota po besedah* in praznično je, da se je Peter Svetina sočasno uvrstil med šest finalistov za Andersenovo nagrado, najvišje mednarodno priznanje, ki jo IBBY za celoten opus podeljuje besedilnim avtorjem in ilustratorjem.

Vse je veliko zaokroženo prepotovanje. Za ta čas s simbolno, skoraj preroško poslanico, ko smo živeli v ustavljanju in so bili metuljasti leti pesmi in zgodb še kako pomembni. S Svetinovskimi orisi je ozelenela pomlad naše dežele obiskala svet, Timbuktu Timbuktu pa je ta svet prinašal k nam.

Na hrbtu skrbno in do skrajnosti estetsko ustvarjene knjižne celote Založbe Miš, ki jo je uredila Gaja Kos, lahko preberemo: »Timbuktu je mesto sredi Afrike, ki je bilo svojčas znano kot središče učenosti in strpnega pogovarjanja. Zdaj je timbuktu tudi knjiga, ki ima s tem lahko kakšno zvezo. /.../«

Ko že močno vstopimo v osrčje štiri-desetih zgodbic, ki so pravzaprav pesmi v prozi in nas nosijo v ritem in utrip pomenkov, prigod, domišljjskih potovanj in nonsenskih obratov, se s krojaško ladjico pripeljemo tudi do pesniškega odgovora, kaj je Timbuktu najbolj zares:

»Timbuktu je tam, kjer se igraš. Timbuktu je tam, kjer imaš / očeta in mamo in brate in sestre in tete in strice. Timbuktu / je tam, kjer imaš v predalu spravljene nogavice. Timbuktu je / tam, kjer je kdo, ki te ima rad. Timbuktu je tam, kamor si skril / svoj najdragocenejši zaklad. Timbuktu je tam, kjer raste za / vsakega ena žemlja in zori

zmeraj za vsakega po en paradajz. / Timbuku je tam, kjer se spečeš, pa ti kakšna roka / ponudi obkladek prej, ko rešeč ajs! Vse to je / timbuku. Timbuku! Timbuku!«

Timbuku je dom, ki je ne glede na umeščenost vedno tam, kjer nas obkrožajo najdražji, kjer je dovolj prostora za skrivnosti, kjer ni pomanjkanja in je zaradi bližin in razumevanja vse dovoljeno in varno. Timbuku je za bralca tudi knjiga, ki si s to pesmijo deli naslov.

Včasih se zdi, da v njej sobivanje zgodbic na dvostranskih postavitvah ni slučaj, in da so tudi samostojne umestitve nekaterih izmed njih premišljene vsebinski poudarki in predihi. Spet drugič lahko križkražemsko prebiranje razumemo kot svoj lastni tok, iskanje in vračanje k tistim zatočiščem v knjigi, ki so najbolj naša. Vsaka pot je prava in na nobeni bralec ne ostane sam. Peter Svetina ga pogosto vabi v komunikacijo, ugibanja in angažirano branje, hkrati pa vodi k obiskom vsakodnevnih običajnosti, ki se v hipu prevesijo v sanje in v vsemogoče. Tudi v njih srečujemo osebe zanimivih imen, ki smo jih pri Svetini že vajeni in bi jih pogrešali, če bi se podale v predvidljivosti. Ne poznamo jih in o njih skoraj nič ne izvemo. Sledimo lahko le njihovi umestitvi v drobec dogodka, kdaj zaslišimo njihova razmišljanja, želje in navade, ki so tukaj samo zato, da nas zdrsnejo v nepričakovano. Kljub temu se zdi, kot bi si bili z vsemi blizu. Kot bi gospoda Wolfa, Terčelja, Ficlja in Blaženka vsaj malo poznali in bi Marjančka, Klaro, Lučko, Katarino, dedka, strica Friderika, teti Frančiško in Petro, obada Toneta, kojota Stanislava, gospo Prijelo in Judit kdaj prej mogoče že na kratko srečali. Personificirani so tudi predmeti in živali. Med junaki, ko vstopijo v zgodbo, ni prav nobene razlike več.

Čeprav je Timbuku povsod, ga začnemo v bivališču gospoda Wolfa in mallega požrešnega volkca ter zaključimo v sobi razsvetljenega stanovanja. Vmes

potujemo po Afriki, Aljaski, vesolju, sanjah, puščavah, oceanih, po nebu, Poljanski dolini ob Kolpi, jezeru Titikaka, od Rta dobre nade do Granade. Okvir knjige je kakor bralski princip, ki nas, kadar vanj vstopimo, s povsem običajnega kraja prestavlja v neslutene svetove in nas domov vedno znova tudi vrača.

Knjiga Petra Svetine je vznemirljivo, veselo in razmišljujoče branje za otroke in mladostnike. Vodi v domišljijsko nadaljevanje, nosi iskrenje v humornih in predstavljenih orisih, živost ki jo dramijo medmetne polnosti, slogovne lepote in izpiljenosti, kopica zanimivih besed in vsebinskih preobratov. Ritem je dihanje na potovanju, drsenje k presenečenjem. Slišanje dogajanja. Mladim bralcem ni za vsakdan in ga odstira v brezmejnost. Forma sledi miniaturi, ob kateri ostaja dovolj prostora za ugibanja, misli, igre in interpretacije. Ali pa samo za preselitve.

Tudi v podobe. Ilustratorsko spremstvo Igorja Šinkovca pri tem zagotovo nosi pomemben delež. Timbuku naslovnice je mehurček, v katerega vstopamo, v mehkih nogavicah in s klobko pripovedi, sami ali v družbi prijatelja, k zakladu in na travnik, v domišljijsko pesem, ki je ptica, in z iztegnjenimi ročicami, ki lovijo sanje in se vedno znova iztegujejo za srečo in za nečim, kar imamo radi. Spojni listi nas vabijo v mesto, ki ni mesto, in nas ustavijo ob stanjšani uri, ki je ni več. Kakor ni več zgodb v knjigi, kadar pridemo do njenega konca. Lahko pa se vedno znova vrnemo na peron in počakamo, da z zadnjega vagona po lestvici vse ponovno pripleza k nam. Ilustrator je marsikateri zgodbeni dvojec pomensko in simbolno povezal. Prostor je prepredel z mnogimi mostiči in potmi ter jih zapolnil z drobnimi detajli, humornimi dodatki, ki – enako kot zgodbe – vabijo k novim domislicam z dvignjenimi pomeni in s striparskimi elementi. Zemeljske barve polno in dograjujočo estetiko besed in ilustracije privedejo v

pomirjujoče bivanje, v katerem je prijetno dolgo ostati.

Vsako branje slikanice *Timbaktu Timbaktu* odstrira nov izris in novo domišljijско preseganje. Marsikdaj bi si ob njem tudi sami želeli imeti majico za šotor, kita za dvigalo, gugalnico čez ramo ter jadro za v veselje in krojaško morje. Le pri obadu Tonetu se zdi vedno enako: da živi v resnični knjižnici in hodi po robu platnice. Če se nekoč ne bi ustrašil, bi bil zdaj v knjigi, pove Peter Svetina. In če bi mu verjeli, ga ne bi našli na 9. strani te knjige. Nič mu ni pomagalo, da mu je takrat uspelo odleteti izpod pokritja ovetrenih strani.

Ves čas me zanima, če je ta veter tudi tisti, ki si je pri gospodu Konstantinu rekel: »Naj bom Peter, če si danes nisem zaslužil malo počitka.« In če ni morda gospod na naslovnici knjige *Timbaktu Timbaktu* vsaj bratranec tistega, ki mu je veter pripeljal gospodično Olgo in ga je narisal Peter Škerl. In še to, če bi bilo možno, da je s predali enako kot s knjigami. Če je, bi bilo tudi knjigo *Timbaktu Timbaktu* fino imeti.

».../ Samo odpreš predal, pa se ti razsvetli vsa soba / in se razsvetlijo stanovanje in ves svet in še noč od večera do jutra. / Kako fino bi bilo imeti en tak predal.«

Maja Logar

ODLIČNA REKLAMA ZA POEZIJO

Andrej Rozman Roza: *Rimuzine in črkolazen*. Ilustracije Zvonko Čoh. Mladinska knjiga, Ljubljana 2019 (Zbirka Velike slikanice).

Redkokatera pesem se mi je tako vtisnila v spomin kot *Mleko* Andreja Rozmana Roze iz *Malega rimskega cirkusa*. Pesem o mleku, ki se ob misli, da bi moralo

postati kakav, skorajda sesiri. Mogoče zato, ker me je nanjo (še) v času študija opozorila kolegica in je od takrat vendarle preteklo precej manj časa kot od otroštva, čeprav po drugi strani najmočnejši pečat pogosto pusti ravno tisto, ob čemer smo odraščali. Kakorkoli že, dejstvo je, da *Mleko* v moji zavesti ostaja sinonim za štosersko pesem in Roza avtor takšne poezije. Da to drži, dokazuje vsakič znova. A je tudi veliko več, kar v pesemski knjigi *Rimuzine in črkolazen* pokaže že s predpesmijo oziroma uvodno pesmijo, ki je pravzaprav posvetilo. Pesem *Jasni v spomin* je krasen poklon v verzih uredniškemu delu nekdanje Cicibanove urednice (»Zato sta dobra urednik ali urednica/ pesnikova in pesničina boljša polovica.«) pa kar priznanje kakovostnemu uredniškemu delu nasploh. V taisti pesmi Roza pojasni tudi genezo pričujoče knjige – gre namreč za zbirko pesmi, ki so predtem izhajale v reviji *Ciciban*.

Že naslov nakazuje, da se bodo besede v knjigi igrale, sestavljale, plesale in zabavale in tako tudi je. V pesmi *Zmešane besede* se pesnik igra s kombiniranjem besed, kar na koncu preraste v mini zgodnico o čokoladji, ki privablja sladkosnede potnike, a potone, ker pozabijo, da je ladja in ne hrana. V *Plesu besed* bomo našli poetičen opis rimanja, ki mu je zavezana tudi Rozina poezija: »Ko pa besede pripravijo ples/ nikoli ne plešejo kar vsepočez./ Zato da beseda besede se prime,/ je nujna privlačnost, ki dajo jo rime.« V pesmi *Skoraj razpenjeni beljak* se poigra z glagolom stepsti se in stepati, spotoma pa se pošali še na račun krajevnega imena Beljak – potniki Beljačane sprašujejo, kam so prodali rumenjaka, da jim je ostal le Beljak ... Zelo domiselno speljana je pesem *Skrite živali* – sicer ni »skrivanje« ene besede v drugo, daljšo, nič novega, a Roza v igro vnese tudi vsebino in šaljivo pokaže, da to kameleonu res ne gre, kot tudi ne volku, »zato ga v besedilu z lahkoto opazi ovca,/ da se

lahko še pravi čas pred volkom skrrije v lovca.« Seveda se pomudi tudi ob besedah z enakim zapisom in različnimi pomeni, na primer v pesmih *Kos ni kos* (»Kos ni kos kosu jabolka /.../«) in *Iz knjige pritožb*, v kateri bolnika zdravnik tako pozdravita, on pa njiju šele po več mesecih ... Zabavno in spretno izpelje tudi pesem *Parniki*: »Kleščā, škarja, hlača in očalo/ so sami po sebi veliko premalo/ in so življenjsko odvisni od para./ Vse ostalo se lahko, če je poparjeno, razpara.« Roza pa se zna igrati tudi medbesedilno, njegov dežnik, na primer, ni balon, je pa bolan. Pesnik malo pred polovico knjige od igranja z besedami preide na naravo (rastline, letni časi, morje, sonce), nato se v pesmi *Če nas je strah* dotakne čustev, v pesmi *Našemu jeziku najljubše tuje besede* spregovori o povezavi med jedci in potovanjem besed, v *Vešči* se osredotoči na zgodbo o usodi vešč (čarovnic) in spremembi njihovega statusa v družbi, v pesmi *Nekaj ti moram povedat*, ki je izjemoma bolj »zares« in manj za hec, izpostavi zdravilno in povezovalno moč pogovarjanja, v duhovitih pesmih *Ne skači v besedo* in *Ne vleci na ušesa* nam postreže z osnovami bontona, rahlo anti-bontonska pa je pesem *Ne pogovarjaj se med predstavo*, saj se izkaže, da se utegne to na dolgi rok karierno celo izplačati. V nekaterih pesmih je do določenih pojavov pesnik tudi kritičen, tako denimo v *Grozljivi zgodbi o tem, zakaj ni mogoče imet vsega*, kjer karikirano prikaže posledice materialistične vzgoje, v kateri ni prostora za domišljijo, edino, česar ni mogoče kupiti. Proti koncu najdemo pesem *Ustnici*, ki temelji na domiselnem zapletu – zgornja in spodnja ustnica se skregata in skleneta, da se nikoli več ne bosta dotaknili druga druge. In to ustnici človeka, ki rad govori, zdaj pa, revež, ne more več izreči vsega, kar želi ... Zadnje pesmi se ukvarjajo s črkami, strešicami in ločili, pesem *Kako nastanejo črke* pa je v celoti napisana brez

uporabe ene črke. Čisto zadnjo pesem bomo našli na ovitku, nosi pa zelo jasen naslov: *Hvala vsem, ki to preberete*, in seveda ni osladna zahvala, pač pa pesem, ki pojasni pesemsko življenje.

Približen panoramski prelet vsebine med drugim pokaže, da se Roza znajde z vsem, tako s slovnico kot s klimatskimi pasovi, in da je kot pesnik enako prepričljiv, ko govori o enem ali drugem. Pokaže pa se tudi to, da Roza ni le mojster preigravanja jezika, pač pa tudi mojster pripovedovanja, magari le drobnih drobnih zgodbic, ki pa imajo glavo in rep in pokončno stojijo, ne glede na to, kako presenetljive, zabavne ali odbite so. Včasih pač namesto na nogah pokončno stojijo na rokah. Ob Rozi nikakor ne morem mimo pridevnikov šaljiv, zabaven, duhovit, domiseln, izviren, spreten in, kot rečeno, odbit. Pravzaprav je njegova poezija koncentrat vsega naštetega, zato verjetno ni presenetljivo, da pušča vtis čistega veselja do ustvarjanja, kar, spet nepresenetljivo, pripelje do čistega veselja ob branju.

Tako kot je Rozina poezija torej težko zelo resna (seveda pa je še kako zaresna), si jo je tudi težko zamisliti brez Zvonka Čoha. Kar ne pomeni, da ne deluje, četudi jo samo poslušamo, a ji vsekakor prav paše, da jo počoha ilustratorjev čopič. Malo je gotovo stvar navade, ker sta Čoh in Roza star utvarjalni tandem, a težko si zamislim, kdo bi šel bolje skupaj kot onadva, saj se ujmeta v samem jedru – oba sta šaljiva, duhovita in iznajdljiva, karikaturne poteze, ki jih ima Čoh v svojih podobah, ima Roza v svojih besedilih. Poleg tega pri Rozi ne nastopajo samo ljudje in živali, ki jim je brzkone lažje vdahniti življenje, ker so živi tudi v svetu onkraj poezije, pač pa pogosto predmeti ali celo črke, ki jih je treba prav tako napraviti žive in za povrhu še zelo živahne. In tudi v tem je Čoh odličen, pravzaprav eden naših najboljših ilustratorjev za oživljanje neživih bitij. Poleg

odličnega smisla za duhovito vsebinsko nadgradnjo in/ali interpretacijo pesmi in za razpoložensko izjemno zgovorne (človeške) like, pride tu in tam na plano tudi Čohov slikarski pol, ki ilustracijam (in pesmim), kjer je na mestu, doda še novo, včasih bolj poetično dimenzijo (na primer pri pesmi *Mokro, slano in prostrano*). Skratka – duhovito in, nenazdneje, privlačno barvito. *Rimuzine in črkolazen* je nedvomno knjiga, ki jo v besedi in podobi razganja od domišljije in ki tako spretno, kot je upodobljeno na naslovnici, lovi ravnotežje med na videz težko združljivimi rečmi in suvereno slalomira po besedni krajini, kjer zvrhan koš (pardon, klobuk) črk čaka, da jih v roke dobi razigrani pesnik. Povedano na kratko – Roza in Čoh sta ena najboljših reklam za poezijo nasploh.

Gaja Kos

KDO JE KDO?

Andrej Rozman Roza: *O začaranem žabcu*. Ilustracije Zvonko Čoh. Mladinska knjiga, Ljubljana 2019 (Zbirka Velike slikanice).

Domačo slikaniško sceno zaznamuje kar nekaj tandemov, torej pogostejših (običajno pa ne izključnih) navez nekega avtorja in ilustratorja. Peter Svetina in Damijan Stepančič; Lucija Stepančič in Damijan Stepančič; Barbara Gregorič Gorenc in Andreja Gregorič; Primož Suhodolčan in Uroš Hrovat ... Še bi lahko naštevala, a tokrat bom posebej izpostavila tandem Andrej Rozman Roza in Zvonko Čoh. Ustvarjalca sta skupaj ustvarila lepo število knjig, tako pesniških kot pravljicnih, tudi ugank sta se lotila. Mlade bralce skupaj nagovarjata tudi v slikanici *O začaranem žabcu*, ki se prične z omembo pravljice o žabi,

ki je v resnici začaran princ. Vnučki jo pripoveduje babica, skrit pod lapuhovim listom pa jo posluša tudi žabec Žan, vse bolj prepričan, da je usoda Grimmovega žabjega kralja tudi njegova. Seveda, kaj pa drugega, tudi sam je začarani princ, ne more biti drugače! V pričakovanju odrešilnega poljuba prične Žan zanemarjati svoje žabje obveznosti, ki vključujejo pospravljanje alg, čiščenje mreža in petje v žabjem zboru. Namesto tega vsake toliko potrenira dvig kamna (v vlogi zlate krogle, se razume) z dna ribnika, da bo pripravljen in v formi, ko se ima zgoditi slišani scenarij. Zaradi svojega obnašanja žabec neizogibno postane tarča posmeha med ribniškimi sostanovalci (»Kako je, princ? Si še zmeraj žaba?«) in da je vse še slabše, vanj zasadijo še seme dvoma – ali res obstaja še kak drug ribnik, ob katerega bi lahko prišla princesa?! Žabon Blaž s svojo pripombo, da morda v žabo ni začaran samo Žan, pač pa bi lahko bila začarana tudi princesa, vse skupaj še malo zaplete in odkrije novo perspektivo – ampak res, ali mora Žan nemara princeso poiskati kar med žabami? Žabec se zamisli in čisto mogoče se mu zazdi, da bi bila princesa žabica Ženja. In morda je res kaj na tem, ker se tudi Ženji zdi, da je zelo verjetno vse kaj drugega kot žaba. Ker želita priti čimprej stvari do dna (torej do svoje prave podobe in mesta), se poljubita in ... ostaneta žabi. Ampak – ne navadni, pač pa sr(e)čno prepričani, da sta začarana princ in princesa.

Pravljica *O začaranem žabcu* je sicer že našla svoje mesto tako v reviji *Ciciban* kot tudi v *Predpravljicah in popovedkah*, a se dobro obnese tudi kot samostojna slikanica, predvsem pa bo v takšni izdaji lažje dobila upravičeno pozornost. Andrej Rozman Roza je znan po tem, da si da rad duška tudi s kakšno priredbo, parodijo ali travestijo, spomnimo se na primer na *Urško, Živalsko kmetijo* ali *Hlapce – Ko angeli omagajo*. Tokrat se

nasloni na *Žabjega kralja* in ga spretno zasuka ter zraven doda svoj značilni humor, da nastane lahkotna, igriva in šaljiva slikanica, ob kateri pa lahko steče tudi resnejši pomenek – o (našem) bistvu, o tem, da je vsak svoje sreče kovač, o tem, da včasih pomaga druga optika, in še čem. Kot je za dobre knjige značilno, je tudi ta na videz lahkotna, v resnici pa gre tudi v (eksistenčno) globino; vsak naj iz ribnika potegne kaj zase, eni več žabjega, drugi več zlahtnega (ali je to eno in isto, ha?).

Na dvostranskih ilustracijah v žabjem in ribniškem duhu prevladuje zelena barva, žabe, ribnik in neposredna okolica so tudi najpogostejši motivi. Odmik predstavljajo štiri ilustracije (začetna, ki sicer prav tako upodablja ribnik, a sta na njej izjemoma upodobljena dva človeška lika, žabčeva vizualizacija princeske, ki naj bi ga prišla odrešiti, vizualizacija princeske na zrnu graha in ilustracija, ki nas popelje pod vodno gladino), ki so dobrodošla popestritev sicer prostorsko omejenega in posledično potencialno monotonega dogajališča. Vendar pa slednje ilustrator prepreči z detajli v obliki drobnih bitij (žužkov), nastanitvenih detajlov (viseča mreža žabice Ženje) in akcije v ribniku (vodne vragolije žabie). Edino, kar je nekoliko moteče, je to, da je besedilo na dveh mestih postavljeno čez ozadje, natančneje čez trstičje, kar mestoma malenkost zmoti branje, ampak glede na polnost ilustracije in večjo količino besedila, torej v danih okoliščinah, kako drugače tudi ni bilo izvedljivo.

Slikanica *O začaranem žabcu* ne terjaja poznavanja predloge, lahko pa mladega bralca nanjo napotimo ali jo skupaj z njim preberemo. Dve muhi, no, žabi, na en mah. Sicer pa je knjiga kot nalašč za vse žabe, ki so prepričane, da so žabe, za vse žabe, ki menijo, da so princi in princeze, za vse prince in princeze, ki so prepričani, da so prav to, pa tudi za takšne, ki mislijo, da so v resnici žabe ... saj ni

važno, da so le zadovoljni sami s sabo; s knjigo tandema, ki gre skupaj tako dobro kot žaba in lokvanj, bodo.

Gaja Kos

BOOKBIRD 2018

Izbrane osrednje teme štirih števil revije *Bookbird* (strokovne revije Mednarodne zveze za mladinsko književnost IBBY) v letu 2018 so: prevajanje in priredbe (1), grška, turška in ciprska mladinska književnost (2), Andersenova nagrajenca 2018 (3) in prispevki, ki zajemajo različna področja mladinske književnosti (4). Na naslovnica posameznih števil so ilustracije ptičev, ki so delo različnih umetnikov: Svjetlana Junakovića (Hrvaška), Apostolosa Vettasa (Grčija), Igorja Olejnikova (Rusija), Andersenovega nagrajenca za ilustracije 2018, in Hwa-Jen Hoja (Tajvan).

Björn Sundmark, glavni urednik revije *Bookbird*, v spremni besedi k **prvi številki** poudarja, da ima pri prizadevanjih IBBY za uresničevanje njenega poslanstva izjemno pomembno vlogo prevajanje mladinske književnosti, zato Sundmark predlaga ustanovitev nagrade, ki bi v duhu IBBY ob Andersenovi nagradi za pisateljski in nagradi za ilustratorski opus nagradila tudi prevajalske dosežke.

Posamezne članke v reviji predstavlja Anna Kerchy v svojem kritičnem uvodu o prevodih in priredbah mladinske literature *Translation and Transmedia in Children's Literature*.

Za razliko od drugih evropskih držav, v katerih prevodi predstavljajo več kot polovico mladinske literature, je te v Združenem kraljestvu manj kot 4%. Clémentine Beauvais v prispevku *Translated into British: European Children's Literature, (In)difference and Écart in*

the Age of Brexit (Prevedeno v angleščino: evropska mladinska literatura, (ne) zavzetost in oddaljitev v času Brexita) navaja probleme v VB, povezane z nepoznavanjem mladinske literature drugih evropskih držav, drugačnih kultur in neznanjem tujih jezikov. Tudi on meni, da so na področju prevajanja potrebne spremembe, ki pa se jih je treba lotiti odgovorno in sistematično, skupaj z vsemi vpletenimi, od založnikov do prevajalcev.

V prispevku *Grammars of New Media: Interactive Trans-Sensory Storytelling and Empathic Reading Praxis in Jessica Anthony and Rodrigo Corral's Chopsticks* (Slovnica novih medijev: Čutno pripovedovanje zgodb in živeto branje *Jedilnih paličic* Jessice Anthony in Rodriga Coralla) se Cheryl Cowdy posveti knjigi *Chopsticks in iPad app* ter njenemu sprejemu pri mladih bralcih. Digitalni posrednik pripoved dopolni z zvokom in sliko, kar nadgradi predstavo, ki jo nudi knjiga, in tako olajša življenje v pripoved.

Aneesh Barai objavlja prispevek »*O Loire, what a fine bridge!*«: *Foreignizing Domestications and Illustrating Bridges in James Joyce's The Cat and the Devil and Its French Translations* (»O Loara, kakšen sijajen most!«: Potujčenje domačega in ponazoritev mostov v zgodbi Jamesa Joyca *Maček in vrag* in v njenem francoskem prevodu). Zgodba, ki jo je Joyce slišal v francoskem mestu Beaugency, je lokalna legenda. Leta 1936 jo je napisal v pismu svojemu vnuku, kasneje pa je večkrat izšla kot slikanica. Knjiga je bila doslej prevedena v več kot 10 jezikov. Že v svojem pismu vnuku je Joyce za zgodbo uporabil tri jezike, poleg angleškega, ki prevladuje, še francoski in italijanski jezik. V zgodbo, ki temelji na ljudskem izročilu in jo poznajo v raznih variantah tudi drugi narodi, je Joyce vnesel kar nekaj irskih detajlov. Pri prevodu Joyceve zgodbe v francoščino, se

postavlja vprašanje, kako se opredeliti do sprememb, ki jih je vnesel Joyce in so za Francoze nekaj tujega.

Kako pomembni so prevodi knjig tudi v jezike manjšin in iz jezikov manjšin v jezike večinskih prebivalcev ter v druge tuje jezike, poudarja Hannah Felce v prispevku *Picturebooks in a Minority Language Setting: Intra-Cultural Transformations* (Slikanice v okolju manjšinskega jezika: med-kulturne preobrazbe). Kot odličen in uspešen primer navede prevode slikanic švicarske pisateljice Seline Chönz in švicarskega ilustratorja Aloisa Carigieja, prvega prejemnika Andersenove nagrade za ilustracije. Seline Chönz je svojo prvo zgodbo *Uorsin* leta 1945 napisala v ladinskem jeziku in jo sama prevedla še v nemščino. Slikanica je izšla v retoromanskem jeziku in njegovih dialektih ter v nemškem jeziku. Njune kasnejše slikanice, napisane v nemškem jeziku, so izšle še v retoromanskem jeziku in njegovih narečjih ter v francoskem, angleškem in japonskem jeziku. Leta 2015 je zgodba doživela še filmsko priredbo z naslovom *Schellen-Ursli* (Deček s planin).

Prevajanje literature v latinski jezik postaja vse bolj zaželeno, kar je posledica porasta zanimanja za učenje latinščine v angleško govorečem svetu. Prav mladinska literatura je zelo primerna za branje v latinščini tako za odrasle kot za mlade. Carl F. Miller poda v prispevku *Omne Vetus Novum Est Iterum: The Decline and Rise of Latin Translation in Children's Literature* (Vse staro je zopet novo: Upadanje in vzpon latinskih prevodov mladinske literature) vpogled v tovrstno prevajanje v zadnjih 150 letih. V latinščino so se prevajala znamenita svetovna klasična dela za mlade, v zadnjem času pa se prevajajo tudi sodobne mladinske knjige z zgodbami, ki jih doživlja današnja mladina.

Tudi prispevek Lydie Kokkola v rubriki Pisma je povezan z manjšinskim

jezikom in s prevajanjem. V prispevku *Children's Literature in »Our Language«* (Mladinska literatura v »našem jeziku«) njegova avtorica predstavi nekaj knjig, napisanih v meänkieli, jeziku skupine, ki šteje okrog 50 000 ljudi v dolini Torne na Švedskem ob meji s Finsko. Zgodbe in ilustracije so preproste, predvsem naj bi spodbujale zanimanje otrok in odraslih za preteklost, kulturo in jezik te manjšine.

Anna Becchi, ki prevaja iz nemškega, nizozemskega in angleškega jezika v italijanski jezik, v prispevku *I am a Translator, a Transmitter of Culture* (Sem prevajalka, prenašalka kultur) opiše svoje prevajalsko delo, ki jo je popejljal v kraje, do ljudi in med dogodke, ki jih prej ni poznala. Kot prevajalka knjig iz drugih dežel želi domačim mladim bralcem pokazati svet, ki je drugačen in zanimiv. Tudi sama je večkrat postavljena pred dilemo, kdaj in v kolikšni meri lahko ali včasih celo mora nekaj tujega, nepoznanega (npr. imena ali običaje) podomačiti tako, da bo bralcu razumljivo. Njeno načelo je, da je pri tem pomembno upoštevati starost bralca, ki mu je knjiga namenjena. Poudarja, da se v čim večji meri upira posploševanju in globalizaciji, zato se ji zdi pomembno mlade seznanjati z drugimi kulturami.

Katja Wiebe je za rubriko Children & Their Books (Otroci & njihove knjige) pripravila prispevek *ViVaVostok: Literature for Children and Young Adults from Central and Eastern Europe in the German-Speaking Area* (ViVaVostok: Literatura za otroke in mladostnike iz srednje in vzhodne Evrope za nemško govoreče področje), v katerem je opisala projekt ViVaVostok, ki od leta 2012 spodbuja mlade v nemško govorečih deželah (v Nemčiji, Avstriji in v nemško govorečem delu Švice), da spoznavajo doslej premalo poznano mladinsko literaturo dežel srednje in vzhodne Evrope. Tako so mladi na več kot 500 prireditvah, knjižnih razstavah, srečanjih s

pisatelji in ilustratorji v živo in na različnih delavnicah spoznavali srednje- in vzhodnoevropske avtorje in njihova dela. Organiziranih je bilo tudi več strokovnih srečanj, na katerih so razpravljali o mladinski literaturi posameznih držav srednje in vzhodne Evrope. K uspehu projekta sta pomembno pripomogla Internationale Jugendbibliothek (Mednarodna otroška in mladinska knjižnica iz Münchna) s strokovnimi informacijami o mladinskih avtorjih, mladinski literaturi in relevantnih ustanovah v posameznih državah in Robert Bosch Foundation s finančno podporo. V članku so omenjeni tudi avtorji iz Slovenije: Tadej Golob, Neli Kodrič-Filipič, Vinko Möderndorfer, Matjaž Pikalo, Barbara Simoniti, Damijan Stepančič, Peter Svetina, Janja Vidmar in Goran Vojnović.

Med predstavitvami in ocenami novejših strokovnih knjig je tudi prispevek dr. Darje Mazi-Leskovar, in sicer ocena knjige *Translating Children's Literature* (Prevajanje mladinske literature) avtorice Gillian Lathey, ki jo recenzentka priporoča v branje prevajalcem in proučevalcem mladinske literature.

Liz Page, ki bralce revije seznanja z dejavnostjo IBBY in njenih nacionalnih sekcij, predstavlja v tej številki sponzorja in avtorja poslanice ter plakata ob mednarodnem dnevu knjig za otroke 2018. Sponzor je bila latvijska nacionalna sekcija, avtorica poslanice *Majhno je v knjigi veliko* Inese Zandere, avtor plakata pa Reinis Pētersons.

Adriana Mora in Susy Stern v prispevku *Celebrating Ten Years of Friendship between IBBY Netherlands and IBBY Uruguay* (Praznovanje desetletnega prijateljstva med IBBY Nizozemske in IBBY Urugvaj) poročata o uspešnem sodelovanju obeh sekcij, še posebej pri spodbujanju branja in izobraževanju mladih in odraslih v Urugvaj.

Navedeni so tudi dobitniki nagrad Bratislavskega bienala ilustracij BIB

2017, med katerimi je dobitnik glavne nagrade Grand Prix nizozemski umetnik Ludwig Volbeda.

Grčija, ki je bila gostiteljica mednarodnega kongresa IBBY z naslovom *Vzhod srečuje zahod v mladinski književnosti in v pravljičah* v letu 2018, predstavlja v **drugi številki** revije mladinsko književnost svoje dežele. Turčiji, prvotno izbrani gostiteljici kongresa 2018, ki se je zaradi kritičnih razmer na Bližnjem vzhodu temu odpovedala, je bila prav tako dana priložnost, da predstavi mladinsko književnost svoje dežele, saj je kongres zajel poleg grške še turško in ciprsko književnost. Petros Panaou je v svojem uvodniku *Come Explore with me the Literary Treasures of Cyprus and Greece: A Short Introduction to Greek and Greek-Cypriot Children's Literature* (Raziskujte z menoj literarne zaklade Cipra in Grčije: Kratak uvod v grško in grško-ciprsko mladinsko literaturo) med drugim izrazil razočaranje nad tako majhnim številom prevodov grške in grško-ciprske literature za mlade v angleški jezik in poudaril nujnost, da se z njima bolje seznanijo mednarodno delujoči strokovnjaki, mladi po svetu pa imajo pravico, da berejo tudi to literaturo, ki jih bo obogatila, saj je zanimiva in kvalitetna.

Gülçin Alpöge v svojem uvodniku *Children's Literature in Turkey* (Mladinska literatura v Turčiji) na kratko opiše razvoj turške mladinske književnosti in prizadevanja za njeno promocijo, pri čemer ima pomembno vlogo tudi IBBY.

Angela Yannicopoulou in Ilgim Verryeri Alaca v prispevku *The Representation of the Other in Illustrated Texts for Children: Turks in Greek Books and Greeks in Turkish Books* (Prikaz drugega v ilustriranih tekstih za otroke: Turki v grških knjigah in Grki v turških knjigah) analizirata slikanice, ilustrirane zgodbe in grafične novele na to temo, ki so izšle v Grčiji in v Turčiji ob koncu

dvajsetega in v začetku enaindvajsetega stoletja. Obravnavata knjige, ki so tematsko vezane na vojne med obema državama, in knjige, ki obravnavajo sodobno življenje. Na številnih knjižnih primerih prikažeta odmikanje od prej prevladujočih negativnih stereotipov, izraženih tako v besedilu kot v sliki, in od zgodb, v katerih so drugi prikazani zgolj s slabe strani, do današnjih zgodb, v katerih se z medsebojnim prijateljstvom in razumevanjem gradijo mostovi med obema narodoma.

Pomembno vlogo pri kognitivnem, emocionalnem in socialnem razvoju otrok imajo tudi ljudske povesti. V Atenah so leta 2016 pripravili in izvedli projekt, s katerim naj bi s pomočjo ljudskih pravlji in zgodb vplivali na preoblikovanje mnenja. V projekt je bilo vključenih 21 osnovnošolcev med desetimi in dvanajstim letom starosti. Ob zgodbah Keloglana in Nasreddin Hodje so otroci v pogovorih po branju spremenili svoje negativno mnenje o Turčiji in o Turkih. Pokazalo se je, da ljudske zgodbe lahko vplivajo na spremembo mnenja o pripadnikih druge narodnosti in kulture. O tem piše Kostas Magos v prispevku »*The Neighbor's Folktales*«: *Developing Intercultural Competence through Folktales and Stories* (»Ljudske zgodbe sosedov«: Razvijanje medkulturne kompetence z ljudskimi povestmi in z zgodbami).

Maria Chatzianastasi v prispevku *Cultural Expression and Representation of the Quotidian Trauma of Enclavement in Literature for the Young in Cyprus* (Kulturni izraz in prikaz vsakdanje travme ljudi v enklavi v literaturi za mlade na Cipru) opiše pritiske in neprijetnosti, ki jih doživljajo Grki, ki so ostali na turškem severu otoka. S primerom knjige Here Genakritou *Pera apo to sirmatoplegma* (Onstran bodeče žice) iz leta 1997 pokaže, kako z drugačnim načinom opisa travmatičnih situacij pomagati mladim, ki to doživljajo.

Lissi Athanasiou-Krikelis posveča svoj prispevek *Authority and Power: The Peculiar Case of Ignatius and other Picturebooks by Eugene Trivizas* (Avtoriteta in moč: Svojestven Ignacij in druge slikanice Eugena Trivizas) enemu najvplivnejših sodobnih grških pisateljev za mlade. Za svoje delo (preko sto dvajset slikanic, romanov, iger, stripov in e-knjig) je prejel številna domača in mednarodna priznanja. Več njegovih del je bilo prevedenih v številne tuje jezike, dve knjigi za otroke tudi v angleščino. V svojih delih za mlade se odmika od didaktične, etnocentrične in religiozne prakse, ki je prevladovala pri prejšnjih generacijah. Je mojster humorja za otroke in odrasle, mojster nonsensa, mojster igranja s tveganjem, strahom in nevarnostjo, je mojster preobrazbe in preobratov. Avtorica prispevka še posebej skrbno analizira Triviazisovo slikanico *O Ignatios kai i gata* (Ignacij in maček).

V prispevku *Between Modernism and Postmodernism: Greek Literature for Children and Youth in the Last Decades of the Twentieth Century* (Med modernizmom in postmodernizmom: Grška literatura za otroke in mladino v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja) nam Dimitrios Politis na kratko oriše razvoj grške mladinske literature prejšnjega stoletja s pojavom modernizma in postmodernizma. Eugene Trivizas, Manos Kontoleon in Christos Boulotis so pisatelji, ki so s svojimi zgodbami in z načinom pripovedi mladim bralcem odprli nove perspektive, jih zainteresirali in spodbudili k lastnemu razmišljanju.

V rubriki *Otroci & njihove knjige* sta objavljena dva prispevka. Marina Moria v prispevku *Reading... A Real Obsession!* (Branje ... Resnična obsedenost!) predstavlja nekaj projektov, tudi EU projekt *Lifelong Readers*, za spodbujanje branja učencev na ciprskih osnovnih šolah.

Tülin Sadikoğlu pa v prispevku *There is Magic in Here: »Our Home Library« in Istanbul, Turkey* (Tu je čarobno: Naša domača knjižnica v Carigradu, Turčija) predstavi knjižnico in ustvarjalne dejavnosti v njej, v hiši, ki sta jo mladinska avtorja, sestra in brat, Sevim in Behiç Ak namenila otrokom in knjigam.

V rubriki *Avtorji & njihova dela* je predstavljenih več pomembnih umetnikov. Nilüfer Hatemi predstavlja turško-ameriško pisateljico pravljic Selmo Ekrem (1902–1986), Dimitra Charalambous obetavno mlado grško-ciprsko pisateljico Antri Antoniou, ki piše realistične zgodbe, namenjene otrokom in mladostnikom, Devrim Yilmaz turško pisateljico in dolgoletno založnico Mine Soysal, ki piše sodobno problemsko literaturo za mladostnike, Vassiliki Nika pa grškega pisatelja Vassilisa Papatheodorouja, ki mladim namenja zgodbe s tematiko ekologije, prijateljstva, ljubezni in podobno.

V rubriki *Pisma nas Angeliki Lymperaki* opozori na zanimivo serijo štirih knjig (iz leta 2017) avtorice Marie Angelidou, ki obravnavajo zgodovino Bizanca, Frixos Michaelides pa piše o ciprski ljudski pravljici *O Mavris* (Črni mož), v kateri je zaslediti posvojene vplive iz tujine.

Na straneh, namenjenih IBBY in nacionalnim sekcijam, je obvestilo o programu na 36. kongresu IBBY v Atenah in še nekaj poročil o delu nacionalnih sekcij.

Vsebinska **tretje številke** revije je posvečena predstavitvi obeh Andersenovih nagrajencev 2018 in devetim avtoricam in avtorjem, uvrščenih v ožji izbor. Andersenova nagrajenska 2018 za pisateljski opus je japonska pisateljica Eiko Kadono, Andersenov nagrajenec 2018 za ilustratorski opus pa ruski ilustrator Igor Olejnikov.

Yoo Kyung Sung in Junko Sakoi predstavita nagrajeno pisateljico Eiko Kadono kot tankočutno osebo, razumevajočo

za stiske in probleme mladih, saj je tudi njo zaznamovala prerana izguba matere. V svojih delih opogumlja mlade, da rešujejo in premagujejo svoje težave, da znajo sprejemati drugačnost in da si pomagajo.

Ekaterina Eskina na izbranih delih, ki jih je ilustriral Igor Oleynikov, nazorno prikaže umetnikov izjemen smisel za presenečanje in samosvoj pogled na zgodbo, ki jo ilustrira. Velja za enega najuglednejših ruskih ilustratorjev, ki pogosto ustvarja tudi za tuje založbe.

Avtorji, ki so se uvrstili v ožji izbor za Andersenovo nagrado, so: iranski pesnik in pisatelj Farhad Hassanzadeh, ki ga predstavlja Farideh Pourgiv, švicarska ilustratorica Albertine Zullo, ki jo predstavlja Loreto Núñez, novozelandska pisateljica Joy Cowley, ki jo predstavlja Kathryn Walls, poljska ilustratorica Iwona Chmielewska, ki jo predstavlja Magdalena Sikorska in Katarzyna Smyczyńska, francoska pisateljica Marie-Aude Murail, ki jo predstavlja Marie Lallouet, avstrijska ilustratorica Linda Wolfgruber, ki jo predstavlja Sabine Fuchs, švedski pisatelj Ulf Stark, ki ga predstavlja Åsa Warnqvist, argentinski ilustrator in pisatelj Pablo Bernasconi, ki ga predstavlja Natalia Blanc, in kitajski ilustrator Xiong Liang, ki ga predstavlja Qin Yuchen. V predstavitevah so poudarjeni dogodki iz življenj umetnikov, ki so vplivali na njihovo ustvarjanje, v izboru del so upoštevana tista, ki prikažejo njihovo prepoznano in priznano izjemnost umetniškega sporočila.

V rubriki Prevajalci & njihove knjige pisatelj in prevajalec David Bowles v prispevku: *Negotiating Dialect to Preserve Identity* (Kako z narečjem ohranjati identiteto) opiše svoje težave, razmišljanja in posvetovanja pri prevajanju knjige *Summer of the Mariposas* (Poletje metuljev) avtorice Guadalupe García McCall v španščino, saj je moral najti ustrezne izraze, ki jih uporabljajo Latinoameričani,

še posebej mehiški Američani, za španski jezik, ki ima tudi več dialektov.

Christiane Raabe, direktorica Internationale Jugendbibliothek, opiše projekte Mednarodne otroške in mladinske knjižnice (IJB), v katere so vključili mlade begunce. Otroci in mladostniki so se na kreativnih delavnicah pod strokovnim vodstvom lahko izrazili v slikah, fotografijah, filmih in s pripovedmi. Pomembno je, da so se s tem odprli, spregovorili o svojih izkušnjah in naleteli na razumevanje, kar je tudi korak k uspešnosti njihove integracije. Prispevek ima naslov *Welcome to the New Home Country Germany: Intercultural Projects of the International Youth Library with Refugee Children and Young Adults* (Dobrodošli v novi domovini Nemčiji: Medkulturni projekti Mednarodne mladinske knjižnice z begunskimi otroki in mladimi odraslimi).

Na straneh, ki so namenjene seznanjanju z dejavnostjo IBBY, so informacije o razglasitvi IBBY nagrad na knjižnem sejmu v Bologni 2018. Andersenova nagradjenca, pisateljico Eiko Kadono iz Japonske in ilustratorja Igorja Olejnikova iz Rusije, je izbrala mednarodna strokovna žirija, katere član je bil tudi Andrej Ilc, urednik pri založbi Mladinska knjiga. IBBY nagrado za promocijo branja pa je prejel projekt Les Doigts Qui Révent (Prsti, ki berejo) iz Francije. Nagrade so bile svečano podeljene na kongresu v Atenah.

Björnu Sundmarku, profesorju angleške literature na univerzi v Malmöju na Švedskem, se je to leto iztekel mandat glavnega urednika revije *Bookbird*. V uvodniku **četrte številke** je podal kratko poročilo o svojem uredniškem delu in poudaril nekatere novosti pri oblikovanju revije, ki naj bi jo naredile privlačnejšo tako za avtorje prispevkov kot za bralce po svetu.

V prvem prispevku *Dis/placed in Canada: A Québécois Graphic Novel in Translation* (Odklanjanje in sprejemanje

v Kanadi: quebeška grafična novela v prevodu) Geneviève Brisson in Theresa Rogers opišeta pregrade med francoskim in angleškim jezikom, ko gre za prevajanje literature. To ponazorita s primerom prevoda knjige *Jane, le renard & moi* (Jane, lisica & jaz) avtoric Fanny Britt in Isabelle Arsenault, ki sta jo Christelle Morelli in Susan Ouriou prevedli iz francoščine v angleščino. Pregrade niso le jezikovne, pač pa tudi kulturne, zato se zastavlja vprašanje, kaj podomačiti in kaj obdržati kot tuje, da bo zgodba o dekletih, ki jih žalijo, ker so debele, ker so priseljenke ali ker so iz druge etnične skupine, razumljiva mladim bralcem.

Dipavali Debroy v prispevku *The Changing Treatment of Disability in Children's Literature in India* (Spremenjeno obravnavanje prizadetosti v literaturi za otroke v Indiji) opiše odnos do ljudi s posebnimi potrebami v indijski literaturi. Tradicionalno je bil odnos do prizadetih v indijskih epih in v srednjeveški literaturi negativen, imeli so jih za preplete in hudobne. Odnos se je začel spreminjati v pozitivno smer šele ob koncu 19. stoletja. Žal pa je tovrstne literature v Indiji še vedno premalo.

Kazen za neprimerno in neodgovorno vedenje je lahko celo smrt, tudi za otroke. Emily Petermann v prispevku *The Child's Death as Punishment or Nonsense? Edward Gorey's »The Gashlycrumb Tinies« (1963) and the Cautionary Verse Tradition* (Smrt otroka kot kazen ali nonsens? Delo avtorja Edwarda Goreya »The Gashlycrumb Tinies« iz leta 1963 in tradicija svarilnega pesnjenja) piše o zgodbah v mladinski literaturi, ki so moralizirajoče opozarjale na možne posledice neprimernega vedenja.. Posebej natančno analizira *ABC* slikanico ameriškega pisatelja in ilustratorja Edwarda Goreya.

Luz Santa Maria v prispevku *Clashes of Modernity in Two Chilean Contemporary Young Adult Novels: Al sur de la*

Alameda: Diario de una toma and Nieva Negra (Sovpadi modernosti v dveh sodobnih mladostniških romanih: *Južno od Alameda: Dnevnik neke zasedbe* in *Črni sneg*) predstavi dva sodobna romana za mladostnike in ju med seboj primerja, predvsem njun slog in sporočilo. Obe knjigi sta izšli leta 2014. Grafični roman pisateljice Lole Larra in ilustratorja Vicenta Reinamontesa je dnevnik šestnajstletnega Nicolása, ki je udeležen v študentski stavki leta 2006, knjiga Camile Valenzuele pa je sodobna priredba *Sneguljčice*, ki v zgodbo petnajstletnega dekleta vključuje tudi zgodovino Čila, rasizem in neenakost. Mladostniška protagonista v obeh zgodbah iščeta svojo identiteto in se zavzemata za vrednote sodobnega sveta, kot so pravica, izobrazba, svoboda izražanja ter resnica, poznavanje preteklosti in odgovornost za prihodnost.

Beatrice Moja v prispevku *Charles Dickens and the Child Narrator: Literary and Sociolinguistic Reflections on A Holiday Romance (1868)* (Charles Dickens in otroški pripovedovalec: literarni in sociolingvistični razmisleki ob *Počitniški romanci*) analizira Dickensovo delo, v katerem so izmišljeni pripovedovalci štirih zgodb otroci, dva fanta in dve deklici. Otroci, stari od 6 do 9 let, pripovedujejo vsak svojo zgodbo, v vseh pa se odraža ideja o podobi otroka in otroštva v viktorijanskem obdobju.

Angleški prevod je leta 2011 doživela knjiga Branka Čopića *Ježeva hišica*, ki je izšla pod naslovom *Hedgehog's Home*. Zgodba je bila prirejena tudi za odrske postavitve. O prevodu z novimi ilustracijami in o priredbah piše Marija Todorova v prispevku *Into the Dark Woods: A Cross-Cultural Re-Imagination of Home* (V temnem gozdu: Ponovna predstava o domu v različnih kulturah).

Priljubljenost slikanic z živalskimi literarnimi liki je tudi v Iranu zelo velika. Maryam Izadi v prispevku *The*

Portrayal of Animals in Two Iranian Picturebooks (Prikaz živali v dveh iranskih slikanicah) analizira odnos med človekom in živaljo v dveh iranskih slikanicah. Njena analiza temelji, kot sama pravi, na logiki dominacije, ki vključuje tri kritične stopnje: alienacijo, hierarhijo in dominacijo. V slikanici *The Eleventh Step* (Enajsti korak, 2004), katere avtorja sta Susan Taghdis in Masoud Keshmiri, je kraj dogajanja kletka v živalskem vrtu. V slikanici iz leta 2010 *Everybody's Kid* (Dete od vseh), katere avtorica je Anahita Teymurian, je glavni lik piščice, rojeno v džungli, kjer ga imajo mnoge živali rade, a ne vedo, kako skrbeti zanj.

S prihodom velikega števila beguncev iz Sirije in drugih držav v Evropo je na Švedskem poraslo število knjig z begunsko in priseljensko tematiko za otroke in mladostnike. Åsa Warnqvist v prispevku *Family First in Homes Away From Home: Depictions of Refugee Experiences and Flight from War in Picturebooks Published in Sweden 2014 – 2018* (Družina je prva v domovih daleč od doma: opis izkušenj beguncev in beg pred vojno v slikanicah, ki so izšle na Švedskem od leta 2014 do leta 2018) analizira dvaindvajset slikanic, originalno švedskih in prevodov, ki so povezane s to tematiko. V slikanicah, ki so namenjene najmlajšim, so zgodbe o odhodu od doma zaradi vojne v drugo deželo, zgodbe o potovanju in zgodbe o prihodu v novo državo, največkrat v Švedsko. Te zgodbe v slikanicah ne opisujejo realnih krutosti, napisane so bolj kot nevarno potovanje s srečnim koncem v deželi, ki jih je sprejela. Do novega doma v glavnem pride vsa družina ali pa se jim bodo člani, ki jih zaradi različnih vzrokov ni z njimi, kmalu pridružili. V teh zgodbah, namenjenih najmlajšim, večinoma švedskim bralcem, ter napisanih in ilustriranih večinoma od švedskih avtorjev, je opazno idealiziranje dežele, ki jih je sprejela, poudarjene vrednote pa so

predvsem dom, družina in varnost. Knjige s travmatičnimi zgodbami beguncev o vojnah, begunskih taboriščih, smrti, o težavah, na katere naletijo v državi, ki jih je sprejela, so namenjene mladostnikom in odraslim.

Irski pisatelj in ilustrator Patrick James Lynch, ki je za svoje delo prejel več uglednih nagrad, je bil izbran za otroškega lavreata, 'Laureate na nOg', za obdobje od 2016 do 2018. Valerie Coghlan v prispevku *PJ Lynch: Ireland's Fourth Children's Laureate* (PJ Lynch: četrti irski otroški lavreat) opiše avtorjevo zelo uspešno dvoletno poslanstvo, njegovo delovanje na področju promocije mladinske literature in pri spodbujanju mladih k branju.

Sledi nekaj krajših prispevkov. Debbie Thomas v prispevku *Creating Nations from Silent Books* (Ustvarjanje narodov iz tihih knjig) poroča o ustvarjalnih delavnicah na Irskem, ki jih je spodbudila IBBY razstava tihih knjig. Chaterine-Laura Tremblay-Dion in Shoshana Magnet v prispevku *Grief, Grieving, or Grieved* (Žalost, žalovanje ali obžalovanje) opišeta nekaj primerov motiviranja mladih za branje knjig s tematiko smrti, kot je npr. knjiga *Michael Rosen's Sad Book* (Žalostna knjiga Mihaela Rosna), ki jo je napisal Michael Rosen, ilustriral pa Quentin Blake. Yi-Ching Su v prispevku *A Symphony of Poems and Pictures: Hwa-Jen Ho's Nonfiction Picturebooks about Wild Birds in Taiwan* predstavi Hwa-Jen Hojeve poučne slikanice o divjih pticah na Tajvanu. Na naslovni strani te številke je Hojeva ilustracija ptička.

Informacije o delu IBBY so tokrat številne in pomembne, saj je v okviru mednarodnega kongresa – ki je potekal v času od 30. avgusta do 1. septembra 2018 v Atenah in katerega moto je bil *East Meets West around Children's Books and Fairy Tales* (Vzhod srečuje zahod v mladinski književnosti in v pravljicah) – bila tudi generalna skupščina IBBY. Na

skupščini so bili izvoljeni novi člani izvršnega odbora, za novega predsednika IBBY je bil izvoljen Mingzhou Zhang iz Kitajske. Izvoljeni so bili še novi člani mednarodne žirije za Andersenovo nagrado, za novo predsednico žirije je bila izvoljena Junko Yokota iz ZDA. Nova urednika revije *Bookbird* sta postala Janelle Mathis in Petros Panaou iz ZDA. Izvršilna direktorica IBBY ostaja Liz Page. Izvoljeni so bili tudi člani, ki urejajo finančne zadeve.

Ustanovljena je bila tudi nova nagrada, in sicer IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award, katere ustanoviteljica sta Shenzhen iRead Foundation in IBBY. Nagrada bo podeljena izrednim promotorjem branja, ki jih bodo predlagale nacionalne sekcije.

Sledi poročilo o uspešnem projektu na Švedskem, kjer ob tihih knjigah izvajajo ustvarjalne delavnice z begunci pa tudi z domačimi otroki in odraslimi, ki imajo težave z učenjem, in poročilo o izredno odmevni razstavi in dejavnostih na Irskem in na Slovaškem ob IBBY potujoči mednarodni razstavi knjig za mlade s posebnimi potrebami.

Tanja Pogačar

DESETNICA 2020

Desetnica je nagrada za otroško in mladinsko književnost, ki jo podeljuje Društvo slovenskih pisateljev za uveljavljanje izvirnega otroškega in mladinskega leposlovja znotraj Društva slovenskih pisateljev kakor tudi v širši javnosti.

Nagrada je namenjena širšemu priznavanju ter uveljavljanju otroške oziroma mladinske literature v stanovski organizaciji, literarnokritični stroki in javnosti. Izvirna otroška in mladinska literatura je že dolga desetletja na visoki ravni ter sodi med najbolj brano domače leposlovje. Obenem pomeni temelj oblikovanja bralnih navad in ljubezni do branja. Potreba po stanovski nagradi pomeni enega osnovnih korakov do dokončnega izenačevanja statusa mladinske literature z nemladinsko.

Nagrado Desetnica za najboljše otroško in mladinsko delo v poeziji ali prozi Društvo slovenskih pisateljev podeljuje vsako leto v mesecu maju za obdobje zadnjih treh let izključno članom Društva slovenskih pisateljev, ki ustvarjajo v slovenskem jeziku. Nagrado podeli na podlagi izbora, ki ga pripravi strokovnjak za mladinsko književnost, o izboru pa odloča pet- do sedemčlanska žirija v sestavi mladinskih in nemladinskih avtorjev, ki so izključno člani Društva slovenskih pisateljev. Nihče od članov žirije s svojim delom ne more hkrati sodelovati v izboru ali se potegovati za nagrado.

Kriterije, zapisane v Statutu o nagradi desetnica, je tokrat izpolnjevalo 90 knjig.

Komisijo za nagrado desetnica 2020 so sestavljali: Neli Filipič (predsednica), Marko Kravos, Maša Ogrizek, Slavko Pregl in Ivo Stropnik.

Žirija je najprej izbrala deset finalistov. Utemeljitev za izbor navajamo po abecednem redu avtorjev:

Cvetka Bevc: *Božiček v ušesu*. Maribor: Založba Pivec, 2018.

Avtorica v romanu bralca odpelje na potovanje odraščanja, kar je prikazano s prilagajanjem sloga pisanja glede na različna življenjska obdobja glavnega literarnega lika (od naivno otroškega do kompleksnega v najstniških letih). Nelinearna zgodba predstavi pomembnejše kraje in dogodke, ki se zlagajo kot sestavljanica (selitev iz Nigerije zaradi vojne, svetovljanski London, Sečovlje). Oja je svetopoliti otrok Slovenke in Nigerijca. Po zlomu roke pri trinajstih letih se ji zdi, da se je v njeno uho naselil majhen Božiček, ki deluje kot njen notranji glas. V sebi je razklana zaradi iskanja identitete in razpetosti med tri države; jorubsko besedje je v simbolični simbiozi s slovenskim in daje ključ do Ojine identitete. V Sečovljah išče svoj prostor v družbi, kjer dobi nove prijatelje, se prvič zaljubi in skuša ustreči pričakovanjem svojih staršev, ki izhajata iz dveh zelo različnih kultur, a Oja pri tem ne želi izgubiti same sebe.

Jure Jakob: *Tri vrane s platane: o živilih, otrocih in drevesih*. Ilustrirala Anja Jerčič Jakob. Dob: Miš založba, 2018.

Pesniška zbirka, izdana v slikaniški obliki, vsebuje dvanajst pesmi, njihovi naslovi so posamezne vrste dreves: *Jablana, Hruška, Leska, Hrast, Figa, Jerebika, Oreh, Bor, Breza, Tisa, Smreka* in *Platana*. Vsako drevo avtor poveže z ljudmi, živalmi, letnimi časi (z naravnimi pojavi) in večinoma tudi s plodovi dreves. Lirski subjekti so Jurij, Peter, Boža in Nina, včasih kar splošno poimenovani otroci. Skoraj v vsaki pesmi je omenjena tudi žival (belouška pri hruški, veverice pri lešnikih in orehih, polh pri hrastu, maček pri figi ...); nekajkrat so navedeni tudi plodovi dreves (npr. hruške, lešniki,

orehi). Struktura zbirke je enotna na vsebinski in oblikovni ravni. Pesmi so zgrajene iz dvostišij z zaporedno rimo; mestoma se pesnik poigrava s stalnimi besednimi zvezami (npr. figa – eno figo vreden potep), priložnostnicami (npr. pesemhiše) in uporablja miselne prestopne. Ob koncu zbirke je dodano informativno besedilo o značilnostih drevesih (Pa še nekaj besed o vsakem od dreves).

Gaja Kos: *Obisk*. Ilustrirala Ana Zavadlav. Ljubljana: Mladinska knjiga založba, 2019.

Glavna junaka slikanice *Obisk* sta družabni, hiperaktivni tapir, ki se na novo preseli pod drevesno krošnjo, in počasni lenivec, ki živi v njej. Avtorica spretno gradi napetost, ko se premosorazmerno z zmanjševanjem razdalje med njima povečuje pričakovanje skorajšnjega snidenja. Ko lenivec končno le prispe, ubogi tapir izmučen od vztrajnega čakanja zaspi, kar se zdi gostu naravnost izvrstna dobrodošlica. A po tem simpatično spodletelem srečanju sledi domiselni preobrat: vsak od njiju po srečnem naključju sreča sorodnejšo dušo, saj se pod sosednje drevo vseli še en tapir, v krošnjo pa lenivka. V poplavi didaktičnih knjig o »drugračnosti« Gaja Kos ponudi iskren in obenem izjemno topel pogled: najpomembnejše je, da druge – in tudi sami sebe – sprejmemo takšne, kakršni smo, pa čeprav to pomeni, da si naklonjeno mahamo bolj od daleč.

Vesna Radovanovič: *Petelinček se zaljubi*. Ilustrirala Kristina Krhin. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc, 2017.

Četrta slikanica iz serije o petelinčku (doslej jih je izšlo šest), ki je dobrosrčen, pošten, prijazen sodi med živalske pravljice, živali so postavljene v antropomorfne položaje, saj zgodbe govorijo bolj o ljudeh in človeškem ravnanju, kakor pa o ravnanju živali. Književni prostor sta kmetija, na kateri živi petelinček

(recimo temu v razširjeni družini), in mlaka, v kateri živi račka. Književni čas je kratek, v ospredju je ljubezenska tema, ki premaga različne ovire, pred katerimi se najdeta zaljubljenca, ki si izpovesta občudovanje in ljubezen. V kurniku se norčujejo iz petelinčkove ljubezni, pri čemer so uporabljene stalne besedne zveze in komparacije, kar poudari predsodke. Zaljubljenca se ne moreta družiti na vodi, saj petelinček ne zna plavati, a račka razreši težavo; šele takrat petelinček razume mamino misel: »Najlepša na svetu je prav ljubezen, saj v srce pripelje nekaj lepega, ga napolni s srečo in z veseljem.«

Andrej E. Skubic: *Babi nima več telefona*. Ilustrirala Tanja Komadina. Ljubljana: Mladinska knjiga založba, 2018. Realistična povest *Babi nima več telefona* je druga knjiga iz serije Trio golaznikus (doslej je izšlo pet delov). Delo je postavljeno v sodobno urbano okolje, zgodba se odvija v šoli in na domovih treh nerazdružljivih prijateljev, Tomaža, Liama in Lije. Osemletniki imajo individualno izrisane značaje, hkrati pa so njihove »akcije« zastavljene na način, da zasedajo mesto kolektivnega literarnega lika. Tretjeosebni nevtralni pripovedovalec niza dogodivščine tria skozi naslovljena poglavja (Samokia, Nimate pravice!, Komplicirano je ...), posebej pa velja omeniti tudi odlične humorne, tudi informativne ilustracije Tanje Komadina, zlasti Kapitana Pajka, ki ga v svoje šolske zvezke tako rad riše Tomaž. Pripoved se osredinja na eni strani na humorne vsakdanje dogodivščine, npr. klic Petru Klepcu (gre tudi za medbesedilne in medmedialne navezave, npr. Vojna zvezd), na drugi strani pa na razumevanje smrti in žalovanja (smrt Liamove babice, ki nima več telefona), predvsem pa spomina na ljube ljudi. In prijateljstvo.

Cvetka Sokolov: *Bo res vse v redu?* Ilustrirala Marta Bartolj. Dob pri Domžalah: Miš, 2019.

Cvetka Sokolov je avtorica, ki se ne ustraši pisanja o temah, ob katerih mnogi ljudje raje padejo v zadrego kot v sproščen pogovor. V tej zgodbi se pisateljica suvereno loti zgodbe o drugačnosti, v tem primeru istospolne zveze, in obenem galantno pokaže, da so predsodki praviloma doma v glavah odraslih. Mlajši jih brez njihove pomoči pogosto sploh ne bi opazili, saj na svet okrog sebe gledajo z nepokvarjenimi očmi. V toku običajnih dni se v širši družini šolarja Bora gosti mora zaradi očetovega odhoda z drugim moškim. Ob nevarni in srečno končani poti v gore pa babica Milena, ki se doslej ni mogla sprijazniti s sinovo izbiro, ob vnukovi pomoči sprejme resnico, da si vsakdo sam oblikuje življenjske odločitve. Besedilo teče gladko in naravno do konca, ko bralci utemeljeno prikimamo: ja, vse bo v redu.

Bina Štampe Žmavc: *Kraljična onkraj ogledala: pravljicnih devet in ena za nasmeh*. Ilustrirala Darka Erdelji. Maribor: Založba Pivec, 2019.

Bina Štampe Žmavc svojim z občutljivim pesniškim izrazom zapisanim devetim pravljicam (in eni pesmi), ki se vsebinsko precej vežejo na klasično pravljico izročilo, z mehko potezo doda tudi sodobni karakter. Princeso v naslovni pravljici zaznamuje iskanje prave identitete, do katere pride s pomočjo ogledala, zaradi česar ji uspe »odložiti« steklene čevlje in z njimi povezano usodo, kot jo poznamo iz neke druge pravljice. Nesrečna »padla« zvezdica v drugi pravljici najde svojo vlogo v toplem odnosu z modrim drevesom. V naslednji se Luna zaljubi v pesnika ... in tako naprej, kajti prav pesniki, pesnjenje in poezija sama so rdeča nit njenega izraza. Avtorica se lahko poigrava z besedami, inovativno ustvarja nove, bralce mimogrede zapelje v svet

samosvojih primer in očarljivih prispevkov in tako v celoti ustvari bogato delo, pravo zakladnico jezika in domišljije za mlade bralce.

Anja Štefan: *Škratovske oči*. Ilustrirala Marjanca Jemec Božič. Ljubljana: Mladinska knjiga založba, 2018.

Škratovske oči, zbirko pesmi za otroke Anje Štefan, preveva značilen veder ton, kar pa ne pomeni, da v svojo milozvočno pesniško mrežo ne lovi tudi ostrejših tematik. Zbirka se začne z naslovno pesmijo, v kateri škrat prvi zvonček, ki pokuka izpod snežne odeje, podari svoji ljubljeni ženici, zaključi pa se s pesmimi o zimi; med njimi se zvrstijo takšne, v katerih slišimo pomladno regljanje žab in poletno plimovanje morja. Ob menjavah letnih časov Anja Štefan v svojih pesmih subtilno sledi tudi premenam čustvenih stanj in medosebnih odnosov, od sončnih do nevihtnih; prav združevanje obeh ravni je ena glavnih odlik knjige. Mladi bralci tako prek na videz preprostih, a globokih pesmi, spoznava jo različne odtenke sveta in se obenem učijo, kako je mogoče impresije o njem ubesediti. Tako si bodo morda nekoč, ko bodo dobre volje, rekli: »Danes sem kot sonce, danes poje mi korak.«

Jani Virk: *Brez imena*. Ljubljana: Mladinska knjiga založba, 2018.

Zgodba mladinskega romana je le na prvi pogled preprosta in verjetno pri bralcu ter tudi literarni vedi poraja vprašanje, če je sploh »mladinska«. – Ko oče zaradi krize srednjih let zapusti mamo in se preseli k mlajši ljubici, bivša žena zapade v depresijo in ne zmore sinu stati ob strani v njegovih stiskah. Skozi zgodbo spremljamo fantovo preobrazbo iz obetavnega mladega nogometaša v brezdomnega narkomana. Naslov *Brez imena* je večpomenski. Ime glavnega lika nikoli ni razkrito in ponudi drugačno razumevanje družbene marginalizacije

– zaradi spleta nesrečnih okoliščin se lahko kdorkoli čez noč znajde na robu družbe. Označuje pa tudi pomen družbeno odrinjenih za splošno javnost – tistih brez imena, nevidne skupine, ki smo jo vsi pozabili. Virk notranje in zunanje dogajanje opisuje brezkompromisno in jasno, a z veliko mero empatije ter nikoli ne zapade v moraliziranje. Kompleksnost zgodbe in sporočilnost preseगतa okvir mladinske književnosti in ponujata naslovniško odprtost.

Nagrada desetnica 2020 je prejela JANA BAUER za delo *Ding dong zgodbe* (Ilustr. Bojana Dimitrovski. Ljubljana: KUD Sodobnost International, 2018).

Vir: DSP; nagrajenka Jana Bauer in predsednik DSP Dušan Merc

Jana Bauer (1975), pisateljica in urednica, piše fantastično prozo za otroke, leta 2002 je izdala delo *Izginjevalec čarovnic*, 2006 *V deželi medenjakov*, 2011 *Groznovilca v Hudi hosti*, 2016 *Groznovilca in divja zima*, 2018 *Ding dong zgodbe*. Prevodi njenih del so izšli v Veliki Britaniji, na Hrvaškem, Poljskem, v Španiji, Litvi, Turčiji, Nemčiji, Srbiji in na Islandiji.

Avtorica je bila doslej trikrat nominirana za večernico: 2018 za delo *Groznovilca in divja zima*; 2012 za delo

Groznovilca v Hudi hosti; 2003 za delo *Izginjevalec čarovnic*. Za nagrado desetnica je bila nominirana leta 2018 za delo *Groznovilca in divja zima*, 2012 pa za delo *Groznovilca v Hudi hosti*.

Utemeljitev žirije:

Nagrajeno delo *Ding dong zgodbe* sodi v kratko fantastično prozo, pri čemer prestop iz realnega sveta v fantastični svet vedno naznani hišni zvonec. Naslovnica knjige deluje kot dvojje vrat, skozi katera lahko enakovredno, z obeh strani, vstopamo v dogodivščine, ki se dogajajo deklici (skriti za modrimi vrati) in z druge strani dečku (ki kuka izza rdečih vrat). V deključini zgodbi najdemo posvetilo Miji, v dečkovi zgodbi je posvetilo namenjeno Martinu. Šest zgodb na eni in drugi strani (Vitez, Nindže, Gusarji, Čarovnica, Povodni možek, Vesoljček) ponuja podoben zaplet z istimi literarnimi liki, le da ju deklica in deček zapleteta in razpleteta vsak na svoj način. Avtorica ju predstavi domiselno, in sicer skozi dva pripovedovalca, deključino zgodbo pripoveduje oče, dečkovo pa mama; zgodbi sta pripovedovani drugoosebno, kot neke vrste navor človeškima junakoma. To je gotovo simpatična posebnost s spoznavno vrednostjo, zaradi katere imajo mladi bralci priložnost, da se globlje poistovetijo s sodobnimi pustolovščinami, kot jih nudi zabavno predstavljen otroški domišljjski svet. Knjiga je bogato ilustrirana, ilustracije je ustvarila Bojana Dimitrovski, ki je v sredini knjige, ko se srečata dečkova in deključina zgodba, upodobila ključne like: dečka, deklico, čarovnico, vesoljčka, nindžo, gusarja (manjkata vitez in povodni možek), v spodnjem desnem kotu (ali zgornjem levem kotu, odvisno od smeri branja) je le s čevljem in delom obleke upodobljena mama. Deklica in deček (Mija in Martin) sta radovedna otroka, h katerima prihajajo literarni liki iz drugih knjig, za razrešitev problemov pa je seveda treba poznati izhodiščna besedila

in k sreči se deklica in deček spoznata na zgodbe. Medbesedilni elementi iz literarnega kanona po vsebinskih značilnostih (iz ljudskih in klasičnih pravljic, npr. kako princeska izbere pravega snubca), po strukturnih elementih (npr. kaj vse morata narediti povodni možek in deček, da bi uspešno opravila nalogo, pri čemer gre za verižno zgradbo), ali po prepoznavnih literarnih likih (zakaj se čarovnica pritožuje nad Metko; kje so črni plesni čevlji povodnega moža, posebno vprašanje seveda je, kje je Urška), so mojstrsko prepleteni v nove zgodbe. Čeprav včasih tudi to znanje ne zadošča, npr. ko deček pomaga vesoljčku iskati čikagi, razmišlja: »Težko je iskati nekaj, česar nisi še nikoli videl.« (Bauer 2018: 55) Avtorica v delu sicer uporablja knjižni jezik, mestoma pa, zlasti v dialogih, literarnim likom pušča jezikovno svobodo, npr. gusar, ki slabo bere in se izraža v pogovornem jeziku. In če nekdo ne bere dobro, čeprav je to gusar, se hitro primeri zamenjava: skriti zaklad lepote je zemljevid do frizerskega salona, ne do zaklada. Ali pa to, da lahko obredemo ves svet (z vesoljčkom celo vesolje), gremo na najvišjo goro, na samotni otok, v najboljši zabaviščni park ... in ugotovimo, da potrebujemo le »mamo, ki ve, kako moraš otroka imeti rad.« (Bauer 2018: 62) Ko na vratih pozvoni, je torej čas za pobeg v igrivo in humorno zapisane Ding dong zgodbe.

Pripravila **Dragica Haramija**,
strokovna sodelavka žirije

Podelitev nagrade desetnica podpirata:

Društvo slovenskih pisateljev
Slovene Writers' Association

JAK
JAVNA
AGENCIJA ZA
KNJIGO RS

Mestna občina
Ljubljana

O PRSTANIH, VILAH IN DRUGIH ČUDEŽIH V BUENOS AIRESU

Čudežni prstan Petra Svetine in *Groznovilca v hudi hosti* Jane Bauer sta se tokrat odpravila čez lužo, natančneje v Buenos Aires in se v organizaciji založbe Malinc predstavila argentinsko-slovenskemu občinstvu. Na predstavitev in delavnico, ki je potekala 17. 1. 2020 v knjigarni otroške in mladinske literature Espacio Moebius v slikoviti četrti Palermo v Buenos Airesu, je razen tistih, ki se s slovensko literaturo tako ali drugače poklicno in ljubiteljsko srečujejo že dlje časa, in nekaj drugih radovednežev, prišlo tudi nekaj potomcev Slovencev. Dogodek pod imenom *Sobre anillos, hadas y otras cosas mágicas* je vodila Polona Konjedic, sodelavka založbe Malinc, ki se je takrat mudila na obisku pri svojih sorodnikih. Na povabilo glavne urednice Barbare Pregelj je vzpostavila stik s Pablom Araigado, argentinskim pesnikom, prevajalcem, profesorjem in raziskovalcem na buenosaireški univerzi, ki se ukvarja s prevodi poezije slovenskih klasikov in

sodobnih pesnikov in ki je pomagal pri organizaciji dogodka.

Bralna delavnica je potekala v španščini, saj sta obe deli na špansko govorečem trgu izšli leta 2017 v prevodu Barbare Pregelj in Gemme Alonso. Svetinov *Čudežni prstan* – avtor si je leta 2020 prislužil tudi uvrstitev med finaliste za prestižno Andersenovo nagrado –, je požel veliko zanimanja pri občinstvu, ki je vneto spremljalo iskanje čudežnega prstana operne pevke Ljudmile Krasinc, še predtem pa so morali čudežni prstan v knjigarni poiskati sami. Topel odziv je doživela tudi *Groznovilca v hudi hosti* Jane Bauer, ki bralca (ali poslušalca) med drugim prevzame tudi s svojimi nenavadnimi navadami, kot je npr. česanje z ježevimi bodicami. Sicer bolj zrelo občinstvo se je z otroško radovednostjo prepustilo uživanju v zabavnih in napetih pripetljajih literarnih junakov obeh slovenskih avtorjev.

Po predstavitvi obeh knjig je sledil prijeten klepet z udeleženci, ki so ugotavljali, da so skoki knjig čez lužo dobra priložnost za povezovanje in prepoznavanje knjižnih čudežev v obeh kulturah.

Polona Konjedic

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

dr. Tina Bilban, raziskovalka, literarna kritičarka, urednica, prevajalka, avtorica in publicistka; predsednica Slovenske sekcije IBBY, nosilka projekta Skozi knjige k pogovoru o starosti ter članica strokovnega odbora Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig

dr. Igor Saksida, redni profesor na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, na Pedagoški fakulteti v Kopru in na Fakulteti za humanistične študije Koper; njegov bogat raziskovalni opus obravnava v prvi vrsti zgodovino in teorijo mladinske književnosti ter didaktiko književnosti; avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov ter znanstvenih monografij, urednik; predsednik žirije za podelitev večernice

dr. Dragica Haramija, redna profesorica za področje mladinske književnosti na Filozofski in Pedagoški fakulteti v Mariboru, avtorica številnih znanstvenih in strokovnih člankov ter znanstvenih monografij, programska vodja festivala Oko besede, strokovna sodelavka žirije DSP za nagrado desetnica, članica žirije za podelitev večernice

Tatjana Pregl Kobe, umetnostna zgodovinarica, likovna kritičarka (veliko pozornost že desetletja namenja tudi slovenski knjižni ilustraciji), esejistka, pesnica, pisateljica, publicistka, založnica; članica mednarodne žirije BIB

Jure Jakob, mag. primerjalne književnosti, pesnik, avtor monografske študije o pripovedništvu Lojzeta Kovačiča. Za svoje dela je prejel več nagrad (zlato ptico, kritiško sito in Rožančevo nagrado).

Polona Konjedic, prevajalka

dr. Sašo Dolenc, filozof, fizik, urednik, pisatelj, prevajalec in novinar; soustanovitelj, urednik in koordinator Kvarkadabre, spletnega časopisa za popularizacijo znanosti

Maja Logar, bibliotekarska specialistka in vodja službe za mlade bralce v Mariborski knjižnici, publicistka; članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*, članica žirije za podelitev nagrade Kristine Brenkove, članica izvršnega odbora Sekcije za mladinsko knjižničarstvo pri ZBDS

dr. Gaja Kos, raziskovalka literarnih znanosti, mladinska pisateljica, literarna kritičarka, prevajalka, publicistka, urednica; članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga* in članica strokovnega odbora Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig

Tatjana Tratnik Pogačar, upokojena bibliotekarka, prva predsednica Slovenske sekcije IBBY

Meta Cerar, prevajalka

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovški trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Objava v reviji vključuje tudi objavo njene digitalne različice na spletnem portalu dLib.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsisi bodo objavljeni v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

ČLANKI – RAZPRAVE

Igor Saksida, <i>Različnost doživljanj sveta v povojni mladinski poeziji</i>	5
Dragica Haramija, <i>Sodobna slovenska otroška in mladinska proza</i>	18
Tina Bilban, <i>Zakaj je dobro brati kakovostne poučne knjige</i>	36
Tatjana Pregl Kobe, <i>Slovenski knjižni ilustratorji (1. del)</i>	48

POGLED NA SVOJE DELO

Jure Jakob, <i>Nekaj na hitro nanizanih misli o (moji) poeziji za otroke</i>	67
Polona Konjedic, <i>Intervju s Susano Aliano Casales</i>	70

ODMEVI NA DOGODKE

Tina Bilban, <i>Večkulturnost in večjezičnost v evropskem prostoru.</i> <i>Konferenca evropskih sekcij IBBY: Languages in Europe. Children</i> <i>reading in a multilingual environment</i>	73
Tatjana Pregl Kobe, <i>27. bienale ilustracije Bratislava</i>	77
<i>Od ničā, preko mikrobov in nebotičnikov, do zvezd: zakaj in kako brati</i> <i>poučne knjige danes</i> Sašo Dolenc, <i>Možganska kemija pripovedovanja zgodb</i>	81

IBBY NOVICE

Tina Bilban, <i>Praznovanje 2. aprila – mednarodnega dneva knjig</i> <i>za otroke</i>	84
Tina Bilban, <i>Nagrade IBBY</i>	85
Tina Bilban, <i>Volitve v izvršni in nadzorni odbor slovenske sekcije IBBY</i>	86

OCENE – POROČILA

Maja Logar, <i>Timbuku Timbuku</i> (Peter Svetina: <i>Timbuku Timbuku</i>)	87
Gaja Kos, <i>Odlična reklama za poezijo</i> (Andrej Rozman Roza: <i>Rimuzine in črkolazen</i>)	89
Gaja Kos, <i>Kdo je kdo?</i> (Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žabcu</i>)	91
Tanja Pogačar, <i>Bookbird 2018</i>	92
Dragica Haramija, <i>Desetnica 2020</i>	100
Polona Konjedic, <i>O prstanih, vilah in drugih čudežih v Buenos Airesu</i>	105
<i>Avtorji v tej številki</i>	106
<i>Navodila avtorjem</i>	108

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

Igor Saksida, <i>Diversity of experiencing the world in the post-war juvenile poetry</i>	5
Dragica Haramija, <i>Contemporary Slovene children's and juvenile prose</i>	18
Tina Bilban, <i>What is the benefit of reading quality instructive books?</i>	36
Tatjana Pregl Kobe, <i>Slovene literary illustrators (Part 1)</i>	48

SELF-REVIEW

Jure Jakob, <i>A few quick thoughts about (my) poetry for children</i>	67
Polona Konjedic, <i>Interview with Susana Aliana Casales</i>	70

RESPONSES TO EVENTS

Tina Bilban, <i>Multiculturalism and multilingualism in Europe. Conference of the European IBBY sections: languages in Europe. Children reading in a multilingual environment</i>	73
Tatjana Pregl Kobe, <i>27th biennial of illustrations Bratislava</i>	77
<i>From void, microbes and skyscrapers to stars: why and how to read instructive books today?</i> Sašo Dolenc, <i>Brain chemistry of story telling</i>	81

IBBY NEWS

Tina Bilban, <i>Celebration of april 2 – international day of children's books</i> ..	84
Tina Bilban, <i>IBBY awards</i>	85
Tina Bilban, <i>Elections into the executive and supervisory board of the slovene IBBY section</i>	86

REPORTS – REVIEWS

Maja Logar, <i>Timbuku Timbuku</i> (Peter Svetina: <i>Timbuku Timbuku</i>)	87
Gaja Kos, <i>Perfect propaganda for poetry</i> (Andrej Rozman Roza: <i>Rimuzine in črkolazen</i>)	89
Gaja Kos, <i>Who is who?</i> (Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žabcu</i>)	91
Tanja Pogačar, <i>Bookbird 2018</i>	92
Dragica Haramija, <i>Desetnica 2020</i>	100
Polona Konjedic, <i>On rings, fairies and other miracles in Buenos Aires</i>	105
<i>Journal authors</i>	106
<i>Guidelines for contributors</i>	108

OTROK IN KNJIGA

107

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revijo je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

